KAFA KÂĞIDI

BÜTÜN ESERLERİ
5

Necip Fazıl

BÜYÜK DOĞU YAYINLARI

NECİP FAZIL KISAKÜREK

KAFA KÂĞIDI

NECİP FAZIL KISAKÜREK

KAFA KÂĞIDI

BÜYÜK DOĞU YAYINLARI

KAFA KÂĞIDI / OTOBİYOGRAFİ

•

ESER
5

İlk Basım Tarihi : 1984

•

18. Basım / Aralık 2013

© Büyük Doğu Yayınları: 49
"Her hakkı mahfuz ve Büyük Doğu Yayınları'na aittir."

Kurucusu:
Necip Fazıl Kısakürek

Sahibi: Büyük Doğu Yayınları
Basım Yayın Prodüksiyon Ltd. Şti. Adına
Mehmed Kısakürek

Genel Koordinatör: Emrah Kısakürek

Eser Kullanım - Telif Hakları ve
Yayın Sorumlusu: Suat Ak

Dağıtım Sorumlusu: Osman Kısakürek

•

Baskı: Eflatun Matbaacılık San. Ltd. Şti.
Yeşilce Mah. Çelik Sk. No: 69/A
4.Levent - İstanbul
(0212) 278 28 03

•

Büyük Doğu ® Yayınları
Basım Yayın Prodüksiyon Ltd. Şti.
Ankara C. Vilayet Han 10/3 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: (0212) 528 55 51 - 5125922 - 5110873
www.buyukdoguyayinlari.com

Yayıncı Sertifika No: 12106
Matbaacı Sertifika No: 11947

ISBN 975 - 8180 - 33 -2

Kendi el yazısiyle...

ROMAN

Roman icatçı bir hayat taklididir.

•

Olurların, olabilirlerin, olamazların, olması özlenenlerin, hatta olmuş olanların, mutlaka (dinamik) vâkıalar zinciri içinde demeti, dizisi, sergisi roman...

•

Böyle olunca, roman, aslî mahiyeti bakımından bir oldurma, oluşturma, biçimleme, yakıştırma, tasarlama işi halinde meydana çıkıyor ve insandaki eşya ve hâdiseleri murakabe ve öteleri kovalayıcı hayal gücüne dayanıyor.

•

Bütün nakiller ve anlatış şekillerinde romandan bir pay bulunsa da, bu payın en çok bulunabileceği, hâtıra, menkıbe gibi neviler roman olmaktan çıkar, böyle olduğu nev'in adını alır; fakat zamanın (dinamik) hayata bağlı kuşatıcı mânası daima yerinde kalır.

•

Ve nihayet aslî mânasiyle roman, hâdiseleri fikirleştirme veya fikirleri hâdiseleştirme sanatı üzerinde –biri fotoğrafçılık, öteki ressamlık işi– bayrağını dalgalandırır.

•

Romanda ana dayanak olan (idealizasyon) feda edildikçe kıymet düşer, kabak çekirdeğine kadar iner. Bu iş vâkıalarla kârışık olarak ulvîlik şartını korudukça da pahası (radyum) misali değerlenir.

•

Bizde roman Tanzimattan bu yana, temel dâvası olan hayat taklitçiliği şöyle dursun, âlet ve inşa mimarisi olarak dahi taklidin taklidi seviyesini aşamamış ve önce bön ve sersem; sonra züppe ve şımarık, en sonra da yobaz ve küstah kalemler elinde korkunç bir özenti ve yeltenme sığlığını geçememiştir.

Bu arada, «Edebiyat-ı Cedide» züppe ahmaklığın, «Fecr-i Âti» bu ahmaklığı hafifletmeye çalışmanın, Türkçülük cereyanı içinde gelişenler de, işi «mazruf» yerine «zarf» meselesi sanmanın hazin misâlleri...

•

Neyi bırakıp neyi aldığı, neyi neyle ve nasıl katıştırdığı üzerinde en küçük murakabe ve muhasebesi olmayan Tanzimat bulamacının öncesinde Türk Cemiyetini tâkatten düşüren vecd ve aşk yoksunluğuna, kaba softa ve ham yobaz kuruluğuna rağmen Fuzulî'den Şeyh Galib'e kadar uzanmış bir çizgi olarak manzum bir roman zemini mevcuttur. İşte «Leylâ ile Mecnun» ve işte «Hüsn-ü Aşk»...

İşte «Şehname» ve işte «Gülistan» ve daha niceleri...

Nitekim, Tanzimat sonrası roman sefâleti, öncesindeki halk düşünce ve duygu kumaşını örgüleştiren «Kerem ile Aslı», «Battal Gazi», «Köroğlu» gibi menkıbeler karşısında büsbütün köksüz ve piç kalıyor ve üstün ellerde kendisini kaynaklaştıramıyor.

Bu tereddiye sebep, doğrudan doğruya Türk Cemiyetinin sahte aydınlar elinde «inkılâp» dedikleri ve kök tahripçiliğinden ileriye geçemeyen, öz kökü yeşerteceği yerde kurutmaya yarayan bozuk fikir mayasıdır. Roman ki, insan ve cemiyet hayatının püskürtü ve fısıltılarını yansıtan aynadır; bizde içtimaî buhranımızla birlikte korkunç bir kısırlığa çatmış ve en acemi taklit ve özenti plânında ilk mektebin ilk heceleme seviyesini aşamamıştır.

Misâl göstermenin yeri burası değil...

•

Halbuki roman, yerle göğü birleştirici mahiyetiyle insan ve toplum harekiyet ve seyyaliyeti içinde en ulvî ve münezzeh mânaya kadar ulaştırılabilir. Ve artık toprak üstü sefil mânanın yerde bırakılması şartiyle mefhum ve mahiyetini değiştirerek Frenklerin (Ekritür - Destine), Müslümanların da (Alın yazısı - Kader) dediği takdir kalemindeki hikmete yol arayabilir. O zaman karşımıza süflî mânasiyle roman değil, ulvî keyfiyetiyle İlâhî sanat çıkar ve roman dize gelir.

Koyu (katolik) bir Fransız edibi «roman» isimli tetkikinde bu noktaya biraz yaklaşmıştır.

•

Roman toprağa bağlı keyfiyetiyle ihtimaller âlemi boyunca ya tasavvurî bir icat, yahut muhaller dünyasında maveraî bir hayal; veya olmuş ve olabilirlerin nakline mahsus, fakat hepsinde harekiyet ve seyyaliyet ve teessüriyet değerlerini şart koşucu bir vasıtadır. Romanın roman olması için bu üç kıymetin mutlaka posa vak'a tasavvurlarından arındırılması ve maddeyi geride bırakıcı bir ruh seviyesine yükseltilmesi gerekir.

•

Toprağa bağlı süflî romanın ulvî tarafı budur ve benim şu anda 78 yıllık ömrümün ruhî ve teessürî halini başa alarak karaladığım bu (otobiyografi - öz hayat hikâyesi) bu düşüncelerden doğmakta ve 78'inci yılımdan dünyaya geldiğim tarihe dönmeden bu izahı başa oturtmaktadır.

•

Hiçbir şeyi izahla çözemediğimiz gibi izahsız da yapamıyoruz. Velî ne güzel söylemiş:

– Bu iş ne akılla olur, ne de büsbütün akılsız!..

BU ROMAN

Fransızların (Roman-a-kle: Anahtar roman) dedikleri cinsten sananlar olabilir bu eseri... Böyle bir görüş soylu anlayışı kemiyet kabalığına düşürür. Kavanoz balıklarından bahsederken balıkların tek tek, biçim, renk ve ışıltılarını görmemek, onların kaba bir sınıflandırma torbasında mühürlenmelerine yol açar.

•

Evet, «Anahtar roman» olmaya öyle... Zira içlerinde haşr-ü neşr olduğum, çoğu meşhur insanları ele alıyor. Şu kadar ki, bu ele alış onların müşahhas hayat ve hüviyetleri noktasından değil, mücerret tipleri ve mizaçları yönünden... Ve bağlı oldukları vak'a ve madde kıymeti ikinci plânda...

•

Vakıaları doğuran mânalar... Bunlar üzerindeyim. Onun içindir ki, bu eserde gâye edindiğim hareket tamamiyle ruhîdir ve içinde vak'aya göre ruh yerine, ruha göre vak'a vardır. Gerçek roman da bu olsa gerek...

•

Bu tarzı ilk defa deneyen, Fransızlardan (Marsel Prust) oldu ve başlangıçta roman sıra dağlarının en yükseklerini abideleştirmiş olan kendi milletine tadsız ve tuzsuz göründü. Onu ilk adımda İngilizlerden başka anlayan olmadı ve bir Fransız edebinin «İngilizlerden 7 asır gerideyiz!» hükmüne bu anlayış misal oldu.

«Kaybedilmiş Zamanı Ararken» isimli cilt cilt eseriyle ancak Rus romanında ve (Dostoyevski)nin kaleminde rastlanan şekilde işi ruhî harekete döken (Marsel Prust), her şeye rağmen kalabalıkların romanını verememiş ve üstün aydınların hitap edicisi olmuştur. Ama bir orduda yüzbaşıdan itibaren mareşale kadar sözünü dinleten bir insanın bütün orduya hükmedeceği de muhakkak... Gâye en aşağı tabakayla en yukarısını barıştırmak olsa da, üst katta oturanların alt kata küsmesindeki hakkı teslim etmemek elden gelmez ve en yüksek seviye karşısında eksik kalan böylelerini benimsemek zorunlu olur. Halk'la Hakkı bir arada tatmin etmek mümkün olmayınca halkı küçümsemekten gayrı çare kalmaz.

•

Türk romanı ise, işaretlediğimiz gibi, romana ait böyle bir hikmete muhatap bile olamayacak ve Batı roman kavramının en sefil örnekleriyle çıkartma kâğıdı mezbelesinde kalacak derecede zaiftir. Yani –cesaretle söyleyelim– mevcut değildir.

•

İşte ben, görme, işitme, koklama, tad alma ve el değdirme hasseleri yanında bütün bunların tâbi olduğu mihrak duyguyu öne almak diye tarif edebileceğim ruhî hareket romanını bu ölçüyle ele aldım ve bu yüzdendir ki, onu âdi nüfus kâğıdının üstünde bir mâna tüttüren «Kafa Kâğıdı» diye isimlendirdim.

•

Halkın «nüfus kâğıdı» veya «hüviyet cüzdanı»na kondurduğu bu tabiri çok severim. Misk gibi bir Türkçe ve Türk mizacı tütüyor ondan...

Benim de kafa kâğıdıma ait hayat hikâyem bazı eserlerimde gereğince yazılı olsa da bu kadarı yetersiz... Onlar kalın ve dış çizgilerden ibaret... Ne zaman, nerede ve nasıl dünyaya gelmişim; soyum sopum, büyüme, gelişme, yetişme şekillerim, dış görünüşleriyle tuttuğum yollar ve büründüğüm oluşlar, hattâ bir gün nerede, ne zaman ve nasıl öleceğim... Bütün bunlar madde, kemmiyet, kabuk ve zarf misali şeyler... Ve gözümde fazla değer sahibi değil...

Asıl ruh hayatımı, ruhumun kafa kâğıdını resimlendirmek isterdim.

İşte bu ölçüyle ruh hayatımı mümkün olduğu kadar vesileler sarmaşığından ayıklamak, onu hâdiselerin ardından önüne geçirmek, birinci plâna almak ve olup bitenleri zamana karşılık mekân diye kullanmak gibi bir işe davranmış bulunuyorum.

•

Dünyaya gelişimden 78 yıl sonra bugünkü halime ait birkaç çizgiyle başlayarak kaleme aldığım bu eser, böylece (kronolojik) sırayı da bir ân için ters - yüz ederken, bana, hal, mâzi ve hatta istikbal arası elverişli bir tarassut noktası hizmetini görmekte... Ve varlıkla yokluğun destanı gibi, her şeyin bir gelip bir gittiği bu âlemde, hiçbir şeyin mutlak mânada kaybolmadığına ve gitmiş, gelen ve gelecek her şeyin her birine mahsus bir hayatı olduğuna şahitlik etmektedir.

•

Kopukluk ve kesiklik içinde yekpârelik ve bütünlük; bütünlük içinde de kopukluk ve kesikliğin şarkısını söyleyen zaman, (kadans) dedikleri âhenk helezonuna, vak'aların posasını değil de ruhunu yerleştirmek işinden başka sanat tanımaz; ve daima kaba müşahhasların üstündeki ince mücerretlerin lâboratuarında en hassas inbiklerden süzülmek ister. Öyleyse romanda ruhî hareket, havanında maddelerin kabuk tarafını

döven bir kimyacı olmak yerine «öz» arayıcısı bir simyacı olmayı gerektirir. Hayat filminden bir yansıma olan roman da, bu filmin gerçek çeviricisi zamanın sırlarını ancak bu yoldan kapmaya çalışmanın işi olarak meydana çıkar.

•

Bu noktaya dek karaladığım satırlar bana fecî bir ukalâlık görünüyor. Eserini vereceksen ver; onun ne ve nasıl olduğunu izaha yeltenme!.. Doğrudan doğruya eserinle meydana çık ve tesirinle kendini göster! Eğer bal, onu yapan arının tarifesine muhtaç olsaydı, yenir yutulur bir nesne olmaktan çıkardı.

Doğrudur. Ama bu doğru da tarife muhtaç... Bu sebepledir ki, his ve lezzet plânına geçmeden ahçılık sanatından bir nebzecik bahsetmeyi uygun görüyor ve balını anlatmaya kalkan ukalâ arının vaziyetine düşmekten korkmuyorum. Üstelik bu bir nebzecik bahsi ayrı bir takdim şeklinde vermiyorum da eserime onunla başlıyorum.

HÂLİM

1982'nin Ağustos ayı... Eserime başladığım ve türlü bunalımlar içinde kıvrandığım mevsimin son ayı...

Çektiğim bunalımlar arasında, dıştan gelen en dokunaklısı birbuçuk yıllık bir mahkûmiyet...

Bir Fransız ansiklopedisinin «hapisleri, müddetçe, üniversite tahsil hayatını aşar» diye kaydettiği bu adam, bir de 78'inde caba tarafından 18 aylık bir kazanca eriyor. Bu halimle ve bu yaşımda hapse 1 gün için girsem ölürüm. Bu kanaatteyim... Ama kanımda böyle bir kanaat ve bu türlü mazeretlere yer yok...

Hastalık ve evimin malî durumunu tanzim gibi sebepler öne sürerek zor - belâ savcılıktan kopardığım 4 ay «infazın tehiri» kararından sonra, erteleme müddetinin bitmesine 1 - 2 hafta kala Çapa Üniversite Hastahanesine postu sermiş bulunuyorum. Halimi görsünler ve Yorgi veled-i Yanko derecesinde olsun hakkımı teslim ve tespit etsinler diye...

Ama, içimi kemiren bir şüphe halinde hissediyorum ki, herhangi bir Yorgi veledi bu bahiste benden çok daha talihlidir. Silikliği nisbetinde de başarılıdır. Bense dünya ve Türkiye görüşüm bakımından birçokları için def'i lâzım bir belâyım ve nazarlarında hayat hakkına sahip değilim. Bu bakımdan halim neyse gösterilmesi için el açtığım tıbbî sahabetten mahrum bırakılabilirim.

Nitekim bu şüphem, birçoklarına nasıl göründüğüm şüphesi, parası ve pulu mukabilinde bana ayırdıkları odada, bir köşeye sıkıştırılmış bir hastada tezahür ve tahakkuk etti ve beni odaya attığım ilk adımda ısırıcı gözlerle karşılayan ve hastahanede kaldığım müddetçe ısırmakta devam eden bu hasta, çevremin dışındaki çeyrek porsiyon zamane aydını geçinenlerinden ne kadar şüphe etsem haklı olduğumu bir lâboratuar katiyetiyle gösterdi.

Halbuki ben, yük veya zindan hücresi gibi olsa da tek kişilik bir oda istemiştim. Yanımda, beni lâvaboya kadar bile koltuğunda götüren oğlum Mehmed yatacak ve ben dıştan gelen tesir cımbızlarından uzak kalacaktım. Yoksa yanımda bir yabancı, hem de böylesine bir yabancı bulunduktan sonra, ha 40 kişilik koğuş, ha bu oda...

Resmî bir müessisede doktorculuk rolündeki bu adam, hiçbir sapık Bektaşî hayalinin uzanamayacağı şekilde «Allah Baba!» diye hitap ettiği Hakka zaaf ve beşerî sıfatlar isnat edici hikâyeler anlatmak ve bunları belki de sırf beni incitmek için yapmak zevkinde... Bazen şarkı söylediği de oluyor. Operalardan parçalar... (Benjamino Cigli)nin sesine hayran ve Batıda orta sınıf halka mahsus beylik operalara tutkun...

Bir gün bana sordu:

– Musîki sever misiniz?

– Severim ama böylesini değil...

– Alaturka mı, alafranga mı?

– İkisinin de soylusunu ve iyisini...

Bu konuşmadan sonra başucundaki minik cep radyosunu alabildiğine hırıldattı ve beni «yangın var!» diye avaz avaz haykırtacak derecede iğnelemeyi ihmal etmedi.

Ondan, ancak akşamları saat 5'te verilen akşam yemeklerinden sonra, koridora çıkıp hastabakıcılar ve hademelerle halleşmesi sayesinde kurtulabiliyorum. Bu kurtuluş birkaç saat sürüyor ve saat 8 - 9 dedi mi, ortada, öksürmelerden, öğürmelerden, ah-of'lardan ve ciğer tırmalayıcı kapı seslerinden başka bir şey kalmıyor.

Hasta doktor, hal ve hatır sormadan yatağına uzanmış, örtüsünü burnuna kadar çekmiş ve hazır bulduğu uykunun şerbet denizine dalmıştır.

Ne rahat adam!.. Bu adam ateşe de soksalar böyle mi uyuyacaktır?..

Ya ben?

Koskoca betonarme binayı yıkacak bir şiddetle çekilip kapatılan kapıların gümbürtüsiyle, arada bir taş kalbli hademelerin hastalara haykırışiyle, ense kökünden bel kemiği boyunca aşağıya süzülen bir yılan hayalinden kaçamaz hale gelmiş duygu hastası...

Sadece yemek vakitleri yatağında oturma vaziyetine geçebilen ve mecburî kalkışları en aza indirmek cehdini sürdürmeye bakan ben, gecenin ilk saatlerinde kurtarıcı uykuyu nerede ve nasıl bulabilirdim?..

Bir de işin başka bir hazin tarafı:

Zevcem, benim yattığım hastahanenin birkaç yüz metre mesafesinde, Vakıf Guraba Hastahanesinde ameliyat masasına yatırılmış bulunuyordu. İkimiz de birbirimize veda etmiş olarak, aynı günde iki ayrı hastahaneye yatırılmıştık. Ve kolum kanadım mevkiinde oğlum Mehmed, babasiyle annesi arası, bir onda, bir bende ve geceleri bir koltuk üzerinde annesinin yanında, mekik dokumaya mecbur...

– Annen nasıl Mehmed?

– İyi, çok iyi...

– Ameliyat nasıl geçti?

– Mükemmel, çok muvaffak...

– Bakımı nasıl?

– Sizin buradaki şartlarınızın aksine fevkalâde ihtimam ve konfor içinde...

– Oh, ne âlâ!.. Rahatladım.

Sen misin rahatlayan?..

Gece yarısı... Evet, taş yürekli bir hademe narası, peşinden dağ devirici bir kapı sesi bana Büyük Fransız İhtilâlinin yediği kelleleri hatırlatıyor.

Önce (Danton)... Onu bir hücreye kapatmışlar ve birkaç gün sonra huzuruna çıkacağı İhtilâl Mahkemesinde nefsini müdafaadan âciz kalması için tek saniye uyutmamayı düşünmüşlerdir. Ne yapsınlar?.. Su borularının tamiri bahanesiyle hücresinin yanında, kazma, kürek, çekiç, balyoz, o türlü bir patırdı koparıyorlar ki, adam günlerce uykusuz kalıyor.

İkincisi, kimya ilmine yeni ufuklar getirmiş meşhur (Lâvazye)... İdama mahkûm oluyor ve mahkemeye şöyle hitap ediyor:

– Bana, yanıma muhafızlar koyarak yalnız 15 günlük bir mühlet veriniz! İnsanlığa büyük faydalar geti-

recek mühim bir keşif üzerindeyim! Sonra kellemi kopartırsınız!..

– Hayır, diyorlar; bu bir siyasî oyundur!

Ve büyük âlimin isteğini reddediyorlar.

Benim vaziyetimde ne (Danton) ne (Lâvazye)ninkini andırır bir mâna bulunmadığı halde, öyle bir ruh haletine varmış bulunuyorum ki, yüzüme sert bir bakış, etrafımda hiddetli bir ayak sesi bile başıma bir tokmak gibi iniyor ve en küçüğünden en büyüğüne kadar, hâdiseler, bana azap vermekte birlik olmuş görünüyor. Bir çatalı, bir kâğıdı, bir havluyu bile nereye koyduğumu veya nereye koymam gerektiğini tayinden âciz kalıyorum.

Bu büyük bir İlâhî imtihan... Biliyorum. Çok derinden anlıyor ve biliyorum. O zaman, Allahın Zat ismiyle sıfat adlarını içime dolduruyor ve basıyorum sessiz çığlığı:

– Yâ Allah, yâ Rahîm, yâ Kerim, yâ Hakîm, yâ Latîf!..

Ama yine biliyorum ki, bu hal, huzur içinde, Allah'a bir ibadet değil, bir nevi gaflet dileği, his iptalidir ve büyük pay yine nefse düşmekte...

Hızlı hızlı tesbihini çeken bir velîye sormuşlar:

– Tesbihte neyi arıyorsun?

Cevap:

– Gafleti...

Felâketin en büyüğü olan gaflet, zaman olur ki, nimetin en üstünü... Onun içindir ki, nefsin Allah'tan gaflet dileyecek kadar ateşli bir çile noktasına varması ve yine kendisine pay ayırdığını görmekten ihlâs şüphesine ermesi en hususî ibadet kollarından biri olsa gerek...

•

Hayatımda rastladığım insanların cilt cilt ansiklopedisi içinde bir virgül kadar yeri olmayan, sırf kaba bir nefs rahatı bakımından mücerret delâletiyle ele aldığım oda arkadaşım hasta doktor, orta yaşlı Cumhuriyet nesillerinin prototipi şeklinde görünmeye ve bu nesillerin nasıl küsbeleştiğini göstermeye başladı. Bu teşhisime 1923'den sonra doğan ve 1930 ve ilerisinde yetiştirme tezgâhı ilk mekteplere alınan bütün nesiller dahil...

Allah'ın, doğrudan doğruya kurtardığı, içtimaî tesirden fert fert kurtulmaları için ruhlarına idrak nuru ve ellerine vasıta manivelâsı verdiği seçkinler müstesna... Bu nesilleri eskilerden ayırd eden keskin bir sınır çizgisi vardır: o da yanlışların yanlışı olarak «Arap harfleri» diye isimlendirilen İslâm harflerinin atılması ve yine en kaba yanlış halinde «Türk harfleri» dedikleri Lâtin alfabesinin alınması...

Karaciğerinden sancılı, fakat beyninden acısız doktor, bütün teşebbüslerine rağmen benden dünya görüşüme ait bir fikir koparamayınca, her şeyi önceden bilen bir savcı edâsına büründü ve tepeden inme sordu:

– Siz bütün devrimlere karşısınız değil mi?

O sırada ruhunu kader sırrına kaptırıcı düşünce içinde boğulmakta olan ben, yastık belimde ve başım karyolanın demirinde cevap verdim:

– Devrimlerle karşı karşıyayım, ama onlara karşı mıyım, siz karar verin!

Kalabalıktan kaçmak isterken, işte o, sırlarını kurcaladığım kader, karşıma bu adamı çıkartmış ve kalabalıklara can attıracak biçimde, beni, onun işkence tezgâhına oturtmuştur.

– Allahım, dedim içimden; bana sabır ihsan et ve beni koru!.. Sen ki, Kitabında «hiçbir nefse tâkatinden fazlasını yüklemem» buyuruyorsun!

Ama incelik şuradaydı ki, her fert için tahammülü pek kolay olan bu hâller, bana katlanılması muhal şeylerden görünüyor ve onları kimseye anlatmama, özür diye göstermeme izin vermiyordu.

Bu ne cehennem ateşi, bu!.. Hem çek, yıkıl, hem de söyleyeme, dinleteme!

Yalnızlığın ve yalnız Allah ile olmak mecburiyetinin en çileli, en işkenceli derecesi...

Âyetteki, hiçbir nefse tâkatinden fazlasının yüklenemeyeceği müjdesi önünde bir ân için tesellimi buluyor, şükrediyor, hattâ iftihara kaçar gibi oluyor, peşinden kibre düşmek korkusu içinde bu histen de tövbeye yapışıyordum:

– Estağfirullah, estağfirullah; yâ Allah, yâ Gaffar, yâ Kaadir, yâ Rahman!

Duygularımı böylece iptâl ve şuurumu kaybetmek isterken, sırf ruh burkuntusu yüzünden eşyayı göremez hale gelen gözlerim, 78. yıl, ta başından ve en hurda çizgisine kadar beni aydınlığa boğan bir revnak kazanıyordu.

•

Nitekim mânevî portresini çizmeye çalıştığım hasta doktorun suratını, ilk defa müsait bir güneş fırçası altında ve o, koridor karanlığındayken gördüm ve hayalimle hakikat arasındaki uygunluktan şaşırıp kaldım.

O âna değin bir (silûet) şeklinde gördüğüm, sırıtışı bile hançerli bu adama, Hakkın yakıştırdığı bu surattan başkasını biçemezdim.

•

Zorla kaldırıp başımın altına yerleştirdiğim yastığa gömülmüş, oğlumun başucuma bıraktığı «Kafa Kağıdı» başlıklı deftere bakıyor ve düşünüyorum:

Allahın ancak bu kadarını yazmama izin verdiği ve daha nicelerini kulu ile kendi arasında bıraktığı bu haller, bende, 1934, derken 1944 ve peşinden 1952, 57 ve 61 buhranlarından sonra en şiddetlisi ve devamlısıdır; ve doğrudan doğruya Şeyhimin ve bağlı bulunduğum Yol Büyüklerinin tasarrufu neticesidir. Her defa tokatı atan ve sonra beni selâmete ve hattâ arttırılmış bir kuvvete çıkaran, Allahın izniyle onlardır.

Bu yaştan sonra dünya selâmeti ve kuvvet artışı düşünülebilir mi, bir şey diyemem ama İlâhî kudrete sınır biçemem.

«– İnsanlar ömürlerinde bir kere bülûğ azabı çekerler; fakat dehânın çocukları birçok kere... Böylece her defasında gençleşirler.»

Bu sözü söyleyen (Göte)nin işaret ettiği «dehâ» vasfı bir tarafa, gençleşme ve yenileşme nailiyetine ermek isterim.

•

İşte bu hummâyla, geçmiş zamanın içimde nasıl taptaze beklediğini görüyor ve 78 yıllık, 28.000 küsur sahifeli gündemimi karıştırıyorum.

Uzakta bir hademe, taş yürekli bir sesle koğuşlara haykırıyor:

– Sesler kesilsin!

EVVEL ZAMAN

Tam 78 yıl öncesi... İkinci Abdülhamîd devrinin İstanbul'u... Motor hırıltısından, fren gıcırtısından, (klâkson) dırıltısından, (egzost) gümbürtüsünden henüz kimsenin haberi yok... Sokaklarda kire (tek atlı, iki tekerlekli) veya konak arabalarının atlarından çıkan nal sesleri... Bir de yokuşlarda 4, düzlüklerde 2 kadananın çektiği atlı tramvaylar...

Hava berrak, gök mavi, deniz temiz, gidiş gelişler sakin, bakışlar ılık ve yüzler aydınlık...

1904 yılının ilkbahar sonları... 26 Mayıs...

Sabahın alaca karanlığında ilgililer havagazı fenerlerini söndürmeye çalışırken - hâ unuttum, İstanbul'da elektrik de yoktur ve yüksek aile konaklarında beyaz gömlekli havagazı lâmbaları yanmaktadır- Çemberlitaş tarafında bir konağın ahırından tek atlı bir (brek) araba çıkartılıyor. Ona 17 - 18 yaşlarında bir delikanlı atlıyor ve kamçısını şaklatarak atı dört nala sürmeye başlıyor.

Arkasından bakan seyis ve arabacıların «deliye de bak!» gibilerden mırıldanıp mırıldanmadıkları meçhûl...

Bu delikanlı, benim, adı «Deli Fazıl»a çıkarılmış babamdır ve o sırada Sarıyer'deki köşkünde bulunan Büyükbabama bir müjde götürmektedir:

– Baba, bir erkek çocuğum dünyaya geldi! Torunun!..

İstinaf Mahkemesi reisi, Abdülhamîd devri adalet ricalinden, «Bâlâ» rütbeli Büyükbabam vekar ve ciddiyet heykeli Mehmed Hilmi Efendi'nin zevk ve heyecanına bakın ki, haberi alır almaz, Deli Fazıl'ın sürdüğü arabaya atlamakta tereddüt göstermiyor; ve yine dört nala, doğru torununun başına...

Ah bu baş; Maraşlı Kısakürek oğullarından ve son ucu Zülkadir Hanedanına dayalı bir sülâleden gelme Mehmed Hilmi Efendi'nin torununa ait bu baş, ileride ne yükler taşıyacaktır!..

Çemberlitaş'taki konağa ait tasvirler, bazı eserlerimde billûrlaştırılmış olduğu için bahsini lüzumsuz görüyorum. Yeni bir üslûp ve yorum içinde tekrarlayacaklarım müstesna...

Büyük babam, ileri yaşına rağmen konağın merdivenlerinden seke seke üçüncü kata çıkıyor, lohusa odasına dalıyor ve hâlâ orada bekleyen doktora soruyor:

– Nerede çocuk?

– Şurada efendim, annesinin sağ yanında... Üstü örtülü...

– Nasıl?

– İyi... Fakat cüssesiz...

Yerde kocaman bir leğen... Çelimsiz yapılı çocuk,

doktorun maşa sapı gibi, parmağını boğazından geçirerek suda çalkalaması şeklinde, bu leğende yıkanmış ve kurutularak, kundaklanarak annesinin yanına verilmiştir.

– Çocuğun böyle zaif doğmasında bir tehlike var mı, doktor?

– Bilinemez... Çok dikkat ve itina ister.

Büyükbabam, üstümdeki tülü çekip yüzümü açıyor ve dudaklarını kıpırdatıyor:

«– Allah, koruyucuların en hayırlısı ve acıyıcıların en merhametlisi...»

ÇEVREM

Adım Necip; Ahmed Necip... Büyükbabamın babasının ismi... O da şahsiyetli oğlu Büyükbabamın takip edeceği ilmiye yolundan yetişme... Maraş müftüsü... Şanlı bir zat...

Maraş o zamanlar Halep valiliğine bağlı bir sancak, mutasarrıflık...

Halep valisi Salim Paşa, Maraş'a geliyor ve eşraftan birine misafir olmak usulünce Kısakürekler konağına iniyor. Orada, Büyükbabam, henüz bülûğ çağındaki Hilmi'nin zekâ ve edebine hayran kalıyor ve Necip Efendi'ye asılıyor:

— Çocuğu bana teslim edin!.. Yakında İstanbul'a döneceğim. Ona öz oğlum gibi bakayım ve geniş bir tahsil yolu açayım...

Haysiyetli bir (aristokrat) ruhu taşıyan Necip Efendi, bu teklife karşı hayli direniyorsa da fayda vermiyor.

Salim Paşa ısrardadır:

– Çocuğu Maraş'ta körletmeyin ve istikbaline engel olmayın! Eğer memnun kalmazsanız istediğiniz ân getirtebilirsiniz.

Bu teklifte kaderin bir teşvikini koklayan Necip Efendi nihayet razı oluyor.

Büyükbabam Mehmed Hilmi Efendi İstanbul'da yüksek tahsilde ve kısa zaman sonra Salim Paşa'nın damadı... Babadan büyük annem Zafer Hanım'ın kocası....

Salim Paşa da Hariciye Müsteşarlığı ve Zaptiye Nazırlığı gibi vazifelerde...

Bana «cici anne!» diye hitap ettirdikleri Zafer Hanım, Abdülhamîd devri en ekâbir sosyetesinin (tipik) çehrelerinden biri ve azamete kaçan bir vekârın heykeli...

İkinci katta, hem harem, hem selâmlık tarafından birer kapısı bulunan büyük salonun bir köşesinde, armonikli bir piyanosu vardır; bir de benim eşyayı tanımaya başladığım günlerdeki tespitime göre (alâ-garson) kesik saçlıdır.

«Edebiyat-ı Cedide» üretimi Şişli henüz teşekkül halinde bulunduğu ve Abdülhamîd tahttan düşürüleli 3-4 senenin bile geçmediği böyle bir devirde, bu edâ, piçleşmeye başlayan cemiyetin ne müthiş habercisi!..

Eski vâli ve nâzır Salim Paşa'nın kızı Zafer Hanımefendi, misallendirdiği alafrangalık gayreti içinde, Sultan Abdülmecîd ile başlayan çizgiyi gösterirken, Hilmi Efendi, o, ilmiyeden yetişme ve soylu bir nesepten gelme alaturkalık örneği, fikir ve mesele sahibi olmaksızın, kendi kendine tipini korumakta ısrarlı... Türk evine düşen tezat manzarası...

İçinde doğduğum ve yaşadığım aileye ait bu kafa kâğıdı sırını, çok sonra, aralarında annemden başka kimsenin kalmadığı, konak halkının eriyip gittiği hengâmede, çözer gibi olmuş bulunuyorum.

Kendisine «babaanne!» denilmesini bile ihtiyarlık ihtarı gibi gören ve ancak «cici anne»ye razı Zafer Hanımefendi, babam yoliyle bana gelen tesirde, anne yolundan gelenlere ek olarak büyük pay sahibi...

Sinirlidir, hep içini yiyen ve dışında ılık bir mizaç ifadesini bulamayan birtakım vehimlerle doludur. Vapura binemez ve Sarıyer'deki köşküne, Şahin ve Mazlum isimli iki Macar atının çektiği konak arabasiyle gidip gelir. Çünkü vapura bindiği bir defasında, vapur iskeleye yanaşırken, bir simitçinin başındaki tablasiyle beraber denize düşüp boğulduğunu görmüş ve artık bir daha vapura binemez olmuştur. Ölümden o kadar korkar ki, yatağına boylu boyunca uzanamaz ve yarı belinden yukarısı dik kalacak biçimde, başını 4 - 5 yastık üzerine dayar.

Yangından da ödü patlar. Ya alt katlarda yangın çıkar da kendisi üstte kalırsa?.. Aklınca buna da bir çare bulmuştur. Karyolasının altında bir ip merdiven saklı... Soba borusu gibi kalın ve şiş bacakları ve şişko vücudiyle bu merdivenden aşağıya inecek ve selâmete çıkacak!..

Dış plânda ve resmen eve hâkim kocasını, iç plânda ve hususî şekilde kıskıvrak bağlamayı bilmiştir. «Efendi!» diye hitap ettiği kocası, sofrada, fazla sıcak bulduğu bir yemek yüzünden ortalığı kasıp kavururken, o, bükük boyunlu; ama dilediklerine dilediği ziyafeti çeker ve konakta dilediği havayı estirirken de dik edalıdır.

Oğlu «Deli Fazıl»ın şımarıklık ve akıl hayâl almaz azgınlıklarından ise bîzar ve ona hükmetmekten âciz...

•

Ve işte şimdi uslansın diye 16 - 17 yaşlarında evlendirdiği ve aile seviyesine bakmadan, ona 14 - 15 yaşlarında bir kız aldığı oğlundan bir çocuk dünyaya geliyor.

O kadar küçük cüsseli ki, yaşar mı yaşamaz mı, belli değil...

•

Ne aldımsa, annemden, daha düne kadar yaşayan ve seksenini hayli aşgın olarak ölen, hayatı boyunca masum ve mazlum bu kadından aldığıma inanıyorum. Baba kolları ikinci plânda...

•

Şöyle olmuş:

Soyunun erkek temsilcilerine düşkün Büyükbabam, iki kızdan sonra, erkek evlâdı Abdülbâki Fazıl'a öylesine düşkünlük göstermiş ki, ortaya kırdığı kırdık, astığı astık bir canavar çıkmış... Salim Paşa'nın hareminden ve kendi anneannesi Yetime Hanım'dan aydan aya «diş kirası» tabiriyle haraç alacak kadar kudurgan bir şımarık... İhtiyar kadının kıçına vura vura çığlığı

bastırtacak tarzda azap çektirmekte... Her defasında parayla önüne geçilen bu hale nihayet «kış kirası» diye bir ödenek bağlantısı yapılarak bulunan çare...

Son derece sıhhatli, yanaklarından kan damlarcasına kırmızı yüzlü Fazıl, hususiyle şehvanî duygularda azgın... Hizmetçi kadınlardan misafir kızlarına kadar saldırmadığı yok... Onu zaptetmesi için eve bir pehlivan alıyorlar. Ama türlü oyunlarla, meselâ, bastığı yere gizli çukur açarak, geçtiği kapıların tepesine açılınca devrilen saksılar yerleştirerek, onu da yıldırmayı beceriyor ve konaktan kaçırtıyor.

Bütün bu hallere katlanan Büyükbabama:

– Olmaz, olmaz, diyorlar; bu böyle gitmez! Bu çocuğu evlenmek kurtarır!

Denk ailelerden hangisine başvurulsa beklenen cevap alınamıyor. Deli Fazıl'a kız vermeye razı olan yok..

Derken, araya Zafer Hanım'ın akrabalarından biri giriyor:

– Ben oğlunuza seve seve verecekleri kızı buldum! Girit muhacirlerinden son derece temiz ve müslüman bir ailenin kızı... Gidip bir bakın...

•

Aksaray taraflarında, kulübemsi, basık, ahşap bir ev... İçinde, çocuk denecek yaşta kıziyle oturan bir anne... Bu annenin, biri «Haddehane» dedikleri çarkçı zabit yetiştiren mektepte talebe, öbürü, Galatasaray Sultanîsinde okurken ailesini geçindirmek için mektebini bırakmış iki oğlu var...

Anneye sokakta rastlayanlar, onu ancak bir çift göz deliği meydanda bir çarşafa bürülü görürken, evi ziyaret edenler de daima bir başörtüsü içinde buluyor.

Kızı beğeniyorlar ve bir sabah, konak arabasını, basık, ahşap evin önünde durdurup palas-pandıras, kulübeden saraya aktarıyorlar...

Annem Mediha Hanım, okur - yazarlığı olmayan ve ne olduğunu anlamadan Fazıl Bey'in koynuna atılan bu kadın... O, Salim Paşa kızı Zafer Hanımefendinin şanlı gelini değil, konağın hizmetçisi ve Fazıl Beyin, bilmem ne otu gibi müsekkin ilâcıdır. O kadar!..

Konak, küçük beyin deli iradesine o kadar zebundur ki, o «götürün!» nârasını basar basmaz kadıncağızı uzaklaştırmak ve «getirin!» nârasında yakınlaştırmak üzere civarda bir ev tutmayadek gidiliyor.

Konak değil, tımarhane...

İLK YILLAR

Umumiyetle kuvvetli, fakat silik vâkıalara karşı lâkayt hafızam, bazen nüfus cüzdanımın nerede olduğunu seçemezken, devamlı olarak yakıcı ışığını muhafaza etmiştir.

O kadar ki, ilk hatıram, sedef kakmalı bir beşikte kustuğum ve beni beşikten alarak ağzımı ve üstümü sildikleri...

Basit ve kaba; gayet girift ve ince bir hadise...

Henüz dili çözülmemiş bir zamanıma ait bu hadiseyi, kelimeleri öğrendikten sonra hatırlayabilmem için, o hadiseden bana kelime üstü sâf bir mâna sızması gerekir.

Diyebilirsiniz ki:

– Sen onu sonraki kendinle hatırlıyorsun! Bunda, o zamanki kendini müdrik olduğuna ne delâlet bulunabilir?

Ben de derim ki:

– Ondan sonraki kendim, o günkü kendimden kelimeler üstü bir mâna sirayetine sahip olmak özünü

nasıl hatırlatabilir, yaşatabilir? Hatırlayan ben miyim, hatırlatan o mu?.. İşte bütün mesele!..

Kendi «ben»imizin kelimesiz başlangıciyle kelimeli devamında, zaman ve mekân tanımayan ruhun üstte kalışına ve kesiksiz bir (pasaparola) çizgisi üzerinde akışına dair çarpıcı bir misal...

Her şeyi (refleks) hareketlerinden ibaret bilen mankafa maddecilere bu misal hediyem olsun!..

•

İlim değil, sanat tefekkürü üzerinde olduğum için, bu kitaplık meselenin ilme verdiği ipucunu fazla çekmiyorum.

Ruh, kendisini, maddesine yerleşme içindeki alaca karanlıkta bile hassas antenli yaratılışlara ifşa eder.

İlk alacalığından sonra, akıl abajuru içinde yarı sönük kalacak ve ışığını gizleyecek olan ruh, gerçek pırıltısını ölümden ötede gösterecektir.

O, zaman üstü bir keyfiyettir; ve ayakları zaman prangasına vurulunca, yine, zaman, mekân, düşünce ve kelime üstü mahiyetini yaş haddi tanımadan muhafaza etmekte...

Onun içindir ki, kundaktaki çocukla yataktaki ihtiyara ait ruh aynı yaşta...

•

Ölüm, mutlak unutmak, kendi kendini unutmak şeklinde akla hitap ettiğine göre, benim de beşikteki

halimle kendimi; nebati hayatım içinde ruhumu görebildiğimi göstermez mi?

Sadece hatıra ve gideni tekrar getirme cehdi ruhu ispata yeter.

. . . . . .

Benden, yürümeye başlayınca müthiş bir haşarı türeyeceği zannı doğmaktadır ev içinde... «Bu çocuk babasını da geçebilir!» diyenler vardır.

Şu farkla ki, babamın çocukluğundaki çılgınca patlamalar, bende, her şeyi karıştıran, her şeyin içyüzünü arayan bir merak ve tecessüs halinde...

İstanbul'a gelen ilk otomobillerden birini babama aldılar. Bazı filimlerde gördüğümüz en eski otomobil modellerine eş bu araba Sarıyer'deki köşkün bahçesinde... Ön tekerlekleri (kriko) üzerinde havaya kalkık...

İki yaşında mıyım, üç yaşında mıyım, bilemiyorum; orada kimsenin bulunmadığı bir ân arabaya yaklaşıp tekerleği çevirmeye başlıyorum. Lâstiğinin üstünde pünez başları gibi küçük demir pullar bulunan tekerlek alnıma çarpıyor ve ben kanlar içinde yere seriliyorum.

Büyükbabam, demire kösele sarılı bastoniyle babamın üstüne yürüyor ve araba hemen defediliyor.

Doktor, ilâç, pamuk, sargı... Yaranın izi hâlâ alnımda...

•

Köşkün çamaşırhanesindeki yüksekçe rafta teneke bir kutu gördüm. İçinde ne var acaba?.. İskemleye çıkıp rafa uzandım. Kaymak gibi bembeyaz bir şey... Hemen parmağımı daldırdım ve beyaz şeyi tadmaya davrandım. Aman ne acı!.. Ciğerim yandı.

Bir çığlık koptu:

– Koşun, çocuk kireç kaymağını yiyor!

•

Çemberlitaş'taki konakta en musallat olduğum eşya Cici annemin öteberisidir! Hususiyle armonikli piyanosu, rastıkları, pudraları, düzgünleri ve üstten açılır maun bir dolapta sakladığı türlü ilâçları... Kimi çarpıntıya, kimi baş ağrısına, kimi romatizma sızılarına iyi, renk renk şişelerde renk renk ilâçlar... Bu ilâçlara bir göz atan, Zafer Hanım'ın tipini hayâl etmekte güçlük çekmez.

Armonikli piyanodan yırtıcı sesler çıkarırken üzerime yürüyen Cici annemden kaçar gibi yapıyor ve onu kudurtacak yeni yaramazlık buluşları peşinde geziyorum. Her kovalamasında tek sığınağım Büyükbabam...

Babam kendi havasında ve ortada yok...

Annem kaynanasına karşı eğik başlı ve konak işleriyle meşgul, tek ümit ve desteğini oğluna bağlamış bir ırgat...

Büyükbabam da, en hassas noktası olan babadan oğula sülâle çizgisini yürütmek bakımından, biricik oğlunun biricik oğluna meftun ve ona her kapıyı açık tutma vaziyetinde...

Oğlunda inkisâra uğrayan irsiyet ideâli, artık, torununda mihrakını bulmuş ve gerisini kıymetten düşürmüştür. Babamdan büyük iki kızından olma torunlarının yüzüne bile bakmaz. Parmak mafsallarımdaki çizgileri babasınınkilere benzetir ve sağ kolumun üzerindeki mercimek tanesi büyüklüğünde beni, aynen babasının mühürü bilerek öper, koklar, hayran hayran seyreder.

. . . . . .

Hürriyet ilân edilmiştir. Daha doğrusu lâfı getirilmiş... Ben dört yaşındayım. Evimin ve çevremin dışındaki bu hâdiseden, çocukluk intibalarım üzerinde hiçbir iz mevcut değil...

Yalnız kulaklarımda bazı ev homurtuları var:

– 31 Mart Vak'asında sokaktan atılan bir kurşun, işte, camı delerek şu levhaya yapıştı.

– Beyefendiyi, Adliyeye giderken, Ayasofya Meydanında arabasını durdurup suale çekmişler...

Bir de gazete ve mecmualarda, avcı taburlarına ait resimler... Bunların arasında, üstü «ya hürriyet, ya ölüm» ibaresiyle nakışlı birer beyaz keçe külâh taşıyan iki kukla çocuğa ait fotoğraf...

O zamanı yaşayanlarca bilinen bu meşhur fotoğraf, hemen her devir ve yeni idarenin iğrenç propaganda edebiyatından bir örnektir. «Hürriyet» diye istedikleri de 10 sene sonra gerçekleşecek olan ölüm...

Ulu Hakan İkinci Abdülhamîd Hân'ın âhı da, üstündeki değirmen taşı kaldırılır kaldırılmaz alev-

lerini püskürten bir yanık gibi, üstüste, Trablus, Balkan ve Birinci Dünya Harpleriyle kendisini gösterecektir.

Her neyse; ben dört yaşındayım ve o zaman bunları düşünmekten uzağım.

ÇOCUKLUĞUM

Bebeklikten sonra, çocukluğum Meşrutiyet çağlarında başlar ve 1918 Mütâreke yıllarına kadar sürer.

Büyükbabam emekliye ayrılmış ve ümitsiz bir dünyadan el etek çekercesine evine yerleşmiştir.

Konaktan başka, Beykoz'la Şile arası bir çiftliğimiz, Sarıyer'de malûm köşkümüz, Büyükdere'de yeni alınma bir yalımız, Kocamustafapaşa taraflarında han ve evlerimiz, Kapalıçarşı'da dükkânlarımız vardır. Büyükbabamın emekli maaşı ayda 100 altın; ve o devirde 15 - 20 altın orta geliri gösterdiğine göre manzaramız zengin...

Konakta bir ahçı, bir ahçı yamağı, bir zenci uşak, Bingazi muhaciri bir hususî hizmetçi, iki arabacı, bir sürü halayık, besleme, kadın işçi; kocaman bir hizmet kadrosu...

Bunların arasında «Matmazel» diye anılan bir tatlısu frengi vardır ki, tipi bakımından zengin bir portre çizer.

45 - 50 yaşlarında... İlk bakışta bir kokona... Saçları vıcık vıcık briyantinli, buruşuk ellerinin küçük parmakları tırnaklı, sarkık çeneli, daima dantela yakalı, burun köküne iliştirme gözlüğü kordonla göğsüne asılı Matmazel... Her ân sökün edip kendisini kaçıracak şövalyeyi 50 yıldır bekleyen (romantik) bâkire...

Babama Fransızca öğretsin, bana da mürebbiyelik etsin diye konağa alınmış, derken hiçbir şeye yaramaz olmuş ve hizmetçiler arasına katılmış bu bâkire, önceleri konak sahiplerinin masasında sofraya oturmak sevdasına kapılıp, peşinden hizmetçi kadınların masasına oturtulunca nihayet beklediği ve özlediği şövalyeyi bulmuştur.

Bir gün konağı müthiş bir çığlık sarstı. Koşanlar Matmazel'i, karşısında zenci uşak, haykırırken buldular.

– Ne var Matmazel, ne oldu?

– Bedri bana saldırdı, sarılmak, beni öpmek istedi.

Zenci uşak Bedri'nin cevabı kısa ve emin:

– Bu kadın rüya görüyor. Benimle şakalaşmaya kalktı. Kahkahayla güldüğümü görünce de hiç yoktan bastı çığlığı... Bu bitli gâvura ben el uzatabilir miyim ki?

Annem bir gün onun üzerinde bit görmüş ve ihtarına şu cevabı almıştı:

– Bende pire bulunabilir; fakat bit, asla!..

Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen hizmetçiler arasında bu hikâye destanlaşmıştı.

Bütün marifeti, büyük Hanımefendi ve Büyük Beyefendi'ye dalkavukluk, gerisine kibir satmaktan ibaret Matmazel'i, yatağı ve pılı pırtısı arkasında, kovdular...

. . . . . .

Büyük babam, mirasyedi tavırlı, o zamanki adiyle «Mekteb-i Hukuk» mezunu oğluna fena halde kızmaktadır. Bir işe girmiyor, bir baltaya sap olmayı istemiyor diye... Babasının ısrarı yüzünden nihayet razı oluyor, onu Bursa'da bir mahkemenin «âza mülâzımı» yapıyorlar.

Mudanya'ya kadar vapurla gidişimiz, oradan yaylı bir arabayla Bursa'ya geçişimiz, Nilüfer suyu kenarında bir ev tutuşumuz, suların devamlı şarkısı, kızıl hastalığına tutuluşum, «ha gitti, ha gidiyor!» diye annemi üzüntüden üzüntüye sürükleyişim, iyi olduktan sonra soba başında derilerimi soyup çıkarışım ve istifa ettirilen babam ve mahzun annemle İstanbul'a dönüşüm hep hatırımda...

Annem, kayınbabasının:

– Çocuğu götürmeyin!

Emrine rağmen, vermeyecek olurlarsa intihar edeceği tehdidiyle beni zor kullanarak götürmüş, ve işte şimdi mahçup ve ezik geri dönmekte...

. . . . . .

Her ayın başında, Adliye mutemedi Büyük babamın tekaüdiyesini ayağına getirir. Bu onun geride bıraktığı isim ve esere karşı bir saygı nişanesi ve istisnalık alâmeti...

Mutemed, konağın alt katındaki misafir bekleme odasına alınır ve yukarıya haber verilir. Ben hemen koşarım, mutemedin elinden altın dolu torbayı ve imza kâğıdını alırım, Büyükbabama sunarım. Öbür torunlar da peşimden gelir.

Büyükbabam torbayı açar, içinden pırıl pırıl bir altın çıkarır ve bana uzatır. Kızlarından olma öbür torunlaraysa 1 lira çeyreğinden başka bir şey düşmez. 1 lira çeyreğiyle o devirde, bir çocuk için satın alınamaz bir şey bulunmadığı için herkes mesut...

•

Büyükbabam, evet, Büyükbabam...

Mevcut olmayan adalet tarihimizde şanlı bir isme malik olması gereken adam...

Abdülhamîd'e karşı yapılan Yıldız Camiî sûikastının muhakemesini reis sıfatiyle idare etmiş hak insanı...

Hak adına, gerekince Padişaha bile karşı koyduğuna ve Padişahtan göz yaşartıcı bir adalet mukabelesine nail olduğuna dair ulvî vâkıa, bana, o zaman yüce divanın savcısı meşhur Necmeddin Molla tarafından bizzat anlatılmış ve "Ulu Hakan İkinci Abdülhamîd Han" eserimde hikâye edilmiştir.

Mabeyn paşasını mahkemeden kovduğu için Abdülhamîd tarafından birinci rütbe Mecidî nişaniyle lûtuflandırılan Büyümbabam, bu hadisede ikinci plândadır ve büyük pay, ismi «Kızıl Sultan»a çıkarılan nurlu Hünkâr'a aittir.

Abdülhamîd devri rical bereketinin eşsiz simalarından Ahmed Cevdet Paşa'nın reisi bulunduğu

«Mecelle» komisyonunda âza, verdiği hükümlerle maruf ve böyle bir eserde kalemi bulunduğu için Fransızların (Lejyon d'onör) nişanını hamil... «Hünkâr beğendi» yemeğini «millet beğendi»ye çeviren nankör bir devrim yahut yıkım havası içinde «İttihat ve Terakki» çetecileri eliyle tekaütlüğe sürülüyor.

Halbuki buna, bizzat İttihatçıların Nâzırı Manyasî zâde Refik Bey karşıdır.

Şöyle ki:

Bir gün Refik Bey, avukatlığı zamanında Sultanı kasdedici imalı bir harekette bulunmuş ve Büyük babamın:

– Ben onun adına adalet icra ediyorum! Mahkeme salonunu terkediniz!

İhtariyle kovulmuştur.

Gel zaman, git zaman, Yahudi işi tahrip kalıbından çıkma hürriyet bombası patlıyor ve Manyasî zâde Refik Bey Adliye Nâzırlığına getiriliyor.

Büyük babam, Cumhuriyetin onuncu yılında yanan, Ayasofya meydanına nazır Adliye Sarayında ve hususî odasında... Mahkemeden kovduğu avukatın Adliye Nazırı olması üzerine, böyle bir insanla çalışamayacağı için istifasını yazmakta...

Kapı vuruluyor, içeriye yeni Nazır girip öpmek üzere Büyükbabamın eline sarılmak istiyor. İstifâ kâğıdını görüyor, çekip okuyor; ve:

– Muhterem Reisim, diyor; siz beni bırakırsanız ben de bu binayı terkederim. Adliyeye ayak basar basmaz ilk işim sizi ziyaret etmek oldu.

Ve istifa tezkeresini yırtıyor.

Bir devrin birbirine aykırı iki kanadı arasında bile görülen vicdan ve insaf levhası...

Buna rağmen, İttihat ve Terakki kodamanları, diledikleri gibi karar vermesi imkânsız bu ilim ve hak adamını daha fazla makamında tutamıyorlar...

•

O, hatır gönül dinlemeden en ağır cezaları verir, hem de mahkûma bir sürü nasihat geçermiş... Düşünün 10 - 15 yıla mahkûm bir cânînin üstelik nasihat dinlemesini!..

Bu türlü hüküm giyen bir kaatil ona seslenmiş:

– Reis Bey, sen beni terbiye edeceğine oğlunu yola getirmeye bak! Neredeyse oturduğun koltuğun tepesine çıkacak!..

•

İşte, mahkemede ve evdeki iki haliyle, İstanbul Cinayet ve İstinaf Mahkemesi Reisi, Bâlâ rütbeli Maraşlı Hilmi Efendi Hazretleri!..

Bana her zaman şöyle derdi:

– Benim saraydan gelme rütbemle değil, Maraş'taki soyumuzla iftihar et!

•

Millî eser anlamının büyük abidesi «Mecelle» muharrirlerinden Hilmi Efendi hakkında, bu esere mukabil, İsviçre'den çıkartma kâğıdı kopya işi «Medenî Kanun» tercüme ettiren, Cumhuriyet devresi ilk Adliye Vekillerinden Mahmut Esat bana demiştir ki:

– Senin Büyükbaban, büyük adamdı. Ben İstanbul'da hukuk talebesiyken onun muhakemelerini takip eder ve hayran kalırdım. Nerede, öyle adam şimdi?

Mahmut Esat unutuyordu ki, aynı fark, «Mecelle» ile «Medenî Kanun» arasında da mevcuttur. Şöyle ki, yine Mahmut Esat'ın tabiriyle birine «Çöl Kanunu», öbürüne de «Medenî Kanun» demek moda sı açılmıştır.

. . . . . .

İşte, herkesin birbirini ısırma devresi olarak Hürriyet kuduzluğu hengâmesinde, evine kapanan ve torunundan başka bir uğraşması olmayan böyle bir Büyükbaba kucağında süren çocukluğum nihayet uzun ve üstüste gelen hastalıklar devresine çattı.

SİRKELİ BEZLER

Bir yerden sirke kokusu alsam, hatırıma çocukluk hastalıklarım gelir. Ateşim düşsün diye alnıma koydukları sirkeli bezler...

Konağın ikinci katında, harem bölümünü selâmlık tarafına bağlayan bitişik odadayım... Arada küçük bir holle o tarafa ve bu tarafa yol bulan bu oda, Büyükbabama kütüphane vazifesini görür. Orta yerinde üstü halı kaplı geniş bir sedir vardır. Bu sedire uzanıp kitap okumak ne tatlı şey! Odanın bir köşesine de benim yazıp çizmeme mahsus bir masacık oturtulmuştur.

Büyükbabam, bu sedire bağdaş kurup makamla Fuzulî divanını mırıldanır ve hisli mısraların hakkını vermeyi ihmal etmez:

Gözüm, cânım, efendim,
sevdiğim devletli sultanım

•

Hastayım. Büyük babamın emriyle beni kaba şilteler üzerinde bu sedire yatırmışlardır.

Annem başucumda, Cici annem ahbaplariyle büyük salona çekilmiş, altıkol iskambilde, babam kayıplarda, Büyükbabam da bütün gün beni bekledikten sonra, üçüncü kata, yatak odasına çıkmış bulunmakta...

Ateşim 40 derece... Alnımda ve şakaklarımda sirkeli bezler... Biri alınıp öbürü konuluyor.

Bezler değiştirilirken, sirke tasına düşen damlalardan çıkan ses kulağıma garip bir musikî gibi geliyor. Tabiî hallerimizdeki basitlikler, hastalıkta ne fevkalâde!.. Bir çıtırdı olsa iliklerinize işliyor.

Sineklerin havada ayak seslerini duyabilirsiniz. Ayak sesleri, bütün bir ifade üslûbu ve ayrı bir lisan sahibi...

Demek ki, bizim küt bir hassasiyet içinde gezip dolaştığımız bu dünya, hassasiyet tellerimiz gerilip de yeni bir akorda bağlanınca değişiveriyor.

Bir mısraım:

Gördüğüm, değildi bildiğim dünya...

Demek ki, yaşadığımızı sandığımız hayatın üstünde bir hayat var; ama onun bestesini zaptetmeye mahsus akort bizde eksik... Bu eksikliğin adı da -ne tuhaf!- sıhhat...

NOT: Parantez içindeki bölüm, eserin yarım kalmış olmasından da anlaşılacağı üzere, kâğıda dökülüverdiği ilk şekliyle kalan, yazık ki, Eser Sahibi tarafından bir defa bile okunamadan yani en küçük bir tashihe ve

•

[Çocukluğumu düşündükçe burnuma keskin bir sirke kokusu gelir.

Nasıl mı?..

Perdeler... Eşyayı sezmeye başladığım çağlardan beri, açtığına, örttüğüne, gösterdiğine, biçimine, rengine kapıldığım perdeler... Pencerelerinden iki yana ayrılmış, orta yerinden büzgülü, topuklara kadar uzanıcı bir saç gibi, eski kadife perdeler sarkan loş bir salon... Ortada antika halılarla kaplı bir sedir... Üstünde bir yatak... Yatakta ben...

Hastayım...

Yanıbaşımda bir (tabure) ve üzerinde ilâç şişeleri... Bir de sirke dolu bir tas... Alnımda bu tasta ıslatılan tülbentlerden sirkeli bir bez... Ateşi alsın diye...

6 - 7 yaşlarında başlayıp üstüste gelen ve 3 - 5 yıl birbirini kovalayan, bir çocuk için mümkün türlü hastalık (turnike)lerinden geçtim. Bu hastalıklardan bende kalan maddî ihsas, sirke kokusu, Hind yağı lezzeti, damlaların sesi ve sarı renk... Müthiş tiksindiğim Hind yağını burnumu tıkayarak içmem için, her defa elime bir altın lira tokuştururlardı. Lâzımlığa kaldırıldığım zaman da kulağıma gelen şırıltı, içime garip bir his verirdi.]

---

tasnife tabi tutulamadan Türk Edebiyatına mâlolan orijinal müsveddeler arasında, kısmen bir tekrar halinde ortaya çıkmıştır. Bu bölüm, eser içindeki yerine ayniyle oturtulmuştur.

Ancak bugün mânalandırabildiğim bu halleri, o gün, müphem bir seziş halinde duyar gibiydim, yahut o gün duyduklarımı bugün düşünüyorum.

•

Doktorum, devrin çocuk hastalıkları mütehassısı meşhur Kadri Reşit Paşa... Bu zaif, ince endamlı, ipek fantezi yelekli, üstü (potüsüet) rugan potinli fevkalâde zarif adam, yanıma oturur, beni baştan ayağa muayene eder ve şöyle derdi:

– Eee, nasılsın bakalım, benim büyümüş ve küçülmüş yavrum? Söyle, büyük küçük!..

Konuşmalarına ve bazı suallerine verdiğim cevaplar onda bu intibaı doğurmuştu: Büyük küçük...

•

Herkesçe teslim edilen zekâm yakınlarımı öylesine ürkütmüş, kaygılandırmıştı ki, nazar değmesin diye sık sık tütsülerden atlatılır olmuştum.

Ne güzel kokusu vardı tütsülerin!.. Gizli âlemlerden bir soluk...

•

Yüzümü örterek başımın üstüne oturttukları su dolu bir kâseye erimiş kurşun dökmek de usûlleri... Suda donan kurşunu alırlar ve biçim biçim kıvrımlarına bakarak yorum yaparlar:

– Bak, bak, yürek biçimli şu kabartıya bak! Ne nazar, ne nazar! Çocuğun yüreğine işlemiş...

•

O zamanlar Payitahtın sokakları köpek dolu... Bir havlama sesi... Bir şey söylemek istiyor ama ne?

Ah bu «ne?»ler yok mu, bu «ne?»ler!..

Ben sedirde ve hasta yatağımda, bu sesi, en derin mâna helezonları içinde kıvrım kıvrım yaşıyorum.

Sesler, sesler... Evin dördüncü katındaki tavanarası penceresinden seyrettiğim Kumkapı taraflarından gelen trenler ve onların acıklı düdük sesleri... Akşamları kapının önünden geçen satıcılar:

«Simitçi, akşam simidi, limon - nane, çocuklara eğlencelik!..»

Arnavut kaldırımları üstünde bekçi sopaları ve aradabir gecenin karnını deşen «yangın var!» haykırışı... «Yangın» kelimesinin «gın» hecesini «gun» diye seslendiren bu haykırış meselâ şöyle;

– Yangun vaaarrr! Güngörmezler'de Çilekeş sokağındaaa!!!

İstanbul bir çıra ormanı ve yangın bu çıraların reçinesi halinde, onun verem hastalığı... Atlı itfaiyenin kampana sesleri ve önlerinde «köşklü» denilen birinin «hayt, varda!» diye koştuğu baldırı çıplak tulumbacılar...

Mükemmel birer Maratoncu olan tulumbacıların arasına bazen «Kâtibim» tipli kalem efendileri de katılırmış... Feslerini attıkları, başlarına birer tülbent sardıkları ve ceketlerini fırlatıp pantolonlarını dizkapaklarına dek yukarıya çektikleri gibi, yallah!..

Köşklüye «yangın nerede?» diye sormaya gelmez. Kadın vücuduna ait öyle bir nokta gösterir ki, galizliğinden çarpılıp kalırsınız.

Hakikatte yangın, deri değiştiren ve yenisini tutturamayan Türk cemiyetindedir ve sonradan ahşap evlerin yerini alan göz boyama beton binalar, bu yangının çimentolaştırılmış küllerinden ibarettir.

•

Bu sesler, hususiyetle hastalıklar devrimden ve birtakım kitaplar üzerine eğilmemden sonra, 8 - 10 yaş arası, beni ağlatır ve bir türlü cevabını veremeyen içimi kurcalardı.

Bir gün yine böyle bir hastalık deminde, gece yarısı hafif bir dalgınlıktan silkelenip doğrulunca kendimi öyle güçlü, hayalimi öyle berrak, hasselerimi öyle keskin, gökleri öyle açık ve mesafeleri öyle yakın hissettim ki, -iyice hatırlıyorum- kendi kendime mırıldandım:

– Bu dünyada acaba, benden daha derin duyan ve düşünen ikinci bir kimse var mı?

•

O günlerden 20 küsur yıl sonra, eteğine yapışmak saadetine ereceğim, mürşidim Abdülhakîm Arvâsî Hazretleri'nin:

– Keşke bu kadar zeki olmasaydın!

Buyuracağı 7 - 8 yaşlarındaki çocuk, işte o seri hastalıklar içinde, kendi kendine böbürlenişini değil, bir daha yakasını bırakmayacak olan belâ çapında hastalığını haber veriyordu.

OKU - YAZ

Hürriyet yıkımının ilk mükâfatı olarak Trablus harbi kopmuş ve paşa konaklarına dağıtılan göçmenler arasında, hizmetçileri sayarken işaret ettiğim Ali isimli genç de bizim eve alınmıştı.

Ali'yi, Büyükbabamla benim hususî hizmetlerimize tahsis ettiler. Kitap ve defterlerimi sokaktan o alır, kalemlerimi o yontar, yazı masamı o düzeltir, yaramazlıklarımı yumuşatmaya o bakar.

Bir gün, araba atlarımızın birinin sağrısında açılan yaraya elimdeki pergelin ucunu sokmaya davrandım. Çifteyi yedim ve yere serildim.

Ali beni kucağına alıp anneme götürdü ve:

– Aman, Büyük Bey duymasın, evi başımıza yıkar!

Diye yalvardı. Tekme nazik bir tarafıma gelmemişti.

Bir şeyim yok, söylemem!

Dedim.

Kedi yavrularına bayılıyordum. Onların incecik kaburga kemiklerini sıkarken çıkarttıkları ağlamaklı ses çok hoşuma gidiyordu. Birkaçını süt dolu bir tasa koyduğumu ve sonra kaburgalarını sıkarak ağlattığımı hatırlıyorum. Başlarını süte sokarak... Ali koşmuş ve hayvancıkları ölümden kurtarmıştı.

Zalim taraflarım da vardı. Zalimden mazluma ve mazlumdan zalime her ân yer değiştiren bir karakter... Tezatlar kumkuması... Bir, kutup iklimlerinde beyaz ayıları kovalayan; bir, (ekvator) sıcaklığında ceylânlarla ağlaşan, neşede de kederde de son derece mübalâğalı garip bir mahlûk... Bu garip çocuk, hallere göre dehâya mı, cinnete mi namzettir?

Neşe anlarımda öyle olurdu ki, konağın dördüncü katından, yılankavî, taşlığa kadar inen merdiven trabzanlarından kayıp süzüldüğüm bir son basamakta; insan kafasına benzer trabzan topuzunu okşamış, onu cansızlığından ötürü âdetâ teselli etmiştim.

. . . . . .

Buraya kadar bahsine yol bulamadığım silik bir yüz var ki, nazarımda mâna ışığının en nurlusunu yaşatır ve bende bu tesir noktasından her şeyi gölgede bırakır. Bir yaş küçüğüm, kız kardeşim Selma... Beş yaşına kadar yaşadı ve benim «oku - yaz!» devremin başında öldü.

Ailede onun doktor hatası, sürekli (lâvman) yüzünden bağırsakları delinerek öldüğü kanaati vardır.

•

Gözler, gözler.. Selma'nın gözleri...

Gözler, içinde ya merhamet, ya nefretin ışıldadığı bir kandildir; yahut tevekkül veya şüphenin tüttüğü... Bazen de ve çok defa sönük ve bomboş...

Selma'nın gözleriyse, merhametle tevekkülün renklerini elâ bir bal damlasında toplamış, acıyan ve razı olan mâna yatağı...

O, annesine eş, konağın mazlum tipini beş sene yaşattı ve ağabeyinin bulduğu ve hattâ bazen zalimliğe kadar götürdüğü itibara eremedi.

Ağabeyine yeni elbiseler ve papuçlar alındığı zaman, boynu bükük, uzaktan bakar ve hiç ses çıkarmaz. Ayaklarında (bebe) iskarpinler ve sırtında satrançlı palto... Ona, sanki öleceği biliniyormuş gibi bu ömür yeterlidir. Zira kız çocuktur ve Büyükbabamın kıymet bareminde kız çocukların değeri düşüktür. Annem de, halalarım gibi hakkını zorla almak tabiatinde yırtıcı bir insan olmadığı için, kızı adına mücadele gücünde değil... Hem büyüklerle baş köşede yemeğe oturan, hem küçükler ve bazen çapkınca kadın hizmetçiler sofrasına tenezzül gösteren ben neredeyim, besleme tavırlı Selma nerede?..

Ona dair ve bir kitabımda kayıtlı öyle bir hatıram var ki, her aklıma gelişinde gözlerimi sıcaklık basar.

Tekrarlamalıyım:

Bir gün, elimde Büyükbabamdan kopardığım bir lira çeyreği, Selma'nın karşısına dikiliyorum:

– Bak, elimde ne var!

Ve iki parmağımın arasındaki pırıltılı madeni gösteriyorum.

O da bana ısırılmış bir elma uzatıyor ve:

– İşte, diyor; bende de bu var! Onu bana ver de, ben de sana bunu vereyim! Biraz ısırdım ama ziyanı yok!

Bu masum edâ o kadar hoşuma gidiyor ki, hemen lira çeyreğini uzatıp elmayı alıyorum ve kızın, gözleri altında, masum ve mesut bakışını seyrediyorum.

Entipüften, hafifçe bir hadise değil mi? Fakat bana öyle dokundu, içime öyle işledi ki, kızın ölümünden sonra, yıllar boyu hayli dövündüm:

– Niçin altını verdim de, elmayı da ona bırakmadım?..

Üstünde kız kardeşimin diş izleri bulunan elmayı bugüne kadar saklatacak akıl neredeydi bende o zaman?..

•

Selma'nın baş tarafına gelin telleri serpili küçücük tabutu, selâmlık kapısından çıkarılırken gözlerimin önünde...

Onun beş yaşına mukabil, benim kimbilir hasis rakamların kaçında uzanacağım tabutumu, çocuklarımdan ve cenazeme geleceklerden kaçı hatırlayacak?..

Selma'nın gelin telleri yerine, ihtiyar ağabeyine soluk bir şal...

. . . . . .

«Oku - yaz» çığırım Büyükbabamın ellerinde açılır. Bana okuma ve yazma öğrenmeyi beş yaşında başlatan odur.

Neleri öğrenecektim?.. Yunus'un mezar taşlarına yakıştırdığı tabirle «hece taşları» üstündeki ses kargacık - burgacıklarını...

Yunus, mezar taşına «hece taşı» demekle ne kadar derinlere inmiştir. Evet, hayat tek bir heceden ibarettir ve onun ismi «ân»dır. Tek bir ân yaşıyor sonra, sonra hakikatte kopuk bu «ân»ları birleştirerek ahmak bir kemmiyet oyununa girişiyor, 3, 5, 90, 100, yaşadığımızı sanıyoruz.

«2 kere 2 ne eder?» sualine «4 eder!» cevabını veren bir adamın bedahet güveniyle ve 2 kere 2'nin 4 etmediği, ne ederse 4'ün o olduğu sezişiyle söylüyorum ki, hayat, bu tek tek ânların yapıştırma çizgisinden ibaret, girişi ve çıkışı azap iki nokta arası bir tüneldir; ve ne mutlu onun çıkış noktasından güneşi batmaz aydınlığa geçebilenlere!..

•

Ve işte şimdi, yaşım 7 - 8, ileride başıma kartal gibi binecek bu hikmetlerin nota (solfej)ini öğrenmeye çalışıyorum.

İlk defa, bazı şeyleri ezberleterek işe başladılar. Meselâ manzum bir kitapçık... Farsçadan Türkçeye bazı mefhumları açıklayan bir lûgat dergisi:

Vâren demişler dirseğe, püşt arka olmuş
dûş omuz...

Anlıyorsunuz ya; dirseğin Farsça ismi vâren, arkanın püşt, omuz kelimesinin de dûş...

Büyükbabam bu kitaptan birkaç mısra okur, bana dinletir ve «tekrarla!» derdi. Ben de aynı ton ve âhenkle bülbülvâri tekrarlardım.

Aynı denemeyi, öbür torunları, kızlarından olma ve yaşça beni aşgın çocuklar üzerinde de yapar ve onların alık alık bakınmalarına karşı, «gel benim akl-ı evvel torunum!» diye beni çeker, avucuma bir lira çeyreği sıkıştırırdı. Öbürleri hava alırdı.

•

Elifbeyi, başta, ortada ve sonda değişik bağlantılariyle okuyup yazabiliyorum. Gazete ve dergileri ve bilhassa zamanın şanlı dergisi, kaymak kâğıda (papye kuşe) basılı «Şehbal»i karıştırmaya bayılıyorum.

MEKTEP

Artık 8 yaşındayım. Balkan Harbi... Çatalca'ya kadar gelen Bulgar ordusunun top sesleri kulaklarımda...

Büyükdere'de, beni Emin Efendi isimli sarıklı hocanın işlettiği mahalle mektebine vermişlerdi.

Minderinin önündeki rahlede açık bir Kur'ân duran, sağında ve yerde uzun kızılcık değnekleri, bu hoca, Kur'ândan okur ve çocuklara ezberletir.

Evvelâ hep beraber taklit eder ve sonra tek tek sigaya çekilirdik. Beceremeyen, Allah'ın Kelâmını doğru seslendiremeyen biri oldu mu, kızılcık değneği göğsüne kadar uzanır, onu dikkate davet eder, fakat çarpmazdı.

•

Aradan 20 yıl kadar geçecek, Beyoğlundaki meşhur «Abdullah Efendi» lokantasının genç sahibi Hikmet bey masama gelecek ve bana diyecektir ki:

– Hatırlıyor musunuz, Büyükdere'deki Emin Efendi'nin mahalle mektebini?.. Orada beraberdik.

– Öyle mi, hiç hatırlamıyorum. O mektep bende siliktir. Zaten 1 - 2 ay kaldım, kalmadım o mektepte...

– Emin Efendi iyi adamdı; çocukları dövme taklidi yapar ama dövmezdi.

. . . . . .

Konağa dönünce, beni civar bir yerde Fransız Papaz Mektebine verdiler. Büyükbabam, Fransızlardan almış olduğu nişanın rozeti yakasında, bizzat mektebe götürüp kaydettirdi. Bir hürmet, bir itibar Büyükbabama... Kolay değil (Lejyon d'onör) sahibi olmak...

•

Bu mektepte de barınamadım. Papazlar bana pek tadsız ve haşin geldi. Büyükbabama «istemiyorum!» diye tutturdum ve oradan haydi Kumkapı'daki Amerikan mektebine...

Mektepte beni (Mis Marden) isimli, süt beyaz saçlı, erkek tavırlı, ciddiyet kayası bir kadının odasına aldılar. Kadın eline bir kağıt - kalem aldı ve İngilizce bir şeyler söyledi.

Tercüman açıkladı:

– Yaz, diyor; hangi tarihte olduğumuzu?..

Kâğıdı çektim ve onların rakamlariyle «1912» diye yazdım.

Yani bundan tam 70 yıl öncesi... 2052 senesinde, sağ kalır ve o güne dek kıyamet kopmazsa «tam 140 yıl öncesi» diye zamanı sayıklarım.

•

Bu mektepten memnundum. Akşamları meşin çantamı arkama asıyor ve bakkaldan «5 ekmek, 5 peynir!» hitabiyle kahvaltılık alıyordum. Bakkal tam okkalık —1 kilo 350 gram— ekmeğin dörtte birini kocaman bir bıçakla keser, ortasından yarar ve içine çocuk ayakkabısı büyüklüğünde bir peynir yerleştirip uzatırdı:

– Ver bakayım 10 parayı!..

«5 ekmek, 5 peynir»in mânasını anladınız mı? 5 paralık ekmek ve 5 paralık peynir; yani 10 para... 40 para 1 kuruştur ve bugün en aşağı 30 - 40 liraya maledilmesi mümkün böyle bir değerlendirmede kıymet tersine 12.000 misil... Lüks yaşayan, 5 çocuklu halalarımdan birine, kocası, mutfak masrafı olarak 1 mecidiye —20 kuruş— bırakmış... Ayda 6 lira... 3 mislini de öbür masraflara eklesek ayda 24 lira; büyük para...

– Hissî hatıralarını yazdığın ve madde hareketinden çok ruh hareketine yer vermeyi vâdettiğin bu eserde böyle bakkal hesaplarına ne lüzum var?

Diyebilir misiniz?..

Cuma günleri, Büyükbabasından ayrıca 1 mecidiye bahşiş alan ve yanaşmalarını beslemeye bayılan

çocuk, bütün İstanbul'u gezip tozduktan, yemediği şeker ve çikolata bırakmadıktan, Beyoğlu'nun tek sineması (Kristal)e de uğradıktan sonra, bu maliyetlerin 5 - 6 bin liraya vardığını hesaplamakta, hattâ ondan ruhî bir netice çıkarmakta haklı değil midir?..

•

Böyle bir günün akşamında, beyaz (maren) ceketim vişneli dondurma ve çikolata lekeleri içinde eve döndüğüm zaman, saatlerdir kapıda bekleyen annem beni kulağımdan çekerek içeri aldı ve bir temiz patakladı. Büyükbabamdan çekindiği için beni onun görmeyeceği yerlerde döverdi. Onu çok sevdiğimi ve yediğim dayaklardan kimseye şikâyette bulunmayacağımı bilirdi.

Anneme karşı bunca mahkûm vaziyetteyken, gerisine, cicianneme bile hakimim...

Yüzünde hiçbir muhabbet ve halâvet çizgisi taşımayan, öfkelendiği demlerde de hâkim bir tavır tutamayan, sadece sinir buhranları yaşayan ve ecza dolabına koşan, bu sinir kumkuması, dışından muhteşem, içinden yufka ve kaba davranışlardan tiksintili hanımefendi bana zebundur. Sevdiği için değil, belki nefret ettiği, fakat mukabele çaresini bulamadığı için...

•

Onun, benim şerrimden korumak için, salondaki püsküllü kanepelerin altına gizlediği kaymaklı tatlıları

ben keşfederim ve öbür torunları da yanıma çağırıp ne varsa siler süpürürüm. O kadar çevik, kaçak ve uçarı bir metod izlemekteyim ki, konak sahibesi Hanımefendi beni ele geçiremez, üzerinde bir iplik gibi uçtuğum kılıç bana dokunamaz. Zor kullanmasına da, Büyükbabamın koruyuculuğundan ziyade her kabalığa zıt meşrebi müsaade etmez.

Merak etmeyin; pek yakında beni, afyon yuttururcasına bir tedbirle uyuşturmayı ve bir kafes hayvanı haline getirmeyi bilecektir.

. . . . . .

Amerikan mektebinde mesudum. Çocuklar arasında bir efe...

Bir gün yanıma bir çocuk geldi. Başka bir çocuğu bileğinden kavramış sürüklüyor:

– Ağabey, dedi; sen beni dövebilirsin, ama bu çocuk dövebilir mi?

Azametle cevap verdim:

– Ben seni dövebilirim, ama bu çocuk dövemez!..

•

(Mis Etinik) adlı, hocalarımızdan bir Ermeni kadını beni evine götürmüş ve yemek vakti olduğu için sofraya oturtmuştu. Gâvur yemeği olduğundan tiksine tiksine yediğim, fakat lezzetine bayıldığım fasulye pilâkisini hiç unutamam...

•

Yolumun üstündeki Cinci Meydanında ata binmekten, Gülhane Parkında kayık salıncakları safasına kadar öyle eğlenceler peşinde koşuyordum ki, kısa zamanda mektep bana giran geldi.

Yolunu buldum:

– Eve, mektep tatil der ve dışarıda oynarım. Kendi hususî günlerinde gerçekten tatil olunca da, mektebe gitme bahanesiyle evden çıkıp İstanbul'u gezer tozarım. Yanıma da dalkavuklarımdan birkaçını alırım!

Böyle yaptım. Mektep tatil dedim ve evde kaldım.

Birkaç gün geçmedi, mektepten merak ettiler ve başta Müdire hanım, konağa kadar gelip sordular:

– Çocuk hasta mı?

– Hayır!

– Niçin mektebe gelmiyor?

– Mektep tatil değil mi?

– Ne münasebet!.. Bunu kim söyledi?

– O!..

Müdire sert sert Büyükbabama bakıyor:

– Bu yaşta yalan söyleyen ve mektepten kaçan bir talebeyi artık kabûl edemeyiz!

Ve kovuluyorum.

Beni Büyükbabamın öfkesinden korumak için yatağa yatırıyorlar ve hepten yalan, başıma sirkeli bir bez koyuyorlar.

Büyükbabam, odanın kapısını açıp uzaktan bakıyor ve o yaşta yalana başlamış aziz torununa çatamadan gidiyor.

. . . . . .

Ciciannem, afyonla uyuşturma tedbiri diye bahsettiğim korkunç çareyi buldu.

Bana, hiçbir süzgeçten geçirilmeden rastgele ve her soydan roman okutmak ve onların büyüleyici tesiri altında beni kendimden geçirip çocukluk insiyaklarımı körletmek, böylece yaramazlıklarıma engel olmak...

Büyükbabama demek istiyordu ki:

– Sen misin, torununu bu kadar şımartıp başımıza belâ eden; dur, ben onu büyüleyeyim de gör! Hiçbir tütsü bu büyüyü çözemesin!..

Ve yığdı önüme, 40 ambarlık bir sürü kitabı...

Kabahatim, 5 - 6 yaşlarında okuyup yazmaya başlayışımdı. 8 - 9 yaşlarında, hünerli bir terbiyeciye muhtaç bir çocuk adına ne affedilmez cinayet!..

•

Eski harflerle, kapağında «Para Kuvveti» yazılı bir kitap... Ben onu önce «Parakoti» diye okumuştum.

Sonra bir ân kaybedip:

– Nerede Parakoti?

Çığlığını basınca, ciciannem:

– Ayol, o Parakoti değil, «Para Kuvveti»...

Cevabını vermişti.

•

Haftada bir broşür halinde çıkan, bitmez tükenmez «Güzel Prenses»... (Mişel Zevako) ve (Aleksandr Düma)nın bütün eserleri... Kılıcını bir çekişte 5 - 6 kelle uçuran (Şövalye dö Rogesten), (Lükres Borjiya), (Kont Ablu), sihirbaz (Nostradamüs), (Güliver), filân, falan...

Hele, kasketli, minkâri burunlu ve ağzında piposu (Şarlok Holmes)?..

Kahramanlarım bunlar... Henüz hissi eserlere geçmiş değilim... Sedirin üstüne bir yastık koyup romanımı açıyor ve yüzükoyun uzanmış, bir taraftan da bir tatlı atıştırarak madde ve mâna tadını birleştirici şekilde okuyor, okuyorum.

Okur - yazar olmayan annem, tehlikeyi görmüyor ve benim bu çöplük kitaplarına dalışımı kötüye yormuyor.

Babam bir isimden ibarettir; Büyük babam ise hiçbir şeyin farkında değil...

Geceleri bazı ahbaplarını ziyarete gider, yakın mesafeli yerlerde, önde fener tutan uşak Ali, arkada ben, belimde de (Rogesten)in kılıcına benzettiğim için kemerime astığım çini soba maşası, onu bir muhafız gururiyle takip ederim.

•

Halamın oğlunu, (Şarlok Holmes)in (Vatson)u gibi yanıma alıp, Binbirdirek ve Yerebatan mahzenlerinde kaatil aramaya çıktığım olmuştur.

İstanbul faili meçhûl cinayetlerin kaatilleriyle doludur ve onları benden başka kimse yakalayamaz!..

•

Bütün hakikatleri meydana ben çıkaracaktım.

Ben gelmeden bu dünya dönüyor muydu, dönmüyor muydu?..

. . . . . .

Amerikan mektebinden sonra, beni, «Rehber-i İttihat» isimli mektebe verdiler.

Vaniköy'de, yanmış ve bugün külleri bile kalmamış kocaman bir yalıda, Serasker Rıza Paşa yalısında «Rehber-i İttihat» mektebi... Müdürü, 30 küsur yıl sonra bana Büyük Doğu'larda arkadaşlık eden Raif Ogan... Onu, o zamandan hatırlamıyorum.

Bir de yine sonradan öğrendiğime göre Peyami Safa da orada «mubassır» dedikleri bir talebe güdücüsü... Onu da, o mektepteki haliyle hiç canlandıramıyorum.

Onunla da, 15 yıl sonra arkadaşlığımız kurulunca:

– Demek mektepte pastalarımı yerdin, öyle mi?

Diye şaka etmiştim.

•

Bu mektep bana bir kâbus oldu.

İlk defa yatılı bir mektebe verilmiş oluyordum. Konak ve yalı gözümde tütüyordu. Hele annem, hele annem!.. Öksüz kalmıştım.

•

Gece başlarken, alnımı teneffüshanenin pencere camına dayamış ağlıyorum...

Rıza Tevfik'in «Selma sen de unut!» şiirini okuyor ve kız kardeşimi düşünerek ağlıyorum...

Yatakta, yemekhanede, yastığımı bükerek ve lokmalarımı yutmaya çalışarak ağlıyorum...

•

Bu mektepte yapamayacağımı anladım ve kurtulmak için bir hile düşündüm.

Sabahları bize yedirilen kaşar peynirini toz ve pasla kirlettim. İçine böcek ölüleri ve kurtlar yerleştirdim ve tatil çıkışında anneme göstererek:

– Bak, bize ne yediriyorlar, ben bu mektepte kalamam!

Diye direttim.

Annem gayet soğukkanlı peyniri elimden aldı ve bıçakla ortasından yararak tertemiz meydana çıkardı:

– Misk gibi peynir... Sen kirletmişsin!..

Dedi ve beni bir temiz dövdü.

Büyükbabam işe karıştı:

– Çocuğu dövme!.. Madem istemiyor mektepten çıksın!

. . . . . .

Annemi, Galatasaraylı, polislikten gelme, başkomiser dayımın refakatinde İsviçre'ye göndermişlerdi.

Selma'nın kahrından o hale gelmişti ki, hemen teşhis yapıştırılmıştı:

– Verem!..

Gitmiş ve birkaç ay bir sanatoryumda kaldıktan sonra dönmüştü. İyileşmek yolundaydı.

SEFERBERLİĞE DOĞRU

Büyükdere'de yalıdayım... Halam ve çocukları da orada...

Benim, hem büyüklerin sofrasında yemek, hem de küçüklerin sofrasına reislik etmek âdetim olduğu üzere, büyüklerle masa başındayken, «Yenge Zehra Hanım» isimli, ciciannemin dalkavuğu, beyaz saçları kınalı şımarık ve yüzsüz bir acûze, anneme, arkasından dil uzatıyor:

– Bırakın şu veremli kadını!..

O kadar kızıyorum ki, elimdeki kiraz çekirdeğini bir sıkışta suratına fırlatıyorum. Çekirdek «tınnn» diye annemi babama boşatmak isteyen acûzenin altın çerçeveli gözlüğüne çarpıyor.

Ben yemekten kalkıyorum ve koşar adım polis merkezine giderek «Merkez Memuru», şimdiki tabirle Emniyet Âmiri dayıma, kardeşine edilen hakareti hıçkıra hıçkıra anlatıyorum.

– Keyfine bak, diyor dayım; Allah onlara cezalarını verir!..

•

Yenge Zehra Hanım'ın iki kız evlâtlığından biri veremden öldü. Annemse, bundan birkaç yıl öncesine kadar, 90 yaşına yakın, yaşadı.

. . . . . .

Büyükler konuşurken, hele dayım polislik hatıralarını anlatırken, hırsızlık, cinayet ve yangın vak'alarını dinlemeye bayılıyorum. Böyleleri, hele hırsız ve kundakçılar, bana, insanda olmayan kabiliyetlerin sahipleri, meselâ cinler gibi görünüyor.

Hırsız... O bir gölge, hayalet, etsiz ve kemiksiz; girmeyeceği menfez ve geçmeyeceği delik olmayan bir varlık...

Böyle hikâyeleri dinledikten sonra, gece yatağıma uzanınca, korkumdan başımı yorganın altına gizlemeden edemiyorum. Sanki yorgan korku kalesinin kapısıdır ve örtüldü mü hiçbir kaygı kalmaz.

Yangın ve kundak, daha ürpertici tedailere yol açıyor. Ahşap bir evin sökük kaplamaları arasına sıkıştırılmış bir kundak... İçinde, buruşuk yüzü ağlamaklı bir bebek... Biraz sonra üstüne gaz döküp kibrit çakacaklar ve...

•

Nihayet korktuğumu yakından görmek heyecanına erdim. Yalıya hırsız girdi.

Bir hizmetçinin sonradan anlattığına göre, gece yarısı yatağında bir ses duyuyor:

– Mehmed Usta, uyuyor musun?

Mehmed Usta, yalının arka tarafındaki bahçede bazı inşaat işleriyle uğraşan emin adamdır ve bu hadisede asla şüphe mevzuu olamaz. Böyleyken hırsızlarla el birliği yaptığı şüphesiyle karakolda yemediği dayak kalmayacaktır.

Hırsızlar ikinci kattaki büyük sofaya çıkıyorlar, ürktükleri erkeklerin oda kapılarını dış tokmaklarından telle bağlayarak dışarıya çıkılamaz hale getiriyorlar. Yalıyı yalıdakilerden daha iyi tanıyan ve neyin nerede olduğunu bilen tipler... İkisi kapıları iptal işini yaparken, biri sofadaki meşin sandığı, kilidini koparark açıyor, içindeki kıymetli işlemeleri sağa sola saçıyor ve en dipte, sırmalı torbada saklı Büyükbabamın ve eski Nazır Salim Paşa'nın çok kıymetli nişanlarını kavradığı gibi, artık çıkacak gürültüye aldırmadan kaçmaya başlıyor. Arkadaşları da peşinden...

Her biri, elmas, pırlanta, zümrüt ve yakut bezeli bu nişanlar, değerce yalının üstündedir ve doğrudan doğruya hedef tutulmuştur. Demek onların yerini biliyorlar.

Cici annem dövünecektir:

– Ah, ne yaptım da koca meşin sandığı sofada bıraktım? İngiliz işi bu meşin sandığın kilidini nasıl oldu da ses çıkarmadan koparıverdiler? İçinde Sultanın bana verdiği (Şefkat) nişanı da vardı. Sandığı, çok yer kaplasa da odama almalı değil miydim?.. Hale bakın ki, siz, gelinimin ağabeyi burada polis memuru iken de bu işe cesaret edebiliyorlar!..

Hırsızların, koşarken çıkardıkları «paldır - küldür» üzerine kapıları dışarıdan bağlı erkekler, bir çekişte telleri koparıyorlar ve don - gömlek meydana çıkıyorlar.

O ânda bir kadın çığlığı kopuyor:

– Hırsız var!!! Koşun!

İşte, ben de aynı ânda yatağımdan fırlamış ve odamıza bitişik helâya can atmış, helâ kapısını içeriden mandallamış bulunuyorum. Sanki bu adamlar beni bulursa yere yatırır ve keserler...

Çığlık üzerine, uşak, hizmetçi, ahçı, usta, yalıda kim varsa üst katta ve sofada...

Her kafadan bir ses:

– Kaçarlarken görmediniz mi?

– Kaç kişiydiler? 3 mü, 4 mü?

– Her halde arka taraftan girip önden kaçtılar...

Birden her sesi bastıran yırtıcı bir haykırış:

– Çocuk nerede, çocuk? Alıp götürmüş olmasınlar...

Dörtbir tarafa yayılan ve karyola altlarına kadar arayan yalı halkı... Menfi haberler geldikçe etrafa lânet okuyan Büyükbabam, ve tırnaklarını yanaklarına geçirmiş, ağlayan annem...

Ben de helâ kapısını açıp:

– Buradayım!

Diyemiyorum. Korkum o kadar büyük...

Biri helâ kapısını açmak istiyor, içeriden kapalı olduğunu anlayınca:

– Kim var orada?

Diye sesleniyor ve hep beraber koşuşuyorlar:

– Kim olacak?.. Çocuk, çocuk!..

Gülümseyerek çıkıyorum helâdan ve korkudan saklandığımı belli etmemeye çalışıyorum.

. . . . . .

O yaşta bende kadın alâkası başlamıştı. Hem de benimle yaşıt kızlara karşı değil, yetişmiş ve gelişmişlere karşı... Frenklerin (Odora di Femina - kadın kokusu) dediği esrarlı rayihayi adamakıllı almaya başlamıştım.

Kadın hizmetçiler yemek yerken masaların altına saklanır ve onları seyrederdim.

Bir gün yemekte bir kadın sofranın muşambasını kaldırdı ve taaccüple sordu:

– Kim var orada? Sen misin, Küçük bey?

Hayret büyük... Gülüşmeler...

Biri suali dayadı:

– Ne yapıyordun orada?

– Hiç!.. Saklanıyordum!

Halbuki genç hizmetçinin siyah, kalın ve gergin çoraplarını cımbızlıyordum. Hattâ onun ayaklarını kucağıma almaya kadar davranmış ve işte o vakit yakalanmıştım.

Kadınlık cilvesine bakın ki, hizmetçi ortaya dökmedi ve kimsenin bir şey anlamasına müsaade etmedi.

Ben de sevindim ve bunu ilk aşk maceram kabûl ettim.

•

Bunu ve bundan sonra gelecekleri, bazı Batı kalemlerinin bir nevi tersine riyakârlık ve günah şehvetiyle ettikleri itiraflar soyundan zannetmemeli...

Bunları, istesem de, istemesem de doğruyu söylemek ihtiyacı yanında, nereden, nasıl geldiğim ve hangi menzilde karar kıldığım bakımından, hazırlayıcı ruh haletlerinin noktalanması diye görmeli...

Elverir ki, ortada bir hicap perdesi kalsın ve her şey sınırlı bir edep tülü altında gizlendirilsin... Yoksa kadın. asliyle, Hristiyanlıkta yol kesici bir engel, İslâmiyette ise yol verici bir kanat... Tek ölçüleri bilinsin ve Allah Resûlünün katî mizacına bürünmenin sırrı tadılabilsin...

•

Henüz bulûğ çağına en aşağı 6 yıl uzağım... Halamın oğlu, benden 9 ay büyük Tarık, akranı kızların gözünü benden fazla çekiyor. Zariftir, asil tavırlıdır ve nereden, nasıl enselediğini bilmediğim kızlarla gezip tozmaktadır.

Onları takip ediyor ve kendimi belli etmeden fırının önüne bırakılan iki sepetle ekmek küfesinin kenar yerine saklanıp yalıya doğru yol alışlarını kolluyorum.

Vay:

Kızlardan biri, kolunu Tarık'ın omuzuna atıp ensesinden dolaştırmıyor mu?... Çıldıracak gibi oluyorum. Hemen kese bir yoldan, yalının bahçe yolundan geçerek deniz tarafındaki sokak kapısına koşuyorum ve kapıyı çalmalarını bekliyorum.

Geliyorlar... Kapıyı açıyorum... Önde Tarık, arkasında çocukla genç arası 3 fıkırdak kız...

Tam zamanı... Sağ ayağımı kaldırıp Tarık'ın göğsüne bir tekme yapıştırıyorum.

•

Tarık'ın beyaz elbisesi üstünde minicik iskarpinimi, şu ânda gözle görür, elle tutar gibiyim.

•

Halîm ve selîm, nazik ve zarif Tarık, ağlaya ağlaya içeriye dalıyor, kıskanç ve öfkeli, sert ve kaba Necib'i annesine şikâyete koşuyor. Kızlar yüzüme bile bakmadan çekip gidiyorlar. Hayret ve nefretleri yüzlerinden belli...

Ah şu (Odora di femina)!.. Henüz olgunlaşmamış olanlardan bile tütmekte...

. . . . . .

Yalıya bitişik küçük bir dükkân... Bu dükkânda (Barba) lâkaplı ihtiyar bir Rum...

Oturduğu yer minderinden iki eliyle her tarafa yetişecek kadar sıkışık bir dekor merkezinde (Barba), raflarına dizdiği şişeler ve kutulara çeşitli satılık nesneler doldurmuştur. Mini mini, yuvarlak, sarı limon; yine küçücük, parlak, dört köşe, bembeyaz nane şekerleri... Boru biçimi kırmızı kâğıtlara istifli yuvarlak (Tabler) çikolataları, mantar tabancaları, balık oltaları, düdükler, boncuklar, vesaire, vesaire...

(Barba), okka veya arşınla satılan mallar yerine dirhem dirhem ve santim santim ölçülen eşyanın değer üstünlüğündeki farkı, bilmeden (estetik) bir vitrinde ifadeye kavuşturmuş insandır ve ona «birkaç tane çifte kavrulmuş!» denildiği zaman, ufacık lokumları kavanozundan yavaş, yumuşak saygılı bir eda ile çıkarır, yine ufacık bir kâğıda dizer, verir.

Evet, (Barba), hususîyle çocuklara karşı çekici ve onların zevk ve lezzet melekelerini gıcıklayıcı (estetik) bir tesir sahibidir. Yaz sıcaklarında dükkânının önünü sık sık sular ve bu sulamadan tepesindeki asma'yı da yoksun bırakmaz.

•

Ondan bir olta satın aldım ve denemek için kıyıdaki sandal iskelesine çıktım. Ne oldum bilmem, oltayı atarken fazla mı savurdum ne; denize düştüm. Tepe üstü saplandığım bulanık sularda başım kumlara gömüldü ve ben insan nasıl boğulurmuş, orada anladım.

Beni su yüzünde kalan ayaklarımdan çekip çıkardılar... Koşarak gelen ihtiyar (Barba)nın emriyle öylece tuttular, içtiğim suları çıkarmama çalıştılar ve kucakta yalıya teslim ettiler.

(Barba) kapıyı açanlara:

– Çocuğu, diyordu; hemen soyup iyice kurulayın ve yatırın! Bir şeyi yok... Korkmuştur o kadar!..

FİLÂN - FALAN

Babam Gebze savcısı... Biz de, ben ve annem, yanındayız. İstanbul'a yakın diye bazen Büyükbabam da geliyor.

Gebze'den tek hatıram, Büyükbabamı çılgına döndüren bir hadise...

Adliyeye oğlunu görmeye gitmiş... Koridorda bir adam peydahlanıp Büyükbabamın ellerine sarılmıyor mu?..

– Kimsin sen, ne istiyorsun?

– Ben Hasibe - Nesibe çiftinin kaatiliyim; hakkımda idam hükmü kesen elinizi öpmek istiyorum!

– Allah senin gibiler için af çıkaran Hürriyetin belâsını versin!

Bu adam, Hasibe ve Nesibe isimli, hem de kendi yeğenleri iki küçük kızı dağa çıkarıp boş bir değirmende ırzlarına geçmiş, sonra taşla başlarını ezip öldürmüştür. Büyükbabamın derhal idamına karar verdiği bu adam, Hürriyet yalanı idaresinin umumî af ilânı üzerine, evrakı tasdikteyken kurtulmuş ve şimdi

memleketi olan Gebze'de fink atmaktadır. Kimsede de bu şenaat örneği alçağa lâyık olduğu muameleyi gösterecek bir tavır yok...

•

Büyükbabam, böyle hürriyetlere belâ okumakla kalmamış, bastonunu kaldırmış ve herifin üzerine yürümüş... Koşuşup hadise çıkmasına mâni olmuşlar...

Temelsiz bir rejime, kayıtsız bir cemiyete mukabil, ihtiyar bir hâkimde hâlâ yaşayan ferdî adalet hissi...

. . . . . .

Gebze'den de tez zamanda çekildik ve konağa yerleştik.

Cici annem, yatağının üstündeki yastıkları yükselterek karşı durabileceğini vehmettiği ölüme her ân yaklaşa dursun, annem konağın ırgatlığı işinde devam etsin ve babam altın kaplama topuzlu bastonunu havaya kaldırarak, aklı fikri hep dışarılarda, gezip dolaşsın...

Ben yine romanlara abanmış bulunuyorum. 30 - 40 yıl sonra yerin dibine geçireceğim, ve bütün sahte inkılâplarımızın başı sayacağım Mustafa Reşit Paşa'nın, başına bir de «Büyük» sıfatının eklenmesiyle açılan «Büyük Reşit Paşa» numune mektebinde okuyorum.

Bu mektepte, golf pantalonlu ve uzun çoraplı jimnastik hocasının bir gün ayaklarıma çarparak beni yere düşürmesinden başka her şey silik...

•

Romanlarım arasında bu defa «Zavallı Necdet», «Ölmüş bir kadının evrak-ı metrukesi», «Lâdam o-kamelya» gibi hissî ve aşkî diye bilinenler de var...

(Margrit)in sevgilisine:

— Az yaşayacağımı biliyorum; onun için çabuk yaşamalıyım ki, kayıbımı kapatabileyim!

Cevabını vermesi, beni hazin hazin düşündürüyor.

. . . . . .

Akşamları satıcılar yine evin önünden geçmekte ve ben ağlamaktayım. Ne istediğimi, neyi bahane etmek gerektiğini kestiremiyorum. Ne Büyükbabamın bana aldığı bisikletler, ne anneannemin Aksaray'dan taşıdığı kılıç şeklinde çörekler beni teselli edebiliyor.

Dilediğim şeylerden hiçbirinin adını bilmiyorum. Zayıflıyor, soluyorum.

Verem istidadından şüpheleniyorlar.

Annemin öksürükleri de tepmiş ve beti-benzi atmıştır.

– Haydi, diyorlar; bunları Heybeliada'ya gönderelim... Mükemmel bir tebdilihava yeri...

Ve Heybeliada... Tepede, kulübemsi, tek katlı bir Rum evi...

•

Heybeliada, o zamanki birkaç ayım ve sonra Bahriye Mektebinde geçirdiğim 4 senemle, kalbime yakıcı mührünü basmış yerlerden biri...

İlk aşkım, hayat ve ölüme dair ilk düşüncelerim, ilk (metafizik) arayış ve çırpınışlarım orada filizlenir.

•

Soluk siyah kadife tabutlarda kaldırılan Rum ölüleri...

Fildişi renginde suratlar ve yeni giyilmiş elbise ve ayakkabılar... Hiçbir yere basmamış bu ayakkabılar öylesine yeni ki, arkasından numaraları okunabilir. Papaz homurtulariyle, birtakım kara üniformalıların ellerinde, tabut, çengellerinden tutularak götürülür.

Türlü hikâyeler anlatılır:

– Filân kız, ciğeri kireçlendi ve iyi oldu zanniyle evlendirilmiş de, düğün gecesi, sevinç ve heyecanı yüzünden birdenbire kan kusarak ölmüş... Gelinlik elbisesiyle tabuta koyup götürmüşler.

İki din arasındaki üstünlük ve ulvîlik farkını görmek isterseniz, iki tabutu yanyana koyun ve bakın: Birinde sahte şatafat ve çirkin ziynet, öbüründe gerçek mahviyet ve en tabiî samimiyet... Bedîî (estetik) duygusu, hendese izahlarına yol vermez bir izah ahengi...

•

Bizim, ölülerin arkasından döktürüp komşulara dağıttığımız koyu şerbetli lokmalara karşı onların da (koliva) dedikleri bir tatlıları var... Üzerine gümüş yal-

dızlı fıstıkların ve nar tanelerinin serpildiği sütle buğday karışımı bir tatlı...

Oturduğumuz evin sahibi (İmaro) isimli ihtiyar kadına bu tatlıdan gönderiyorlar, o da gayet iyi Rumca konuşan anneme veriyor. Annem de tadayım diye bana uzatıyor.

Ölü yemekleri bile cakalı ortodoksların bu yemeğinden tadmak, bana, ölüyü koklamak gibi bir his veriyor ve:

– Nasıl yiyebiliyorsunuz, diyorum onlara; bir Rum ölüsü için pişirilen bu cicili bicili tatlıyı?..

•

Hülâsa, Heybeliada ile ilk temasım, ölüm ve ölülerle oldu; ve bu, ezan sesi duyulmayan, yalnız kilise çanlarının ürperttiği bucakta; misk kokulu çamların ıtırlandırdığı iklimde, işim gücüm romanların dünyasında yaşamaktan ibaret kaldı.

. . . . . .

(Pol ve Virjini)yi, (Verter)i, (Anna Karenin)i okuyor ve henüz 10 yaşındaki beynimi bunların teknesinde yoğuruyorum. (Mişel Zevako) ve benzerlerinden vazgeçmiş değilim.

Onun, içinde sihirbazları gezdirdiği bir kitabında, Mısır ehramlarının sırrını arayan birine ait macera beni sarsıyor, delirtircesine sarsıyor.

Adam girdiği ehramın içinde bir kapı görür. Açar, iki uzun dehliz... Yürür. Dehliz, o yürüdükçe hunî gibi daralmaya başlar. Ay, tavan tepesinde!.. İpucunu yakaladığı sırrı çözecek... Eğilerek yürür. Bir ân gelir ki, çömelmeye ve öyle yol almaya mecbur kalır. Aldırmaz... Dört ayak üstünde ilerleme, peşinden yüzükoyun sürünme, nihayet, başı huninin artık yol vermediği son noktada... Kafasiyle dürter, ama geçebilmek ne mümkün!

Bir ses:

– Arkanı da kapattık! Geriye doğru sürünmek de yok!.. Bak, bakabilirsen çarene!

Bütün güciyle ileri atılır. Başı geçmeye ve huni açılmaya başlar. Ve derken bir ışık...

Bu hikâyeyi okurken o kadar fenalaştım ki, bir ân nefes alamaz oldum. Boğuluyordum.

•

Sihirbazlar ve sihirbazlık masallariyle öyle doluyum ki, anneannemin «yeşil umacı», «sarı umacı» hikâyeleri yanında, sanki kimsenin bulamadığı ve bulunması için bütün dünyanın beni beklediği esrarlı terkibi yakalayayım diye, yeşil, sarı, mavi, mor ilâç ve eczaları birbirine katarak tüpte topluyor ve ışığa tuttuğum gün, bu tüpten yeni bir güneşin doğmasını bekliyorum.

•

Elime «Gök Bayrak» diye bir kitap geçti. Onda da büyücülük hikâyeleri... Fakat daha ziyade kahramanlık...

Bir kargı ve kalkan yaptırıp, görenlere çalım yaparcasına çamlığa çıkmayı ihmâl edemezdim ki...

. . . . . .

Ve aşk... İlk aşkım...

Türkiye'ye en uzak Arap illerinden birinin Meşrutiyet sonrası «Mebusân Meclisi» âzasından birinin kızı «A...»...

Bütün seri mallarının üstünde görülmemiş bir esmer güzeli...

Ölen kız kardeşimin rikkat ve merhamet dolu gözleri, onda, davet ve mıknatısiyet pırıltılı...

•

Renkler ve kokulara; ve onların mahrem imtizaçlarına tutkunum...

Nasıl konak deyince, burnuma tütsü kokusu geliyor, içime renk renk küçük camların gurbet bestekârı ışık süzmeleri çöküyorsa, nasıl, deniz, yosun ve (Barba)nın şeker hokkaları olanca koku ve renkleriyle beni sarıyorsa, Heybeliada da, (A)nın çarpıcı renk, mâna kokusu ve asîl çizgilerini tüttüren bir buhurdanlık biçimine dönmeye başlıyor.

•

Akşamları, Papaz Mektebinin kara cüppeli ve siyah sakallı genç talebeleri, cenaze adımlariyle çamlık yolunda geze dursun...

Bahriye Mektebi camiînin işitilmeyen ezanı yanında, bütün adayı sarsıcı boru sesleri alev alev yüksele dursun...

Ben de petrol lâmbası ışığında ve sabaha kadar (Pol ve Virjini)yi, sahifelerinde (A)nın tebessümlü yüzü, okumakta devam ede durayım...

(A)ya o türlü âşığım ki, her zerremin bir çekicilik mahrutu içinde ona doğru uçup gittiğini görüyor ve bende hiçbir cazibeye yer kalmadığını seziyorum.

Ve:

– Demek, diyorum; aşk buymuş...

•

Aşkı doğrudan doğruya (fizik) bir bunalım halinde duyduğum bir gece...

(A)nın beyaz köşküne doğru, arkamı bir çam ağacına vermiş, hayâle daldığım ân kalbim öyle atmaya başladı ki, yerdeki kaygan ve kurumuş çam yapraklarının üstüne düşmemek için kendimi zor zaptettim. Işık sızıyor, duvarlarda bazı gölgeler dolaşıyor ve yüreğim et parçası mahiyetiyle kafama darbe üstüne darbe indiriyordu.

Âdetâ bana sesleniyordu:

– Âşıksın! Bu kızı seviyorsun!

•

Adada, yuvarlak bir kurabiye kadar küçük o yerde, midilli dedikleri kısa boylu bir atla dolaşan, sonradan görme bir aile çocuğu olduğu besbelli bir delikanlıcık vardır. Altın çerçeveli gözlük takar ve gümüş saplı kırbacı elinden düşmez.

O da bizimkine tutkun değil mi?

Şu farkla ki, benden fazla alâka görmekte ve bazen tek başına, arkasında dizgininden tuttuğu cüce atı, (A) ile gezinebilmektedir. Benimse ada eşeklerinden gayrı binebildiğim bir şey yok...

Büyükbabama "bana bir midilli alın!" demeye tenezzül edemem... Çocukluğuma rağmen böyle vasıtalarla zafer kazanmak âdiliğinden uzağım...

•

Tek mevsimlik zaman içinde bir kere gördüğüm, sevdiğimi sandığım (A)yı, 40 yıl sonrasına kadar uzaktan haberini almama rağmen bir daha görmedim ve düşünmedim.

SEFERBERLİK

Birinci Dünya Harbi'nin o zamanki halk dilinde belirttiği dehşet ifadesi seferberlik...

Anadolu kanının 7'sinden 70'ine kadar, üzerinde «1 kuruş» yazılı şişeler içinde Almanlara satıldığı ve çepçevre sınırlar boyunca toprağa akıtıldığı milleti içinden imha davranışı ve Abdülhamîd'in şahsında Müslüman Türk milletine edilen Yahudi suikastinin semeresi...

Ve işte, o Sultandan yükselen «âh»ın neticesi...

O hengâmede 10 yaşında bulunan ben, bu teşhisi koyacak yaş ve başa sahip değilim; fakat dekorumu bugünkü gözle görmek ve göstermekte mazurum. Yoksa «Harb–i Umumî» veya «Seferberlik» denilen hâdiseden bende kalan şey, kuru üzümle içilen çay, vesikalık saman ekmeği, idare lâmbalarına göre tortulu gaz ve filân ve falandan başka ne olabilir?..

•

Abdülhamîd devrinin has ekmeğiyle beslenmiş Yakup Kadri, yıllar önce benim akranlarıma çatarken:

– Saman ekmeği nesli!

Tabirini kullanmıştı. Aman ne doğru, ne doğru!..

Şeyh Galib'in muhteşem bir beytinde:

Giydikleri afitab-ı Temmuz.
İçtikleri şule-i cihansûz...

Diye tarif edilen ve giydiği Temmuz güneşi, içtiği de cihan yakıcı ateş olarak gösterilen ıstırap soyu, o zaman yanmaya başlamışsa da henüz tutuşmamış ve bir sam yeli neticesinde kavrulmaya 1928'den sonra yüz tutmuştur.

O zaman ve hayli zaman, Halk Partisi mebusu Yakup Kadri yeni gelenlere nazar edip, bunlar için:

– Yeni harflerin kavruk nesilleri!

Diyememiştir.

•

Bereket ki, bizim konağa kara ekmek girmedi ve aileden birkaç zabitin bereketli tayınları sayesinde ev halkı sıkıntıdan kurtuldu.

Bellibaşlı sınıf ve zümreler yararına ve topyekûn millet hakkına aykırı bir «tayın»... Tevekkeli, halka «Tayıncı!» diye bir hakaret kelimesi ilham etmemiş bu isim!..

•

İstanbul'a, biri kaz, öbürü ördek sesli iki Alman harp gemisi geliyor. İngiliz ve Fransız donanmalarının kovaladığı bu gemiler zaten mutemedi olan Türkiye'ye sığınıyor; ve bomboş Karadeniz'de, hasmının sadece resmini yumruklayan bir eda ile Ruslara karşı bir palavra davranışa girişiyor.

Ama palavra değil, tam hesaplı bir iş... Böylece Türkiye harbe zorla itilmiş ve karşı taraf adına hayatî bir kıymet arzeden Akdeniz - Karadeniz ulaşım çizgisi kesilmiş ve Almanların cenuptan rahatlamaları, sağlanmış oluyor. Gemiler, gûya Türkiye'ye satılmış, Türk bayrağını çekmiş, isimlerini «Yavuz» ve «Midilli» olarak değiştirmiştir.

Ama bu iddialar gülünç kaçıyor ve Türkiye, hattâ sevinçle, memnunlukla, Batı devletlerinin düşmanı olarak deftere kaydediliyor:

– Gel bakalım; o çürümüş halinle sen de katıl Merkezlilere de hep beraber hesabınızı görelim!

Hesabı görüleceklerin başında, en güçlüsü yerine, en kuvvetsizi olarak Türkiye vardır ve bu acaip «Hasta Adam» hâlâ üç kıtanın kilit noktalarına sahip görünmektedir. Bu dengesizliğe bir son vermek gerektiğine göre fırsat bu fırsat...

Onu meccanen düşmanlarına hediye eden de politika bîçaresi Almanlar... Eğer bize silâhlı bir tarafsızlık tavsiye etselerdi, düşmana doğrudan doğruya üzerimize saldırmaktan başka bir çare bırakmamış olurlardı.

Nitekim harbin sonunda:

– Biz Türkiye'yi bir kuvvet sandık ve arkamıza

taktık. Yoksa ayrıca bize yük olacak bir kötürüm olduğunu bilseydik, ona el uzatmazdık!

Diyecek olan Almanlar, daima olduğu gibi bu defa da yanılmışlar ve sanayide ele almaya başladıkları Avrupa hakimiyetini ordu ile muhafaza mevkiinden, karşılarındakileri topyekûn imha taarruzuna geçmişlerdi.

•

11 yaşlarında, Büyük babamın, birtakım eski paşaları toplayan meclisinde, bunlar ve bunlara yakın meseleler konuşulur ve şekerli(!) çay içilirken, ben ayakta, duvara yaslı dikkatle dinliyorum.

Eski bir nâzır diyor ki:

– Abdülhamîd tahtta kalsaydı, ne Trablus Muharebesi, ne Balkan Harbi olurdu, ne de Dünya Harbine girilirdi.

– Hem de Harbin neticesi belli olmaya başlamışken girmek...

– Şimdi gel de İstanbul'da otur!..

– Ne olmuş ki?

– Düşman Çanakkale'yi geçer de pâyitaht önünde demirlerse?..

. . . . . .

Pendik veya Tuzla'dan gidilir «Aydınlı» diye bir köy... Orada ciciannemin akrabalarından «Hacı Baba» yeni yaptırdığı evin altında dükkân açmış, basma,

patiska, her türlü tuhafiye eşyası, çocuklara defter kalem, lokum ve akîde şekeri satıyor.

Çanakkale'deki müdafaanın her ân kırılabileceği ve düşmanın İstanbul'a yürüyebileceği ihtimali karşısında sinirleri bir kat daha bozulan Cici annem tutturuyor:

– Aydınlı köyüne, bizim Hacı Babanın yanına!.. Şu Çanakkale vaziyeti belli oluncaya kadar orada kalabiliriz.

Sanki payitaht işgâl edilecek olursa ciciannem bu köyde tehlikeden kurtulacak!.. 90 kiloluk vücudu, kütük biçimi, şiş ve damar damar bacaklariyle kullanabileceğini sandığı ve karyolanın altına yerleştirdiği ip merdiven misali, gülünç..

•

Gidiyoruz. Onlar arabada, ben at sırtında...

Kaynak suyu kadar sâf ve temiz bir bahar havası... Karabaşlar, kır çiçekleri, kekik ve lâvanta bitkileri... Onlar havayı, hava onları kokluyor. İlk defa gerçek bir köye gidiyorum.

Küçük bir tepeden iniş ve her defa, bir köye girer yahut bir köyden çıkarken görüldüğü gibi, bir mezarlıktan geçiş ve köy...

•

Hacı Babanın evi bir âlem... Yeni yapıldığı, boyasız çiy tahtalarından belli bu iki katlı evde, ömürlerin-

ce şifasız iki hasta yatıyor. Biri, zannedersem Hacının küçük kardeşi, Şerif adlı deli; öbürü de yine Hacının bir yakını, her ân yarasından irin boşanan ve her dem bakıma muhtaç yaşlı bir bâkire...

«Kemik veremi» diye isimlendirilen bu illet, Hasene'yi genç yaşta yatağa sermiş, kalçasında derin bir yara açarak, arka üstü, gözleri tavanda, ömür boyunca ölümü beklemeye mahkûm bırakmıştı. Bu acı gerçek, Hasene'nin de malûmuydu ve o devirdeki tıbbî imkân, elden bir şey gelmesine elverişli değildi.

İki devâsız hasta arası Hacı Baba, din ve ibadeti sertlik ve aksilik sanan bir tip...

Deli Şerif'i kızdıran mahalle çocuklarını sopayla kovalar ve ardlarından:

– Bre melûnlar!

Diye bağırır.

Hasene yatağında inler ve:

– Ah, daha ölemedim!

Diye mırıldanır.

Gözlerinde merhamet ve duygudan tek eser bulunmayan kabuk müslüman Hacı Baba, sopasını Deli Şerif üzerinde de kullanır ve hastayı acı acı böğürtür.

Şerif, yakışıklı bir delikanlıyken tutulduğu kara sevda yüzünden bu hale düşmüş...

•

Aydınlı Köyünün biraz ilerisinde «Hacet Deresi»... Çam ağaçları içinde bir kaynak ve akıttığı sulardan meydana gelme bir gölcük ve derecik... Murad sahipleri bu kaynak başında adak adıyorlar...

Bu kaynak başında oynamaktan ve onun buz gibi suyunu içmekten çok hoşlanıyorum. Köyün öbür tarafında Pendik yolu üzerinde bir pınar başında çamaşır yıkayan şalvarlı kızları seyretmekten de hâkeza...

•

Beni köyün ilk mektebine verdiler.

Aldığım tasdiknameleri göstere göstere mektep değiştirdiğim için artık son sınıflardayım... Mektebin Arnavut ve şîvesi değişmemiş bir müdürü var... Çocukların anlattığını göre bu adam, sık sık evleniyor ve her defa, her aldığı kadın veremden ölüp gidiyormuş...

Acaba onlara ne yapıyor da, kadınlar tez vakitte çürüyüp öbür dünyayı boyluyor?..

•

Köye, galiba Çanakkale'ye sevkettikleri askerî bir kıta geldi. Önlerinde bir de atlı zâbit..

Zâbit, mektebin geniş bahçesinde askerleri tertipledi ve ileri geri hırçınlaşan atının üstünde, onlara gayet dokunaklı bir hitabe verdi. Biz de, bir kenarda, talebeler, köylüler, köyün hemen bütün kadınları, annem, halam ve müdür bey, biraradayız.

Zâbitin vatan, millet, namus, ırz, haysiyet kelimeleriyle benekli konuşması dinleyenlere öyle dokundu ki, askerler ağlamaya koyuldular. Mendilleri olmadığı, yahut derinlerde bulunduğu için gözyaşlarını ellerinin tersiyle silmeye başladılar. Gözyaşları meydan-

dakilere de sirayet etti ve herkes, bilhassa müdür bey hıçkırıklardan tıkanır gibi oldu.

Zâbitin:

– Gidiyoruz, haklarınızı helâl edin!

Haykırışını yükselttiği yerde müdür bize döndü:

– Çocuklar, biz de geliyoruz! Asıl siz hakkınızı helâl ediniz, deyin!

Çığlığını kopardı.

Halam anneme:

– Şu genç zabit, diyordu; ne yakışıklı adam!

. . . . . .

İstanbul'a, konağa döndük. Gerekirse yine köye gidebiliriz.

Birtakım haberler sızıyor:

– Sultan Hamîd'e, İstanbul'un işgali ihtimaline karşı Eskişehir'e nakli için teklifte bulunulmuş... «Hayır, demiş Sultan; ben burada Beylerbeyi Sarayında kalmayı ve günlerimi vatana dua etmekle geçirmeyi tercih ederim. Ceddim Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u kuşatınca Bizans İmparatoru kaçtı mı ki, bana onun bile kabûl etmediği sefil bir işi teklif edebiliyorsunuz. Bu teklife nasıl da vicdanınız yatıyor ve diliniz varıyor? Gerekirse biz de ölürüz; ölürüz ama tarihe kaçak diye geçmeyiz!»

•

Düşmanın ümidini kesip Çanakkale'den çekildiği günün akşamı bütün İstanbul misilsiz bir gulgule içinde... Fener alayları, havaî fişekler, maytaplar, bağırışmalar, kaynaşmalar... Konağın sokağından da nümayiş kolları geçiyor.

Büyük babamı hatırlıyorum:

Gecelik entarisi üzerine kürkünü çekmiş, elinde bastonu, sakallarında şıpır şıpır gözyaşı damlaları, sokağa fırlıyor.

. . . . . .

Öldü.

Büyükbabam öldü.

Olanca desteğim, koruyucum, kürkünün içinde barındırıcım, sema, toprak, güneş, dünya, Allah, Peygamber, bütün bir kâinat öğreticim, Büyükbabam... Öldü.

•

Konağın üçüncü katındaki yatak odasında, bana Hazret-i Ali menkıbelerini anlattığı karyolada, benim masum masum «Hazret-i Ali mi daha kuvvetliydi, Hazret-i Peygamber mi?» sualime, «Peygamberde nebîlik kuvveti vardı» cevabını verdiği yastıkta bir baş... Büyükbabamın, bu defa yanında torununun başı bulunmayan kupkuru kafası...

•

İkidebir «açık gidecek diye korkuyorum!» dediği gözleri kapalı, kolları iki yanına uzatılmış, yüzü ve ayakları fildişi renginde...

•

Akşama kadar nefes tıkanıklığı yüzünden göğsü körük gibi indi çıktı, bir ara benim gömleğimi isteyip uzun uzun kokladı ve sonra daldı.

Uyandı, dudakları hecelenmesi imkânsız mânalarla kıpırdadı ve birden kaskatı kesildi.

•

Beni odadan çıkardılar:

– Karşı odada bekle!

Dediler ve ölüye döndüler.

Karşı odada, benden biraz önce kocasının yanından çekilen Cici annem ağlama tecrübesindedir:

– Evin direği çöktü!

Ve dışarıda satıcılar bağırmakta:

– Taze simitler!.. Akşam simidi...

BAHRİYE MEKTEBİ

Ne oldumsa bu mektepte oldum.

Bu mektepte bülûğa erdim; düşünmeye ve kişiliğimin ana dokusunu bu mektepte örgüleştirmeye başladım.

1916 - 1920 arası 5 yıl okuduğum mektep... İsmi «Mektebi-i Fünun-u Bahriye-i Şâhane»... İmtihanla ve en titiz muayeneler neticesinde alındık. Bedenî muayenemiz, geceleri horlayıp horlamadığımızı araştırmaya ve çirkinleri dışarıda bırakmaya kadar vardı. Ruhî ve içtimaî muayenemiz de en ince sual haddelerinden geçirilmemize ve aile seviyemizin incelenmesine dek uzandı.

Kasımpaşa'da, tarihî kıymette Bahriye Nezareti binasında, alâkalı dairenin koridor duvarında bir liste... Kazananların listesi...

Orada, ilk defa, baba adına bitişik olarak kalıplaştıralan ve «Abdülbaki Fazıl oğlu Ahmed Necip» yerine «Necip Fazıl» diye kaydedilen ismimi görünce sevincimden zıpladım.

İmtihanı kazananlar birbiriyle kucak kucağa...

•

Sirkeci'de «Ordu - Donanma Pazarı»...

Giyindik, kuşandık, takındık, taktık ve pırıl pırıl Bahriye talebeleri kılığında meydana çıktık. Yazlığımız ayrı, kışlığımız ayrı...

Sefil bir özenişle «Cemaliye» diye markaladıkları ve zamanenin üç despotundan Bahriye Nâzırı Cemal Paşa'ya yakıştırdıkları, önü sipersiz, yüksekçe bir takke biçimi, çipa markalı bir serpuş...

İttihatçıların bu türlü külâhları, sanki İslâmiyet fesi emrediyormuş gibi, fese karşı, dolayısiyle müslümanlığa yönelik bir tepkidir. Nitekim «Enveriye» dedikleri kabalar da aynı mânanın ayrı bir tecellisi... Despotlardan biri yapar da öbürü durur mu?

•

Düz beyaz ve düz siyah, altı beyaz üstü siyah ve üstü beyaz altı siyah 4 giyim çeşidi olan cicili bicili Bahriyeli elbiseleri içinde uçuyorum.

Mektebe gitmek için hazırlanırken, endam aynaları diyor ki bana:

– Kıvrık uçları yuvarlak kolalı yaka, altında siyah kravat ve çıpalı parlak düğmeler ne de yakışıyor sana!.. Hele sokağa çık da gör; bütün genç kızların gözü sende kalacak!..

. . . . . .

«Neveser - Yeni Eser» yaftalı, eskilerin eskisi, müzelik, yandan çarklı bir vapurla Heybeliada'ya yanaştık.

Mektep bizi teslim alacaktır. Mektebin demir parmaklıkla sınırlı, büyük talim meydanına yol veren ve önünde nöbetçiler bekleyen «Lumbar Ağızı» isimli cephe kapısından içeriye girdik. O gün, belli saatte, yoklamamız ve giriş törenimiz yapılacaktır.

Bizi, ayaklarımızın önünde çantalarımız, sıraya dizdiler ve ilk nutku geçtiler:

– Bugünden başlayarak artık askersiniz! Çocukluğa ve başıboşluğa paydos! Ben sınıf zabitiniz olarak size 1 haftalık mühlet variyorum. Bu 1 hafta içinde askerlik disiplinine uyacak ve ondan sonra, yanlış göz kırpmamacasına emirlere bağlanacaksınız. Bu 1 haftalık kabahatleriniz affedilebilir; fakat sonrakiler cezasını görür. Açın çantalarınızı, getirdikleriniz listeye uygun mu, görelim ve peşinden yatakhanenizi, teneffüshanenizi ve dershanenizi gösterelim.

Hepsi «hane» ekiyle mühürlü, yemekhane, jimnastikhane, kayıkhane, çamaşırhane, hastahane, gusülhane pavyonlarını tek tek dolaştık ve ilk acemilik gününün gecesi, yeni pijamalarımızı giyerek yataklarımıza uzandık.

Başka sınıflarla temas yasak...

Her yemekten sonra diş fırçalamak mecburî.

Gece veya gündüz, hangi saatte yangın borusu çalacak olursa, ne vaziyet ve kılıkta bulunursa bulunsun, herkes koşarak tabur mevkiindeki yerini almakla mükellef...

•

Yatakta düşünüyorum:

– Benden 1 yıl önce bu mektebe giren ve beni kılığının cazibesiyle aynı yere çeken yeğenim Tarık ve adada âşıkken dinlediğim boru sesleri yüzünden girdiğim bu hanede, hane, hane, tek hane olarak gurbethanede halim ne olacak?..

Mektep bende, 1 günlük iç görünüşüyle dış cazibesini paslandırıyor, içle dış arasındaki hazin mesafeyi açmaya başlıyor ve bulunan şeye karşı ebedî inkisara ilk misali veriyordu.

. . . . . .

Çocuklar birbiriyle şakalaşır ve belki 50 metre boyunda taş zeminli yatakhanede kovalaşırken bir ses yükseldi:

– Nöbetçi zabiti geliyor!

Herkes yatağında, örtüler çeneye kadar çekilmiş ve sus - pus...

Nöbetçi zabitinin tak, tak, tak ayak sesleri...

Annemi düşünüyorum...

. . . . . .

Ah şu benim, zıt kutuplar arası en keskin ve mübalâğalı grafikler çizen yaratılışım!..

Verilen 1 haftalık müddet içinde (melankoli) duygularımı kaybettim, hattâ neşe ve şımarıklığa geçtim.

Bize gösterilen ilk talim dersinde, bir nevi dans sekmesini andıran ayak değiştirme şekli anlatılırken gülmekten kendimi alamadım. Bunu gören 20 - 30 metre ilerideki zabit, beni yanına çağırdı. Ona giderken, seke seke, ayak değiştire değiştire yol aldım ve önünde haşmetli bir selâm çaktım.

Zabit, okşama denilebilecek yumuşak bir tokat aşketti yanağıma ve:

– Terbiyesizlik istemem, dedi; dön şimdi sekmeden yerine!..

Sınıfın (1) numaralı haşarısı olmaya doğru gidiyordum.

. . . . . .

Yemekhane bir âlem... (Komik) ve (dramatik) melekelerimin pişmeye başladığı bu mektepte yemekhane, içinde yüzülen tezatlar ve gülünç özentilerin en çarpıcısı.

Oraya tabur nizamiyle girilir. Sınıflar, herbiri 10'ar kişilik masalara geçer, beyaz servis ceketli asker garsonlar ellerinde kocaman servis tabakları, İngiliz yemek dağıtma usûliyle sol yanlardan tabağı uzatarak dağıtma işini bitirir. Ve bütün masalar servisin sona ermesini bekler.

Orta boşluktaki tek kişilik masasında, yemeğini almış beklemekte bulunan zabit, ilk iş, önündeki çanı çalar ve yüksek sesle Besmele çeker. Herkes, sesler kısık, Besmeleyi tekrar eder ve yemek başlar.

Ortada (Jakomi) isimli, patlıcan burunlu, muşmula

suratlı, çöküк ağızlı, resmî - sivil kılıklı bir ihtiyar dolaşmaktadır. O, gûya hem (metrdotel), hem de talebeye muallimlik vazifesinde bir İtalyan... Onu bu vazifeye getiren, ceket kollarında kaç sırmalı şerit taşıdığını hatırlayamadığım, Avrupa terbiye ve kültürünün deli - dîvanesi, mektep müdürü olmalı...

(Jakomi) ihtiyarlığına rağmen cin mi cin!.. Bıçak tabak sesi çıkaranlara, bıçak sağ ve çatal sol elde yemek yenirken çatalı sağ ele aktaranlara, su içerken başta ve sonda ağzını silmeyenlere, ağzı dolu konuşanlara, dudak kenarlarını yağlı bırakanlara, sümkürmek için masa altına kaçanlara, geğiren ve sert sert öksürenlere ayıplarını ihtar eder, garsonların da en küçük yanlışına müsamaha göstermez.

Bir de piyano ve en âdi soyundan bir yemek müziği...

Yemek biter, çıngırak çalınır, herkes susar.

Ve nöbetçi zabitin sesi:

– Elhamdülillah...

. . . . . .

Şu Batı delisi müdür Şevket bey ömür adam ve ender bir tip...

Uzun, kavak ağacı boylu, daima baştan aşağı kolalanmış beyaz elbiseler içinde, takma dişleri de kolalı hissini verecek kadar beyaz ve hep görünürde... Konuşurken yayvan ağızlı ve kısık sesli... Askerden başka her şey... Veremden İsviçre'de tedavi görmüş ve o yüzden mesleğine yabancı kalmış, hayli yaşlı, tohum-

luk bir salon zabiti karalaması... Bazı Kasımpaşa karılarının edasiyle, elleri belinde çarpık tavırla ve onların üslûbuna uygun konuşur, bazen de yakası açılmadık sıfatlar ve teşbihler kullanmaktan geri kalmaz. İncelik gayreti içinde kabalığın ta kendisi...

İttihatçılar bu adamı Bahriye Mektebine müdür seçmekle, hasta hayal ve mecnun ütopyalarına en yerinde hizmeti yapmışlardır. Zira o, bu ütopyanın baş maddelerinden biri olan bahriye zabiti tipini yetiştirecek... Harp Almanlar tarafından kazanılınca Fransız donanması bize verilecek... İşte bütün mesele bu donanmaya göre, hem şahsî zarafet, hem de meslekî maharette üstün bir kadro meydana getirmek... Bunun için, dışarıda herkes mısır koçanı ve saman ekmeği yerken, biz 3 - 4 kap yemek atıştırıyor, İngiliz edep ve muaşeret ölçüleri içinde yetiştiriliyor ve hocalarımız tarafından da en olgun bir kültür sahibi olmaya davet ediliyorduk.

– İleride kraliçe ve prenseslerin ellerini öpecek, her bakımdan teçhizatlı, yepyeni bir nesil... İlk numûnesi siz olacaksınız! Unutmayın!

Müdür Şevket Bey, elleriyle boş böğrüne basarak hep bu lâfları eder ve sınıf zabitlerinde küçük bir ihmal veya Şarklılık edası gördü mü, onları fena halde haşlardı:

– Olmaz efendim, olmaz! Haminnelik yok! Sümüklü Raziye tavrına veda!.. Çeşmeden takunyalı ayaklarla su taşır gibi değil, aşk ve şevk içinde, vazifeye kendimizi vererek çalışmalıyız! Nedir o sigara izmaritleri helâlarda?.. İçenleri yakalamanız, ısrar edenleri, kayıtları silinmek üzere rapor etmeniz gerekmez mi?

Bir zabite, iki sıra talebe karşısında:

– Pantolonunuz neye ütüsüz, boyunbağınız niçin sarkık?

İhtarında bulunacak ve onun otoritesini alenen kıracak kadar gerçek incelikten mahrum...

Bazen de bahçeye çıkar, arkasında bir gramofon taşıyan nefere onu yere bırakmasını emreder, bahçede gezinenleri yanına çağırır, etrafında halkalar ve onlara bir opera plâğı dinletirdi. Arka sırada bulunanlara sivrisinek vızıltısı gibi gelen bu zamansız, mekânsız, icapsız müzik, talebelere gayet tuhaf görünürdü.

Aradabir Mektebe getirtilen ve «Deli İhsan» kumandasındaki meşhur bahriye bandosu da, şefinin cinnet getirdiği hissini veren zıplamaları, sıçramaları, kıvranmaları yüzünden ayrı tuhaflıkta...

Müdür Bey, en öndeki koltuğunda, Deli İhsan Beyin hislenmesinden parmaklarını öperek kumanda ettiği (Travyata)nın (arya)sını dinlemektedir.

. . . . . .

Mustafa Reşit Paşa'dan başlayarak Âli, Fuad, Midhat Paşalar koluyle gelen ve bu gelişteki sahteliği sezmiş tek Padişah Abdühlamîd'e karşı İttihat ve Terakki paşaları elinde inkıraz şartlarını tamamlayan yahudi imzalı inkılâp hareketi, o zamanın Bahriye Mektebinde, son derece net bir röntgen camı...

Ve ben, 12 - 16 yaşım arası, bu geliş ve gidişteki (komik) ve (dramatik) unsurları, henüz köklü bir tahlil ve terkibe vardıramaksızın hissetmekteyim...

(İdeoloji) ve sâf fikir adına, niyet kuşlarının çektiği puslacıklar çapında ve hepsi muhasebesiz ve muhakemesiz, sığ ve sefil tekerlemeler...

Hülâsa:

Doğru, iyi, yeni ve güzel, ne varsa Batıda; yanlış, kötü, köhne ve çirkin ne varsa da Doğuda...

Ve bu ana mizan üssüne ve nirengi noktasına göre, her sahada bataklık ve bu bataklıklarda çırpınan bir millet ve devlet...

Köke inememenin ve kurumuş yapraklar üzerinde kalıp, kök feyzinden yoksun kalmanın neticesi bu hayret tablosu da, küçük bir el aynasından küçük bir akis halinde, kendisini o zamanki Bahriye Mektebinde göstermekte...

Bağları kemiklere kadar geçmiş olduğu için atılması zor bir yük olan İslâm, bu vasatta misafirliği uzun sürmüş bir yabancı muamelesine uğratılmakta, henüz resmen kovulmamış olsa da bodurum veya tavanarasında muhafaza edilmekte...

•

Mektebin camiine, o da resmî bir zorunluluk ifadesiyle değil, devam edegelmiş teamül halinde, ancak Cuma günleri gidilir. Zabitler ve hocalardan namaza rağbet gösterenler pek yoktur.

Bir zorakilik ve iğretilik ki, demeyin gitsin!..

.....

Bazı günler, umumiyetle Cuma geceleri, jimnastikhanede filim de gösterilir. O gün başımızdaki «Cemaliye»leri havaya atar ve sevincimizden zıplarız. O devir artistlerinden (romantik) edalı (Pinamenikelli) ve komiklerden de züppe (Maks Linder) en tuttuklarımızdandır. Bazı şehevî sahnelerde talebenin kaskatı bir dikkat kesildiği karanlıkta bile görülür.

Sık sık kopan bu filimlerde böyle bir sahne gösterilirken kopuntu olsa ve ışıklar yansa, görülecektir ki, çehreler, duvağı düşmüş bir gelin yüzü kadar mahçup...

. . . . . .

Namzet sınıfını hoplaya zıplaya bitirdim ve birinci harp sınıfına geçtim.

Tek derdim 3 ayda bir verilen 1 haftalık tatil iznini iple çekmek... Evet, tatilimiz 3 ayda bir ve tam 1 hafta... Yaz tatili de cabası...

3 ayda bir kavuştuğum konakta 1 hafta kalıp mektebe dönmek bana çok ağır geliyor. Ada vapurunun alt kamarasına çekilip gizli gizli ağlıyorum.

Mektepte bizi sıraya dizip, içki içip içmediğimizi anlamak için kokluyorlar, daha binbir muayeneden geçiriyorlar.

Ve haydi teneffüshaneye!..

. . . . . .

Sigaraya 13 yaşında Bahriye Mektebinde başladım. Bulunmasının en zor ve cezasının en ağır olduğu yerde...

Kapıda binbir gözcü, helâ avlusunda içiyoruz. Bazı sigara bulamayanlar, içenlerin koyuverdiği dumanları yutarak avunmaya çalışıyorlar. Müdür Beyin sert tenbihlerine rağmen zabitlerden bu işe pek aldıran yok... Lâkin en ziyade geceleri nöbetçi bir kürt hademe var ki, peşimizi bırakmıyor ve bizi idareye haber vermekle korkutuyor.

– Şuna bir oyun edelim!

Dedik ve uzun seneler Bahriye Mektebinde destanlaşan meşhur «Cin oyunu»nu oynadık.

Rejisör benim!

Karşılıklı iki büyük yatakhane arası bir hol vardır ve bu holde 3 kapılı bir dolap... Bu dolaba bir adam zor sığabilir; yükseklik olarak da başı tavana değmezse ne devlet!.. Kapılarında birer nefes deliği bulunan bu dolap (kodes) adlı (sembolik) ve (fantezik) hapishane... Küçük kabahatlerin suçluları 15 dakikadan 1 - 2 saate kadar buraya tıkılır, önüne bir süngülü nöbetçi dikilir, saati gelince koyuverilir ve nöbet defterine kaydı geçirilir.

İşte, benim tiryaki arkadaşlara teklifim:

– Bu adamın nöbetçi olduğu gece, üzerimize bornozlarımızı geçirerek ve kukuletelerini çenemize kadar indirerek dolaba girelim... Onu bir bahaneyle karşı yatakhaneye çağırtır ve hemen dolaba dalarız. Adam dolabın yanındaki sıra üzerinde etrafı kollamaya başlayınca biriniz dolaptan, esrarlı tavırlar ve mırıltılarla öbürlerini davet eder: «Yeşil cin, çık; mavi cin, çık!». Çıkarlar ve davetçinin arkasında, yine esrarlı

hareketler ve mırıltılarla nöbetçiye doğru yürürler... Bu vaziyette nöbetçinin korkması ve büzülüp kalması lâzım... O zaman öndeki davetçi cin tarafından adama ihtar: «Talebeleri rahat bırak; sigara içmelerine engel olma! Yoksa seni çarparız!»

Bir arkadaş:

– Ya, adama vız gelir de üzerimize saldırırsa?..

– Kukuletelerimizi kaldırır, kendimizi gösterir, «şaka ettik, kusura bakma!» der, oyalarız.

Tatbikat aynen plâna uydu. Herif, en önde ben, sahte cinleri görünce donup kaldı ve oturduğu sıradan ileriye doğru kaymaya başladı.

Tam o ânda beklenmedik bir hadise! Arkamdaki cinler yatakhaneye doğru kaçmaya başlamaz mı? Nöbetçi zabiti, elinde palaskası, merdiven başında...

Enselendik ve muziplik olsun diye girdiğimiz dolapta, ertesi gün, cezalı olarak 1 saat bekletildik. Fakat mesele bu kadariyle kapanmadı. Bizden sonraki sınıfların küçük yaşta talebeleri arasında cin hikâyesine inananlar oldu. Bunlar, gece yataklarından çıkamaz ve donlarına kaçırır oldular. Bir hikâyedir sürdü.

Bizi ve daha küçük sınıfları toplanmaya çağırdılar.

Kumandan:

– 1054 Necip Fazıl, 3 adım ileri, marş!..

Yüzümü talebelere çevirttiler:

– Şu gördüğünüz haylaz, gece nöbetçisini korkutmak için bir cin hikâyesi uydurmuştur. Bu işin aslı faslı yoktur. İşte kendisini cin, cin diye satan haylaz karşınızda!.. Onu en büyük ceza olarak teşhir ediyorum!.. Siz de rahatınıza bakın ve geceleri korkunuzu gidermekte kuşkuya düşmeyin!

. . . . . .

Mektebe, ders ve disiplin nâzırı sıfatiyle bir Almanı getirdiler: (Her Boltz)...

Tez zamanda selâhiyetini sonsuza kadar çıkarmayı beceren bu uzun boylu, 45 - 50 numara ayakkabılı, hareketleri sert ve keskin adam öyle bir disiplinciydi ki, rüzgârın adayı uçururcasına estiği kış gecelerinde yangın borusu çaldırıp talebeleri toplamaya, onlara gemilik elbiselerini giydirmeye, kayıkhanede 4 çifte işkampavya indirtip ada etrafında bir tur yaptırdıktan sonra yatma izni vermeye kadar gidebildi.

Buna benzer hareketleriyle meşhurdu. Meselâ teneffüshanenin temizlik muayenesinde, her taraf pırıl pırıl ışıldarken, o, gider, piyanonun üst kapağını açar ve içindeki tozu parmaklayıp arkasından gelen zabite gösterir, tozu onun yüzüne sürmediği kalırdı.

Bir gün, bir esneyene karşı, kocaman ellerini avuç içlerinden birleştirip parmaklarını açıp kapayarak timsah ağzı şeklinde taklit hareketi yaptığını hatırlıyorum.

•

Bir defasında, benim sıramın yanıbaşında sınıfa bir şeyler anlatırken, eğildim, tebeşirle muhteşem ayağının boyunu çizmeye kalkıştım. Gördü ve beni kulağımdan tutup ayağa kaldırdı; sınıfın bir köşesinde tek ayak üzerinde bekletti.

. . . . . .

İngiliz terbiyesinden Alman eğitimine geçmiştik. Türk'ü arayan ve soran yoktu.

Amerikan terbiyesine ise henüz vakit vardı.

. . . . . .

Barışmaz unsurların (kokteyl) vâri çalkantısı içinde, kraliçelerin ellerini öpecek kıratta bahriye zabiti yetiştirmek hayali daima yerinde...

Dans ve muaşeret edebi dersleri, Tatlısu freng'i hocalar elinde ve ön plânda...

En iyi (vals) yapan benim ve daima (kavalye) mevkiindeyim... (Dam) rolünü oynayan yine benim gibi bir talebe... Erkek erkeğe dans... Ne komik değil mi?

Siz ağlatıcı komikliğin derecesine bakın ki, İsveç veliahtı İstanbul'u ziyarete geldiği zaman, onu, Bahriye Mektebine de davet ettiler. Bu, boz renkli ceketinin göğsü nişanlarla dolu ve şapkası sorguçlu Prens'e müthiş bir Avrupalılık vesikası olarak, erkek erkeğe dansımızı seyrettirdiler.

Jimnastikhanede, ayak üstü, heykel gibi, bizi ciddi ciddi seyreden ve sonunda beyaz eldivenli ellerini sessiz sessiz birbirine çarpıp alkışlayan Prens acaba ne düşündü?

– Nerede İsveç tahtının timsali (Demirbaş Şarl)

zamanındaki haşmetli Türkiye, nerede şimdiki tımarhanelik (manyak)?..

Böyle mi?..

. . . . . .

İstanbul'a Avusturyalı bir operet kumpanyası geldi. Yıldızı, şehlâ gözlü meşhur dilber (Miloviç)... İttihatçı bağlısı harp zenginlerinin, halk dilinde «bulgu palâs» sahiplerinin şiltesini banknotla doldurduğu, dillere destan aşüfte... Bahriye Nâzırı ve yeni bahriye zabiti hayâlcisi Cemal Paşa'nın da gözdesi...

(Miloviç)i Mektebe getirdiler, ona bir konser verdirdiler. Konserden sonra, beni, elime bir buket sıkıştırıp Mektebin «Hünkâr dairesi» denilen şeref kısmına aldılar.

Paşalar, yabancı amiraller, generallerle dolu büyük salon... Şehlâ gözlü dilber, sırmalı üniformalar arasında...

Buketi uzatıyorum ve Almanca ezberletilmiş olan şu lâfları söylüyorum:

– Lûtfunuzdan ötürü size, arkadaşlarım adına bu buketi takdim ederim!

Kadın, sıcak bir gülüşle buketi alıyor ve öpülme biçiminde elini uzatıyor.

Müdür Şevket Bey kadının arkasında...

Hem eliyle tarifini yapıyor, hem de söylüyor:

– Sakın öptükten sonra eli alnına götürme!..

Yani alafranga, tırnak ucundan öp!..

– Ben bilirim!

Diyorum ve artistin elini bir Viyanalı zabit edasiyle öpüyorum.

Tavrım o kadar hoşa gidiyor ki, iri kıyım bir Alman generali beni Almanvâri bir üslûpla iki dirseğimden kavrayıp havaya kaldırıyor ve sahne kapanıyor.

. . . . . .

Üç ayda bir çıktığım tatillerden birinde, babam beni, mahut Tepebaşı Tiyatrosunda (Miloviç)in (Çardaş Fürstin) operetine götürdü. O da kadının uzaktan uzağa âşıklarından...

Opereti tek seyredişte adetâ ezberledim. Sonraları bando ve piyanodan dinlediğim bu operet bana öyle işledi ki, harfi harfine hafızama nakşettim.

Babam beni yanına oturtur ve (Çardaş)ı söyletirdi. Mest, kendinden geçmiş, beni dinlerdi.

Babamdan gördüğüm bütün alâka bu kadardır.

•

Tiyatrodan eve dönerken bana dedi ki:

– Sen henüz kadınlık sırlarından anlayacak yaşta değilsin! Bak, şimdi eve gidiyoruz. Göreceksin, kapıyı anan açacak... Taşlıkta bir kenara çekilmiş bizi bekliyordur. İşte bu hal, kadınlık sırrına ters... Erkeğine bunca mahkûmluk gösteren bir kadında cazibe diye bir şey kalmaz... Kadın dediğin, tiyatroda bir örneğini gördüğün gibi, erkeği peşinden çekmeli...

Gerçekten kapıyı annem açtı. Uykusuzluk ve yorgunluktan gözleri mahmur... Babam ona tek söz söylemeden odasına çekildi.

•

Kadın, her yerde, çeşitliliğine rağmen aynı mahlûk olsa da, bu misalde yine bir Doğu - Batı ayırımına mevzu teşkil ediyor ve fedakârlığını zillet diye gösteren bir telâkkiye çarpıyordu. Zira Türk cemiyeti, eskiden tek mihrakta topladığı erkeğini ve kadınını kaybetme yolundaydı.

Nitekim babam, kendisi 30 yaşında ve oğlu 13 yaşındayken, annemi boşadı ve bana mektepten her çıkışımda dayıma, annemin yanına sığınmak düştü.

•

Babam, bir müddet sonra kendisine yazacağım mektuba:

– Ne de güzel yazın ve üslûbun varmış!

Cevabını verecek kadar oğlundan habersizdi.

•

4 yıl sonra, ben Erzurum'da dayımın yanındayken ölüm haberini alacak olduğum babamı bir daha görmedim ve onunla, o çağıma değin hayatımda hepsi hepsi 1 günlük kadar konuşamadım.

•

O, girdaplar çizen, her türlü nefs muhasebesine yabancı, ne yaptığını ve ne istediğini bilmez bir rüzgârdı; ve ne durgunlaşabildi, ne de kasırgalaşabildi, satıh üstü esip geçti.

•

Bir gün endam aynası karşısında:

– Ben güzelim, ben güzelim, ben soyluyum!

Diye mırıldandığına şahit olduğum babam, istidadına malik bulunduğu halde olamamanın, yerini alamamanın hazin ve içinden mahzun örneği...

. . . . . .

Bahriye Mektebi bahsini bu kadar uzatışım, bir dekor ve madde plânına değer vermekten gelmez. Aksine yaşımın tesadüf ettiği mekânda, ruhî billûrlaşmamı, yani mekân yerine zamana bağlı iç hayatımı resmetmek için...

Bahriye Mektebi, bana göre, içindeki bütün ışık cümbüşleriyle bir ayna; bana beni gösteren çerçeve mahiyetinde mücellâ bir zemin... Bu bakımdan üzerinde durulmaya lâyık...

•

İlk (metafizik) arayıcılıklarım orada başladı. Madde ötesi düşünce ve bedahetler ilerisi eşyayı kurcalama, altında ne var diye tırmıklama gayreti...

Sabit ve burgu burgu işleyici, sülük gibi yapışkan, asla kovulmaz, atılmaz, sökülmez hayaller...

•

Başta ismine «vehim» dediğim, sonradan «Tasavvuf» bahsinde «hatar - hatarat» denildiğini öğrendiğim, ve yıldırımvâri kalbe inişini tattığım bu zehirli hayaller, ruhumda sarmaşıklar gibi öyle dolanmaya başladı ki, «yoksa deli mi oluyorum?» şüphesine düştüm.

•

Evvelâ, kahkahalarla güldürücü mü, yoksa hüngür hüngür ağlatıcı mı, ne olduğu belirsiz bir hayret...

– Bu dünyada her mevcut bir hayret mevzuu... Fakat kimse farkında değil...

– Göz görüyor, ama nasıl görüyor? Ya kör ne görüyor ve rüyada ne yüzden görüyoruz? Kitaplardaki izah işin kabuk tarafı; öz nerede?..

– Yoksa bunlar hakikati arama vasıtası değil, onu kaçırma âleti, aldanma ve birbirini aldatma oyunu mu?

Ve daha katar katar, nice şüphe, vesvese, vehim...

Hususiyle «O ve Ben» adlı eserimde dokunduğum daire sırrı... Her şey daire içinde, bir yuvarlakta mahpus... Dünya daire, başım daire, bileklerim daire... Dümdüz bir hat bile asgarî belirtide bir genişlik göstermesi için uzatılmış, incelmiş bir daire olmaya muhtaç... Her şey bükülmüş, kırılmış, yassılaştırılmış,

köşelendirilmiş dairelerden oluşuyor. Ya bu dairenin dışına çıkmak nasıl mümkün?..

Boğuluyor, fakat kimseye halimi açamıyordum.

•

Bir gece, beni tutan ve boğan bu cin fikirlerden ayılmak için yüzüme su serpmek üzere musluklara çıktığım zaman kalbime ok gibi şu telkini sapladım:

– Niçin semtine kimsenin uğramadığı muhaller peşinde koşuyorum da herkesin rahatça içinde barındığı bedahetler ve mümkünler dünyasına sığamıyorum?.. «Bu hezeyan!» de ve geç!..

•

Sabahleyin kalkarken lisanını unutacağı vehmine düşen çocuk, ben, bu telkin üzerine derin bir kurtuluş nefesi almıştım.

. . . . . .

Tasavvufla ilk temasım Edebiyat hocamız Aşkî Beyin yol göstermesiyle başlar.

İbrahîm Aşkî... Bundan birkaç yıl önce, belki 100 yaşlarında ve hiç ayrılmadığı Heybeliada'da ölen Tatar asıllı bu adam, dar bir muhitin tanıdığı ve kıymetler borsasının ismini kaydetmediği, «şöhret âfet-

tir» sırrına ermiş bir adam... Eski bahriyeli ve sonra emekli; ve Bahriye Mektebinde muallim... İngiltere'de de tahsil görmüş, yüksek riyaziye okumuş derin irfan sahibi...

Nefesini içine çekerek ve ağzını şapırdatarak lâf eder ve edebiyatı şöyle anlatırdı:

– Fenlerden başka her mücerret ilim edebiyat çerçevesine dahildir.

. . . . . .

Mektepte ismim, şair aşağı, şair yukarı... Bir de «Nihal» isimli tek nüshalık bir dergi çıkarıyorum.

Bizden iki sınıf ileride olan Nazım Hikmet de aynı şekilde tek nüsha, el yazması bir derginin başında... Bize rakip...

O zamanki kafasiyle:

«Ben de mürîdinim işte Mevlâna!»

Gibilerden şiirler yazıyor.

«Beni Stalin yarattı!» diyeceği günlere henüz 30 - 35 yıl uzaktadır.

•

Aruz vezniyle işe başlamış ve «Edebiyat-ı Cedide» tesirinden daha çıkamamış bulunuyorum:

Bir refrefe-i bâl-i hubut gibi perran
(Bir güvercin kanadının çırpınışı gibi uçan)

•

Zâbitlerin bile «şair!» diye çağırdıkları ben, teneffüshanede birkaç arkadaşı toplayıp aruz talimleri yaptırıyorum:

– Ne dedin? (Failün)

– Ne var ne yok? (Mefailün)

– Yârim benim bahriyeli... (Müstef'ilin, müstef'ilin)

•

Derken sade Türkçeye, halk diline dönüyor ve ona en uygun kalıp olarak hece veznini seçiyorum...

Hâsılı, bir şey yapmak, şekli ve ruhiyle bir oluşa yerleşmek istiyor, fakat onun ne özünü, ne kabuğunu bulabiliyorum.

•

Ben bu çırpınış halindeyken, bazı ders vazifelerimden, geçirdiğim ilk oluş ve berzah acılarımı sezinleyen hocam İbrahim Aşkî Bey, bana sınıfta şöyle hitap etti:

– Sana gel diyorum, dört ayağını diremiş gelmem diyorsun!..

Ve ağzını şapırdatarak ilâve etti:

– Kendi otladığın yerden memnunsun, ama asıl cevherli otu bulmaktan âcizsin!

•

Kendisine o zaman çıkan «Erenlerin Bağından» müellifi Yakup Kadri hakkında ne düşündüğünü sorduğum zaman da şöyle demişti:

– Bağına girmiş ama üzümünü yiyememiş...

İşte bu İbrahim Aşkî Bey, bana evinden iki kitap getirdi: «Semerat-ül Fuad» ve «Divan-ı Nakşî»... Gönül ürünleri mânasına gelen «Semerat-ül Fuad» Sarı Abdullah Efendi namında birinin iptidaî sayılabilir eseri, Tasavvufu anlatıyor ve bazı velî menkıbelerini hikâye ediyor. El yazması öbür kitap da, her halde fazla bulunmayan bir eser olarak, Nakşî zevk ve hikmetlerini manzumelendirmiş...

İlk kitap bende, (kaleodoskop) içinde apayrı; ve kanunları bu dünyaya bir âlem seyretmenin vecdini yaşatan bir tesir bıraktı. Henüz meselenin meselesi Tasavvuf hakkında bir mizan bilgisine sahip değildim ve gözleri kapalı hayranlık çığırındaydım.

İkinci kitaptan da bir şey anlamadım.

Geceleri erken saatte uzandığımız yatakta, yatsı ezanı okunurken elimle başımı örtüyor ve dua ediyorum:

– Allahım, bana yolumu göster!

. . . . . .

İngilizcesinden (Oskar Vayld)'i, hattâ (Şekspir)'i, (Lord Bayrın)'ı okuyorum. Amerikan mektebinden aldığım sermayeden ötürü İngilizcem kuvvetli... Gittikçe de kuvvetleniyor.

(Madam Bâkir) diye bir İngilizce muallimimiz

var... (Rey) adında ölmüş bir bahriyelinin dul karısı... Topal, zaif, kara kuru, sesi ancak işitilebilir... Sarkık bir iplik gibi püf desen havalanacak derecede mukavemetsiz bir yapı... Hiçbir hayatiyeti, varlık nümayişi yok... Sanki bir çığ altında kalmış da son dakikada kurtarılmış.. Öylesine donuk, bitik, ezik, ürkek... Sınıfa girerken ayağa kalkan talebeden ödü patlar gibidir.

Arkadaşlar bana sordu:

– Şu kadını sınıfta bayıltabilir misin?

– Çok kolay... Siz dediğimi yapın, yeter!

Kadın sınıfa girdi. Ben «bak!» diye çok yüksek sesle kumandayı bastım. Bütün sınıf beton döşemeyi çökertecek bir şiddet ve «rap!» sedasiyle ayakta...

Kadın iki adım atamadan düşüp bayıldı. Birkaç arkadaş onu koltuk altlarından ve ayaklarından kavradık; ve doğru (revir)e...

Sual, sepet, ihtar, kodes...

. . . . . .

Türk muharrirlerinden hiçbiri beni sarmıyor.

Romanımız Batıya nispetle «Darülaceze»lik; şiirimiz ise, Ziya Gökalp dürtüşüyle sade dile dümen tutmuş olsa da muhtevası bir posa...

Ortada, genç nesil olarak, ilk Ziya Gökalp devşirmeleri Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz'den başkası yok...

Ahmed Haşim ve Yahya Kemal muallâkta birer kandil, Tevfik Fikret ukalâ bir avukat, Abdülhak Hâmid dahi rolünde zoraki bir haşmet...

Bütün bunları, o zamandan düşünebiliyor veya hissediyorum.

Namık Kemal - ki bütün bir devrin siyasî dayanağı- kuru bir tebliğci, vatan, millet davulcusu...

Nerede Fuzulî'den Şeyh Galib'e kadar gelen dümdüz sâf şiir hattı, nerede bu kılçık parçaları?..

Fikirde de tam bir haremağalığı...

İleride sahte kahramanların baş örneklerinden biri olarak göreceğim ve göstereceğim Ziya Gökalp, bu milleti bir oymak olarak teslim alıp Cihan İmparatorluğuna götürmüş eksiksiz bir ideolocyanın ters - yüz edicisi ve İslâmın Türkçülükle değiştiricisi olmaktan öteye, bir tefekkür asliyet ve şahsiyetine malik değil...

Duyuyorum ama lisanını getiremiyorum o zaman...

. . . . . .

Bahriye Mektebi askerlikten korunmak istenen bazı isim sahiplerine sığınak oldu. Türk Ocakları güdücüsü Hamdullah Suphi, Yahya Kemal, Aksekili Hamdi bunlar arasında...

Hamdullah Suphi... Kumral bıyıkları sıcak maşayla içine kıvrık hale getirilmiş, dalga dalga kır saçları orta yerinden ayrılı, aynı dalgalara denk bir (lâterna) âhengiyle konuşan ve hiçbir değişik ruh haleti belirtmeyen bu meşhur hatip, rivayete bakarsanız Rum asıllıdır, mühtedi bir aileden gelmektedir, fakat kim Türk, kim değil, fetva vermek makamındadır. Süleyman Nazif ne güzel söylemiş:

– Ci, cü, cu gibi meslek edatlarının aslî maddeyle hiçbir zat alâkası olamaz! Meselâ ipekçi ipek, ütücü ütü, mumcu mum olmak demek değildir.

Bu hikmeti:

– Milliyet şuur işi değil, çok defa sahibinin farkında olmadığı, sadece yaşadığı bir HAL'dir.

Diyen (Bergson) felsefesi de doğrular.

Halbuki, din öyle değil... Onu şuurlaştıracak, bayrağını açacak ve öyle yaşayacaksınız!..

Tepesinde civciv yazan tavuskuşu, renk renk ve pırıl pırıl hakikatini karartmış olur. Bu dâva da gide gide cevherle posa arasındaki farka çatar ve orada kalır. Ferdî ve kavmî olanla beşerî ve umumî olan arasındaki fark, dağ ve uçurum nispetine denk...

İşte Türkçülük dâvası kahramanlarından, tek telli saz hanendesi Hamdullah Suphi'yi Bahriye Mektebine, İttihat ve Terakki ütopyasına hizmet etsin ve bir nevi ruh hamurkârlığı işini yapsın diye muallim ve konferansçı olarak böylece mal ettiler.

. . . . . .

Yahya Kemal'in Bahriye Mektebindeki hikâyesi «Bâbıâli» adlı kitabımda yazılı...

Tekrarcı olmadan, yalnız birkaç çizgi içinde yeni bir belirtiş:

Tarih muallimi... Tarihi, şapırşupur, bir istekle yenilen yemek gibi -zaten midesine pek düşkündü- ağzının iki yanından salyalar akıtıcı bir lezzet edası içinde, ballandıra ballandıra anlatır. Fakat hiçbir seyir

ve zaman ölçüsü takip etmez, her derste hangi bahis üzerinde kalındığını sorar ve o bahsi başından alıp aynı noktaya getirir ve bırakır.

Ondan sonraki derste aynı sual:

– Nerede kalmıştık?..

– Fatih ayağını özengiye atarken boru çalmıştı.

– Hâ evet, devam edelim!..

Fakat, Fatih beyaz atına binemeyecek, ayağını tam özengiye atıp sıçrayacağı sırada boru çalacak ve Yahya Kemal, fesinin üstüne heybetli bir selâm kondurarak girdiği dershaneden kaçak bir selâmla fırlayıp gidecektir.

•

O, derslerini bitirince mektebin kayıkhane kısmında bekleyen iki çifte futaya atlar ve karşıya, Büyükada'ya geçer.

Nazım Hikmet'in annesi Büyükada'da oturuyor ve halkın kemiksiz dili bu ya, Yahya Kemal ona sevdalı...

•

Birkaç derse gelmedi.

Mektepte bir uğultu:

– İntihara kalkışmış!..

Bekledik. Geldi. Beti benzi uçuk...

Plân gereği ben ayağa kalktım.

– Ne istiyorsunuz?

– Müsaade ederseniz bir dilekte bulunacağım!

– Neymiş o dilek?

– Teessür beyanı...

– Ne teessürü efendi?

– İşittiğimize göre intihara teşebbüs etmişsiniz. Teessür beyan eder, sağlık dilerim.

Masasına çöktü, önüne kâğıt - kalem aldı ve «silk-i Celil-i askerî» ile uyuşmaz hareketimden dolayı beni rapor etti.

– İsminiz?

– Necip Fazıl...

– Numeronuz kaj?

(Numaraya numero der ve bazı kelimelerde «ç» harfini «j» diye söylerdi.)

– 1054...

– Kaj?

– 1054...

O gün, Fatih Sultan Mehmed'in ata binmesine lüzum kalmadı. Hamdullah Suphi'nin anlatışıyle Türk şiirini en ince ve titiz nakışlarla gergefleyen şair sınıftan çıkıp gitti.

•

Sonradan dostu olduğum ve her mısra ve kelimeme dikkat eder olduğunu gördüğüm Yahya Kemal, muhakkak ki, eşyanın dış yüzüne müstesna bir zevk ve (estetik) gözlüğüyle bakmış, fakat ileriye geçememiş, bütün küçüklükler ve aşağılıklardan arınmış, fakat büyük «ulvî»ye yükselememiş, has ekmek yerine pasta kreması yuğurmuş ve ondan ibaret kalmış, kütük ve nakşı birbirine mezcedememiş, çileli tecritten yoksun, sadece (plâstik) bir idrak...

O, şahsıyle de, mâverâ kurcalayıcısı bir görünüş ifadesine sahip olmak yerine, sınıfta burnunu karış-

tıran dalgın dâhi mevkiinde kaldı; ve Yunus Emre gibi «zehirle pişmiş aşı yemeye kim gelir?» sualini nefsine sormaksızın, Abdullah Lokantasında hindi dolması yemeye bayıldı.

Bunlara rağmen hakikiliğini koruyabildi.

. . . . . .

Eski Diyanet İşleri Başkanı Aksekili Hamdi, verdiği bir vazifeye cevabımı sınıfta birkaç kere okumuş ve demişti ki:

– Sende istikbalin beklediği İslâm düşünce adamından ışıklar görüyorum.

. . . . . .

Dershaneler binasının denizden yana giriş avlusunda, bir masa üzerinde ve camekân içinde bir harp gemisi maketi vardır. Artık modası geçmiş bir zırhlı, bir (dretnot)... İsmi «Sultan Osman»... Harbe girmeden İngiltere'ye ısmarlanan, girince üstüne oturulan ve maketi bizde, aslı onlarda kalan, parası 1 milyon altın olarak önceden ödenmiş bulunan gemi...

Avrupa'yla her münasebetimizde, aslı va hakikati onlarda, maketi ve kopyası bizde kalma bahtının ne hazin simgesiydi bu maket!..

Bir iftihar madalyonu gibi yerleştirilmiş bu maketi dalgın dalgın seyrederken, onu hayalimde yüzlerce

defa büyültüyor ve içinde kraliçelerin ellerini öpmek üzere yetiştirilmiş keten elbiseli zabitlerin dolaştığını görüyordum.

. . . . . .

Harp bitti. Mütareke...

İstanbul'a Beyaz Rus akını... Gemilerin küpeştesinden aşağıdaki sandala altın yüzüğünü iple sarkıtanların oltasına bir somun ekmek bağlanıyor ve tuttuğu balıktan yüzlerce defa haşmetli bu olta yemi alışverişinden her taraf memnun görünüyor.

•

Üçüz paşalar kaçmış ve memleketi alevler içinde bıraktıktan sonra, uzaktan yangın seyirciliğine çıkmışlardır.

•

Bahriye Mektebi öksüz, Müdür Şevket Bey sessiz, hocalar dilsiz, (Jakomi) silinmiş; ve yemekten ahçının çorabı çıkmıyor, ne âlâ!..

. . . . . .

Ben son sınıf talebesiyim, mektepten gınâ getirmiş durumdayım ve bir kolayını bulup Bahriyeden ayrıldıktan sonra Üniversiteye - o zaman ismi Darülfünun- girmek düşüncesindeyim.

«Kolay» kendi kendisine geldi.

Son sınıf imtihanlarını kazanıp mektebi bitirmişken tahsil müddetine 1 sene daha ilâve ettiler.

Ben de, ilâve sınıf imtihanlarında, üzerine «Bilmiyorum!» yazarak kâğıdımı boş teslim ettim.

Kaydımı sildiler ve:

– Serbestsin!

Dediler.

CUMHURİYET

12 ile 17 yaş arası, hayatımın en nazik 5 senesini Bahriye Mektebinde geçirdikten sonra birdenbire kendimi işgal altındaki İstanbul sokaklarında buldum.

Artık ne konak, ne yalı, ne bir şey...

Babam Kadıköyünde hâkim ve yeniden evlenmiş...

Cici annem de konakta ve tek başına... Âlâyiş düşkünü Zafer Hanımefendinin, şimdi ne bir hizmetçisi ve bakıcısı, ne de konaktan başka mal ve mülkü... Hepsi oğluyle arasında yenmiş yutulmuş, tüketilmiştir.

Bana baba tarafım kapalı, yalnız anne tarafım açık...

.....

Kasımpaşa'da, Okmeydanı'na yol veren bir tepe üzerinde, boynu bükük bir ev... Karşısındaki çeşme önünde, takunyalı, basma entarili, uzun saçları örgülü, ağızlarında sakız ve ellerinde su güğümü, ham ve toy kızlar...

İttihatçı polis büyük dayım, Bekir Ağa bölüğünde tutuklu, Tersanede bir İngiliz atölyesinde çalışan küçük dayım eve bakmakla mükellef...

Umumî Harp felâketine rağmen, para, değerinden ancak 8 - 10 misli kaybettiği için küçük dayımın aldığı 80 lira aylık orta halli evimize yetmektedir.

Dayım, bu 80 lirayı her aybaşı ortaya döker, peşinat şu kadar, et bu kadar, ekmek şu, sebze bu; kalem kalem hesap edip zarflara yerleştirir ve bana dönerek derdi ki:

– Para kazanmaya bak!.. Şairlikte, mairlikte iş yoktur!..

Ve ilâve ederdi:

– Üflediğin zaman mangalda kül bırakmıyorsun! Ama hangi işten ne para çıkar diye hiçbir tasan yok!... Var mı ukalâlık, var mı kuru sıkı lâf, hep sende...

Annem, dayılarımın yanında sığıntılığımın ihtarı mânasına yorduğu bu sözlerden fena halde incinir, ama belli etmemeye çalışırdı:

– Necip, şu Darülfünun mudur, nedir, oraya bir ân evvel gir de bir iş sahibi ol!.. Beni de yanına al!..

Halbuki, işsiz kalma mânasına olmasa da şiir kitabımda anlattığım gibi, beni şiire teşvik eden yine o...

Makine işletmekten başka hiçbir şeye aklı ermeyen, hele akıl taslayanlara çok kızan küçük dayım, aslında fevkalâde dürüst, iyi kalbli, çalışkan, borç etmekten ve iddia sahibi olmaktan tiksinir biriydi, tam

bir samîmilik ve halislik numunesiydi; ama ne yapsın ki, beni böyle görüyordu.

Bir aybaşında maaşını sofraya dökerken:

– Necip, dedi; şu 40 lirayı al da benim terzime götür! Sana İngiliz kumaşından bir elbise diksin... Şu 3 lirayı da cebine at, bir çift iskarpin satın al!

Göz yaşlarımı tutamadım.

Bahriyeden çıktım çıkalı, annemin daralttığı veya genişlettiği eski - püsküler içindeydim.

Annem de benimle beraber ağladı.

. . . . . .

Darülfünun'a yazılacağım zamanı beklerken şiir hummaları içinde yanıyorum. Kimseyi, ne bir gazete, ne mecmua, ne şahıs, kimseyi tanımıyorum.

Sonu zifos çıkacağına göre dostsuz, sonu belli olmayacağına göre de dümensiz olmak ne rahat!..

Akşamları Okmeydanı'na doğru uzanıyor ve dönüşümde, tabak gibi açık Haliç ve İstanbul'un minâreler ve kubbelerle nakışlı dantelî karaltısını seyrediyorum.

Hâlâ aruz vezninden tam silkinemediğim için «mefailün failatün, mefailün failün» temposiyle mırıldanıyorum:

Düğümlenirken uzun yolların ufukta ucu,
Bugün de gelmedi, hasretle beklenen yolcu...

. . . . . .

Anadolu harekâtı gelişmeye başlamış ve devletleşme çığırına girmiştir. Tutukluluktan kurtulan büyük dayım Anadolu'da Erzurum Polis Müdürü...

Haydi bu defa onun yanına!..

Anneannem, annem ve ben, yabancı bir kumpanyanın gemisiyle güverte yolcusu olarak Trabzon yönündeyiz. Trabzon'dan yayla arabasiyle 7 günde varılan Erzurum...

İlk konak Hamsiköy'de taş devri insanlarına göre bir han... Gece battaniyelerimizin altına sığınmış uyumaya çalışırken, dışarıdan üst üste pat pat silâh sesleri... Ne oluyoruz?.. Fırlayıp alt kata iniyor ve bizim, arabacı Tevfik'e soruyorum.

– İnönü zaferi, diyor; ordumuz kazanmış... Haberi geldi. Şenlik yapıyorlar...

Arabacı Tevfik mühim adam... Hem Erzurum - Trabzon arası araba işletir, hem de civarın eşkiyasını idare eder, onlara söz geçirir, belki de yol gösterir. Güzel bir atı vardır ve arabamızın önünde gitmektedir.

Zafer ve şenlik haberini alınca anneannem doğruldu:

– Bir gazete alalım bari!..

Hamsiköy'de gazete?.. Gülüştük.

Arabacı Tevfik bazen atını bana veriyor, kendisi sürücünün yanına zıplayıp arabayı kullanıyor, ben de at sırtında ileriye geriye gidip geliyor, neşemden uçuyorum; hayvanın sırtından inmek istemiyorum.

Bazı sarp yerlerde ve uçurum başlarında anneannem, yeşil başörtüsü sımsıkı sarılı, boyuna Şehadet getirmekte, her an ruhunu teslime davet edilmenin telâşı içinde...

Cici anne dediğim babaannnemin zıddı, bu ismet

ve şefkat timsali kadın... Birindeki nefsanî ölüm korkusu öbüründe İlâhî haşyete istihale etmiş, ikisi de, müthiş bir evham ve hayal gücünde, tohumda tam benzerlik ve ağaçta hiç benzemezlik karakterinin tablosu...

. . . . . .

Ve işte ben, bunlardan birinin kıziyle, öbürünün oğlundan meydana gelme, hayal kanatları kan içinde çocuk...

. . . . . .

Erzurum'da, kalın taş duvarlı, çift pencereli, kale gibi bir evdeyiz. Bitişiğimizde «Cennet Pınarı» adında bir çeşme... Suyu kışın buz olukları içinden geliyor.

Bahçede bir ahır ve içinde bir at.. Ata ben bakıyorum ve eve pek zaif gelen hayvanı semirtmeye çalışıyorum.

•

Bir kış günü, iki tarafı kar tepecikleriyle sınırlı daracık bir yoldan atla geçerken önümde bir kadın gördüm. Atım haşarı haşarı ilerliyor. Ay, kadına çarpacağım! Seslendim, duymadı. Çarptım. Kadın sendeledi, kaydı ve yere düştü.

O ânda, kar tepeciğinin üstünden bir Erzurum delikanlısı atladı, dizginlere yapıştı, atı olduğu yere çaktı ve dedi:

– Ata binmeyi bilmezsin, zenne kişiye de çarparsın, utanma yok mu sende?

Ona şımarık bir şehir çocuğu gururiyle, polis müdürü dayımı kastederek cevap verdim:

– Sen benim kim olduğumu biliyor musun?

Delikanlı şahane bir karşılık verdi:

– İstersen vali paşanın oğlu ol! Haydi, bas git!

Ve atımın karnına bir tekme indirdi.

Kendi küçüklüğüm ve delikanlının büyüklüğü karşısında eridim ve o gün, bu gün, Erzurumlu seciyesini sever oldum.

•

– Darülfünun hayalini bırak da tüccar olmaya bak!

Fikrini güden dayım, bana, küçük tahta sandıklarda istifli, meyvelerden teşkil edilmiş bir mal teslim etti. Bunları Kars'a götürüp belli yerlere ve belli fiatlara satacak; ve bedellerini alıp dönecektim. Rolüm nakliye memurluğundan farksız... Böylece tüccar oluyor ve ticarete ilk adımımı atmış bulunuyorum. Koltuk altlarına kayış takılıp yürütülen çocuk gibi...

Geceleri raflarında mum yanan, kaplumbağalarla yarış halinde bir (dekovil) treniyle Sarıkamış, oradan da Kars... Sarıkamış ve Kars, geniş caddeleri, binalarda duvarlara örülmüş çini sobaları ve türlü üslûp çizgileriyle tam Rus...

Tüccar namzedi ben, malın bir kısmını yolda ziyan

ettim, geriye kalanın parasını aldım, onu da çar - çur ettim ve Erzurum'a, önceden hesaplı, emniyet altına alınmış şu kadar kâr yerine bu kadar kayıpla döndüm.

Dayım:

– Yaptığın ayıp, dedi; şimdi seni bir işe vereyim de, mal sahiplerine taksit taksit borcunu öde!

•

Babamın ölüm haberini orada aldım.

•

Dayımı Adana Polis Müdürlüğüne tayin ettiler.

Anneannem ve annemle beraber, seması elle yıldız toplayacak kadar berrak, insanları da kara kışta ocak önü derecesinde sıcak yüzlü Erzurum'dan ayrılıp, çile diyarım İstanbul'a döndüm.

Artık Darülfünun'a yazılabilirim.

. . . . . .

Yazıldım.

İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi, Felsefe Şubesi... Şimdiki pembe ve müstekreh yapılı Edebiyat Fakültesi'nin yan çizgisi üzerinde muhteşem bir ahşap saray... Zeynep Hanım konağı... Bütün Üniversite, bütün şubeleriyle bu konağa sığdırılmış... Sol kapıdan

bir kat çıktınız mı Edebiyat... Koridor üstünde orta halli bir odada Rumeli münevveri tipli, şiir meraklısı ve manzume karalayıcısı, Başkâtip Kesriyeli Sıtkı... Merdiven başında kütüphane... Orada da «Hafız-ı Kütüb» ünvanını taşıyan, kütüphane memuru ve geleceğin Maarif Vekili Hasan Âli Yücel...

Hocalarımızın başında, kafasına fes yerine kahverengi astragan kalpak oturtmuş Mustafa Şekip Tunç; ve fesi püskülsüz giydiğinden lâkabı «Püskülsüz», İsmail Hakkı Baltacıoğlu... Felsefe tarihi hocası Mehmed Emin, Ahlâk müderrisi de İzzet Bey...

. . . . . .

İnsanların bir kısmı suratlarında bir hayvan resmi taşırlar. Çoğu da silik ve şahsiyetsiz... O kadar silik ve şahsiyetsiz ki, (Oskar Vayld)'ın ifadesiyle:

– Onu bir daha hatırlamamak için bir kere görmek yeter!..

Silikler bir tarafa, tilki, kurt, ayı, maymun, yılan, balık, kedi, köpek, karga, baykuş suratlı nice insan...

İnsana benzeyen insan pek az...

Bu satırları bana ilham eden Felsefe tarihi hocası Mehmed Emin Beyin at kafasıdır; ve ileride, yüzüne bakarak kahkaha atacak olan Abdülhak Şinasî şöyle diyecektir:

–Siz arıya benziyorsunuz!..

Ve o, kendisinin hiçbir şeye benzemediğinden veya insandan başka her şeye benzediğinden habersiz, karnını hoplata hoplata gülecektir.

Bizim hocalarımızdan da çoğu, hiçbir şeye benzememekte tam bir benzerlik içindeydiler.

Üniversitede, aradığım hoca tipinin ne maddî, ne manevî çehresini bulabilmiştim.

Yakından temasım sadece Şekip Hocayla...

Onun Zeynep Hanım konağına çok yakın ahşap evine gidiyor, gece yarısına kadar süren sohbetlerin baş (tenor)luk işini bizzat kendim idare ediyor, konuştukça konuşuyor ve; o ve hanımının, beni hayranlıkla dinlediklerine şahit oluyorum.

Yarım ve kopyacı kalmış olmasına rağmen, «alelâde» üstü bir tarafı olan bu adamla aramızda bazı cazibe kıvılcımlarının gidip geldiğini görüyorum.

Darülfünun, eski Harbiye Nezareti -şimdiki Üniversite- binasına taşınmış, Zeynep Hanım konağıyse «Yüksek Muallim Mektebi», yani Üniversite talebelerinin pansiyonu haline getirilmiştir. Dayıma giran gelmesin, anneme de hicran kaygısı vermesin diye, Mustafa Şekip'in idaresine verdikleri «Yüksek Muallim Mektebi»nde yatıyorum ve eve gitmiyorum.

. . . . . .

Ahmed Kutsi Tecer ve Ahmed Hamdi Tanpınar'ı bu mektepte tanıdım.

Kutsi, mısır püskülü saçlı, uzun boylu, dili az işler, hep gülümsemeli bir genç... Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'ni bitirdikten sonra muradına erememiş olacak ki, Edebiyata girmiş...

Ahmed Hamdi, onun tersine, cılız ve kuru, acı

suratlı (Edgar Po) tipi bir genç ihtiyar... Lâkabı da «Kırtipil Hamdi»...

. . . . . .

Edebiyat âleminde, harp zamanı Ziya Gökalp'ın kurduğu «Yeni Mecmua» ve peşinden «Dergâh»... Daha sonra şiir tarafı yalnız benim omuzlarımda Anadolu mecmuası çıkacak ve onu «Millî Mecmua» ve en sonra «Hayat» takip edecek...

Cumhuriyete ve Cumhuriyetin baharında yol böyle gidiyor. Birtakım hececilerin -aralarında Nazım Hikmet de var- hep beraber çıkardıkları, yalnız şiirden ibaret defterimsi kitapçıklar bir akis bırakmıyor; ve ben henüz bir sanat muhiti ve bir neşir vasıtasına kavuşamamış bulunuyorum.

Sadece Darülfünun koridorlarında, Yüksek Muallim Mektebi kütüphanesinde ve Beyazıt kahvehanelerinde tutturulmasına çalışılan kısır ve başıboş bir şiir ve fikir iklimi...

. . . . . .

O zaman Üniversite, şimdiki kuyruk şöyle dursun, tutmamış bir piyes kadar müşterisiz...

Bu hükmümden, «dalları bastı kiraz» hesabı, şimdiki pıtrak üniversitelerin verimini ve bu (damping) halini tuttuğum, bu manzarayı bir tekâmül saydığım zannı çıkarılmasın!.. Bugünkü hal, tıpkı (enflâsyon)

parası gibi, keyfiyet aleyhine bir kemiyet köpürtüsüdür; (kaşeksi)den çıkılıp semirmeye başlamanın değil, şişmenin neticesidir. Yoksa o öksüz devrin talebesi ve hocası, bugünün öğrencisi ve profesöründen kat kat kaliteli...

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, nam-ı diğer Püskülsüz İsmail Hakkı, son zamanlarda demiş ki:

– Ben talebeleri arasında Necip Fazıl'ın da bulunduğu bir devrin profesörüyüm. İki devrin hoca ve talebe kıyas unsurları olarak bunlar bana yetmez mi?

Beni bir tarafa bırakın; fakat Hilmi Ziya, Mükrimin Halil, Reşat Şemsettin, Ahmed Kutsi ve Ahmed Hamdi gibilerin bulunduğu bir nesil, kısa bir zaman sonra eridi ve gerisi kavruk çıktı. Ayırıcı çizgi 1928'deki harf devrimidir. Eski yazıyı bilenler ve bilmeyenler farkı... Baytarlık ilmindeki «et yiyenler - ot yiyenler» sınıflandırılmasına uyum...

Büyük mesele; geçelim!..

. . . . . .

Talebesi bunca seyrek Üniversitede kızlar, parmakla gösterilecek kadar değil de pensle tutulacak derecede az... Kılıkları da bir yeldirme bozmasiyle, Beyaz Ruslardan kopya (türban) dedikleri baş sargılarından ibaret...

Onlarla düşüp kalkmaktan, onları yangın kulesine çıkarıp «işte metropolis!» diye kendilerine İstanbul'u göstermekten hoşlanıyorum.

Uzakta, Boğaziçinin ağzında, Türk Bahriyelilerine

kraliçelerin ellerinden öpmek hayalini suya düşüren düşman zırhlıları...

. . . . . .

İstiklâl Harbi bitti.

Refet Paşa, İstanbul'a Anadolu hükûmeti mümessili olarak geldi, yer yerinden oynadı ve Paşayı başlar üzerinde gezdirdi.

Birkaç gün sonra Paşa Darülfünunda... Elinde birtakım gazete ve mecmualar:

– Bakın şu Almanca dergiye! Yakında Türkiye'de Cumhuriyet ilân edilecek diye yazıyor! Yok böyle birşey efendiler! Kimsede böyle bir şeye niyet yok!..

•

Ve Cumhuriyet...

Refet Paşa'nın İstanbul'a yeni bir nefes, yeni bir ruh havası tavriyle gelmesi gerekmez miydi? Böyle olmadı. Paşa, Şişli salonlarında dönmelerin düşman zabitlerine partiler verdiği ve felâkete «hınk!» demekte olduğu günlerden sonra, Birinci Dünya Harbinin çürüttüğü, Beyaz Rusların tuz - biber ektiği Türk iman ve ahlâk bozgununa seyirci, sadece maddede muzaffer şık bir general edasiyle aynı muhite yerleşti; ve böylece, Anadolu'dan hiçbir (ideolojik) esinti gelmediğini belli etti.

Eğer idare şekli (ideoloji) demekse buyurun.

Cumhuriyet...

•

Kızlar, sık sık çıkmayı âdet ettikleri Yangın Kulesinden İstanbul'u seyrede dursun...

BÂBIÂLİ

«Vakit» gazetesine kapılandım.

İşim «muhbir»lik... Bugünkü yanlış tabiriyle muhabirlik değil... Hoş, «muhbir» kelimesi de yanlış ya... Haber verici yerine haber alıcı mânasına muhbir demek lâzım... Muhabirse ayrı şehirlerden gazeteyle muhabere eden...

Vakit, o zamanın İstanbul gazeteleri içinde en çok satan... Hayret etmemek için kendinizi sıkı tutun; düz makinede hepsi hepsi 10 - 12 bin nüshalık baskı... Sahipleri Âsım Us, Tarık Us, Rasim Us adlı üç kardeş...

Baş idareci Hakkı Tarık Us'tur; ve Anadolulu Gördesli tip hem ağabeyi Asım Beye, hem de küçüğü Rasim'e karşı baba tahakkümü rolünde... Bir taraftan da mebus... Muallimlikten gelme.. Türkçe, Arapça ve Farsça lisan ve edebiyat kültürü müemmen... Batıyı dış plânda, umumî bilgi çerçevesinde tanıyan hâlis bir Şark münevveri tipi... Hesap ve mantık hastası bir mizaç... (Dinamik) idrak ve hamlede pek zaif... (Pratik) anlayış ve tedbirlerde gayet kuvvetli... Meselâ

gazetenin satışını yükseltici davranışlara şüphe gözüyle bakar ve kıymet vermez de, maliyetini düşürücü okkalık iade fiatlarına ve arayışlara değer verir. Kazanmaya değil, kaybetmemeye, doğruyu bulmaya değil, aldanmamaya gayret eder.

Geri zekâlı tarafları olan ağabeyi Asım Us ona demiş:

– Tarık, duyduğuma göre iadelerimize çok iyi bir fiat bulmuşsun, öyle mi?

– Öyle diyelim...

– Öyleyse niçin fazla basmıyoruz?

Mamul bir maddenin kazanç ölçüsünü, onun müspet satışı dururken, elde kalan artık maddesinde arayıcı böyle bir abes karşısında Hakkı Tarık acı acı sırıtır ve Asım Bey bön bön gülümserken, Us ailesinin merkez şahsiyeti Hakkı Tarık tipi ortaya çıkıyor.

Bu mizaç içinde Hakkı Tarık Us, ince altın çerçeveli gözlüğü, mavimtrak gözleri ve her türlü yapmacıktan uzak ağırbaşlı haliyle hürmet ve itaat telkin edici bir efendi örneğidir ve müessisesini ocaklaştırmayı, ona hususî bir hava üflemeyi bilmiştir.

Bütün meşhurlar oradan yetişme veya geçme...

Reşat Nuri romanlarını orada tefrika eder, Deli Nizam (Nizamettin Nazif) orada bağırır, haykırır ve yeni tarihî eser projelerini öne sürer, Abdülhak Hâmid hatıralarını orada yazar; hattâ meşhur dönmebaşı Ahmed Emin Türkiye'yi Amerikan (manda)sı, mandrasına sokmayı orada ileri atar.

Yamalı bohça... Ve hâlis bir Anadolu çocuğu olan Hakkı Tarık'ta, «Bâbıâli»yi Anadolu çocuğu emrine vermek diye bir şuur mevcut değil...

. . . . . .

«Bâbıâli» kitabımda, onu, bu türlü ruhiyat esintilerinin anafor bucağını resmetmeye çalıştım. Şimdi onun kafa kağıdımla alâkalı bazı çizgilerini göstersem yeter.

İlk şiirlerim -17 yaşındayım- (otoriter) çehreli ve isim yapmamış olanlara kapalı «Yeni Mecmua»da çıkmaya başladı.

Bu bir hadisedir; çünkü kodaman kabûl edilmiş imzaların mühürlediği böyle bir dergide çocuk denilecek yaşta birinin ânîden boy gösterebilmesi imkânsız...

Aracı Yakup Kadri... Onun «İkdam» gazetesindeki yazılarını pek beğeniyor, nesir ve üslûbuna bayılıyor, onu, alışılmış pestenkerâni cümle esnafının üstünde görüyorum. Tabî o zamanki kafamla...

•

Ona gittim.

Elimdeki şiir defterini masasına bıraktım ve dedim:

– Bu defterde benim şiirlerim var... Lûtfen bir göz atar ve beğenirseniz «Yeni Mecmua»da neşrine delâlet edersiniz!

Yakup Kadri, bu küstah tavırlı gence hummâlı gözleriyle dik dik bakıyor, defteri bırakmamı söylüyor ve pek ümit verici olmayan bir hareketle masasındaki kâğıtlara eğiliyor. Hepsi üç dakikalık karşılaşma...

Yeni Mecmua'yı elime alınca ne göreyim?.. Ağırbaşlı bir yazının orta yerinde ve sahifenin göbeğinde bir şiir:

SEVGİLİM

Sevgilime kul oldum,
Güzelliği seçeli.
Varlıkta yoksul oldum,
Benliğimden geçeli...

Vücut ruha ağ gibi;
Bir düğümlü bağ gibi
Muhabbet menba gibi;
Kevserinden içeli...

NECİP FAZIL

•

Bir müddet sonra Mecmua idarehanesinin bulunduğu Bâbıâli duvarına bitişik ahşap bir odada Ahmed Haşim, bana:

– Çocuk, diyecektir; bu sesi nereden buldun?..

Ve fazla değerlendirmiş olmanın kaygısiyle şöyle devam edecektir:

– Sen Yakup Kadri'ye bakma! Tesiri altında olduğun için seni tutuyor!

Halbuki aldığım tesir Yakup Kadri'den değil, bana en iptidaî şekilde tasavvuf zevkini aşılayan Bahriye'deki hocam İbrahim Aşkî Beyden...

Yakup Kadri ve İbrahim Aşkî'yi dâvanın kamusunda virgül kadar küçük göreceğim.

Ahmed Haşim'in şiir, Yakup Kadri'nin nesir, Ahmed Refik'in tarih, Ömer Seyfettin'in hikâye, Halide Edib'in roman, Namık İsmail'in sanat ve bazı profesörlerin ilim dallarında meyvelerini sarkıttığı bir ağaçta, önceden hiçbir tırmanış gayreti göstermeksizin tecelli ediverişim, birdenbire gözleri üzerime çevirtti ve bana sanat, edebiyat ve fikir mahfelleri, idarehane, kahvehane, kütüphaneleri açıldı.

.....

«Anadolu Mecmuası»... Bâbıâli'nin Divanyolu'na uzandığı üst kısmında, sol tarafta, üç katlı binanın küçük giriş holünde, kapıcı hücresi denecek kadar bir oda kapısında, Mecmuanın kapağından kesilip yapıştırma bir isim: Anadolu Mecmuası... Maskeli bir ihtilâl cemiyetinin fakir kılıklı yuvası hissini veren bu odada, ihtilâlci tipine çok uzak, fakat besledikleri fikirler ihtilâl çapında birtakım sâf ve masum gençler barınmaktadır.

(Döviz) çerçevesini taşıramayan temel fikirleri de şunlar:

- Anadolu Anadolulularındır.
- Anavatan, seyyar bir ordu - millet halindeki Türk'ün zaman ve mekâna ilk intibak ve yerleşme yeri olarak Anadolu'dur.

• Türk, toprağı Anadolu'da sürmeye ve taş üstüne taş koymayı Anadolu'da yerine getirmeye başladı.

• Türk'ün ruhunu evlendirdiği iman ve ahlâk vâhidi, artık sabit kalacağı ve medeniyet fışkırtacağı yeri Anadolu'da buldu.

• «Devlet-i ebed müddet» idealinin binek taşı Anadolu...

• «Devlet-i ebed müddet» idealinin fedakâr kölesi ve yılmaz serdengeçtisi Anadolulu...

• Her sıkıntıyı gidermeye, her çöküntüyü kaldırmaya, her söküntüyü bitiştirmeye, Yemen'de kavrulmaya, Galiçya'da donmaya, Balkanlar'da erimeye, Filistin'de doğranmaya, İstanbul'da paşa kusmuklarına muhafızlık etmeye memur ve mahkûm o, hep o...

• O, tükenmez bir taş ocağı haline getirilmiş ve hem dışından çürütülerek, hem de içinden kendi kendisini çürütmeye bırakılarak «suyun öte tarafı»ndan gelen tesirler altında firavunların ehramlarına taş taşıyan esirlere döndürülmüştür.

• Bu (kozmopolit) seyislerin gözlerini bağlayarak idare ettiği dolap beygirini (pedigri - şecere)sine lâyık şekilde kurtarmak lâzım...

• Anadolu'yu nefsine ve devletine hâkim kılmak lûzumu en aşağı 100 yıl önce başlamış olması gereken ideal çapında bir dâva...

• Bu idealin ismi de Anadoluculuk...

. . . . . .

Bu görüşü ruhuna destek arayan bir genç heyecaniyle benimsedim ve şiirlerimi üstadlar mecmuasının

yanısıra onlara hibe etmeye başladım. Sonra takdir eder oldum ki, bu dar bir görüştür; türlü sebeplerden ötürü hakkını alamayan bir millet hali karşısında bir hınç ifadesidir ve basit teessürî sınırdan ileriye geçemez.

Hacı Bektaş'ların, Hacı Bayram'ların, Nasreddin Hoca'ların, Battal Gazi'lerin, Köroğlu'ların, Karacaoğlan'ların, Dertli'lerin, Keloğlan'ların, Kerem ile Aslı'ların, Ferhad ile Şirin'lerin Anadolu'su, mükemmel ve muhteşem bir (sentez) halinde nakışlandırılacak olursa, meydana öyle bir duygu ve düşünce vâhidi çıkar ki, ana gaye, bu vâhidi her bakımdan kıymetlendirmek olarak âbideleşir; ve onu, sadece, ifsat ve istismar sınıflarından kurtarmak, basit bir coğrafya meselesi sanmak gibi bir darlık ve hasislikten uzak tutar.

Yoksa bellibaşlı bir ruh vâhidi diye ifadelendirilen şiar ve seciyeye uygun her fert ve sınıf ayırım yapmadıkça Anadolu'dandır, Anadolu'ludur; ve kavmiyet çerçevesi içinden beşerî bir model neşretmek vâkıasıdır ki, (ideolojik) olmak kıymetine sahiptir. Bunun aksi, dâvayı âdi mânasiyle (psikolojik) ve (politik) kılar ve kısırlaştırır, hiçleştirir. İşin aslı Anadoluluyu önce nefsine, vücut hikmetine, sonra da cemiyet ve devletine hâkim kılmadır ve geçer - akçe Anadoluculuk budur.

O bir oluş meselesidir, öç alma işi değil... Bu oluşun içinde, Anadoluluya ait eksiklik ve istidatsızlığın muhakemesi ve onun kendi öz nefsinden de öc almaya davet edilmesi, hattâ zorlanması da vardır.

•

Ben 20 yaşımın eşiğinde, Anadolu Mecmuasının hücreciğinde Anadoluculuk cereyanının güdücüleri Mükrimin Halil, Hilmi Ziya ve (folklorcu) Halit Bayrı ile bu meseleyi incelerken, onları, taş ocağı misali sömürülen Anadolu insanının yalnız hınçta temsilcisi görüyor ve kendi öz hakikatimiz içinde asırlardır beklediğimiz büyük nefs murakabesinden mahrum buluyordum.

Aynı murakabesizliğin bin kere daha düşük çeşidi komünistler, «Orak - Çekiç» ve «Aydınlık» gibi organlarda orospunun başkasını «orospu!» diye suçlaması kabîlinden, din ve millet bağlılarını:

– Yobazlar!

Diye taşa tutmuş bulunuyorlar.

•

Gazete riyakâr, dergi cansız, kitap köksüz, okuyucu sağır...

İşte Bâbıâli'nin dünkü, bugünkü ve yarınki hali!.. Değişen (tipo) baskı yerine (ofset) baskı ve fikir adına fuhuş albümcülüğü... Ve 5 bin yerine 500 bin tiraj... Felâket 100 misline ulaşmıştır.

.....

İlk şiir kitabım «Örümcek Ağı» o sıralarda çıkar ve tenkitçisi olmayan bu memlekette, sadece fikirsiz bir el çırpmadan ibaret bir alkış toplar.

Beni (Bodler)e benzetenler ve hece veznine ilk defa keyfiyet getirmiş sayanlar vardır.

•

Tırnaklarını yemekten başka gıdası ve hiçbir (estetik) ve (poetik) şuuru bulunmayan, (espri) hastası, sözde tenkitçi, nursuz Nurullah Atâ, etrafımda pervane...

Güzeli tanımak ve tadmakta bir zevk bedaheti vardır ya; onda o da yok...

Meccanî meddahım olduğuna bakmayıp, Bâbıâli'nin «Esâfil-i Şark» kahvahenelerinden birinde kendisine bu hallerinden bahsettiğim bir gün çıldırmışcasına ayağa fırladı ve haykırdı:

– Bana bir tokat atmazsan namussuzsun!

Hikâyesi malum (*): Çat !!!

•

«Esafil-i Şark» kahvehane, kıraathane, pastahane, meyhanelerde toplanan ve sazını nota düşmanı bir anarşi içinde rastgele tıngırdatan esersiz, emeksiz, çilesiz ve hamlesiz, dâhi taslağı cüce kahramanların adı... Bazı fikir ve sanat muhitlerimize yaftalık etmeye lâyık bir isim... Bulucusu da, yine aynı kadrodan, Bâbıâli meşhuru Emin Ali... O askı kullanmaz, şişman göbeğinden aşağıya kayan pantolonuna cevap vermez, biçim ve dış görünüş tasası çekmez, fikre doğrusunu göstermek yerine yanlışını belirterek mukabele eder, maliyetini sıfıra yaklaştırdığı için biriktirdiği paralardan borç vermeye bayılır, fakat 10 lira vermişse 1000

(*) Bâbıâli, sh.43

liralık senet ister, bu senetleri icraya koyar ve alacağı kadarını alıp gerisini takip etmez, dostlarına «şoför, doktor, imparator» gibi tabirlerle seslenmeyi sever, daima sırıtır ve hiçbir (tez)e yanaşmaz Bizans artığı bir tiptir ve «Esafil-i Şark»ın krallık tahtı hakkiyle onundur.

Ne var ki, Bâbıâli meşhurlarından Sakallı Celâl, Tarık Canım, Ördek Sait, tulûatçı dram aktörü Kont Saffet gibi, artık renkleri ve mânaları uçup gitmiş bu tipleri yeni nesillere anlatmak imkânsız...

Bu tiplerin hepsi Tanzimattan başlayarak yıkılan, paramparça olan ve bir türlü kıvamını bulamayan, olamayan bir cemiyetin binbir mizaç aynasında çürüklük timsalleridir ve eğer bugün yerleri ve izleri kalmamışsa, iş, timsali de aşmış, bünyeleşmiş demektir.

.....

Beylerbeyi... Toprağına küskün ve büyük şehir lüpçülüklerine düşkün «Çarıklı erkânıharp»lerin gece - kondu çadırlariyle kuşattığı İstanbul..... aynı Moğol istil.....giriftar asil bir köşe...

[Eser, bu noktadan sonra, son paragrafındaki bazı kelimelerin dahi yarım kalmışlığına rağmen, Vefatından bir ay evvel (NİSAN 1983) bizzat kendisi tarafında zarflanıp bağlanarak, tamamlanmış gibi, oğluna teslim edilmiştir.

Çünkü, «Kafa Kâğıdı», Üstad Necip Fazıl Kısakürek'in olanca manasiyle ve hayatının sonrasiyle, bitmişliğin de ötesinde bir tamamlığa kavuşmaktadır.]

b.d. yayınları / 1983

Kafa Kâğıdım

Halkın «nüfus kâğıdı» veya «kimlik cüzdanı» na kondurduğu bu tabiri çok severim. Misk gibi bir türkçe ve tarihî mizacı tâtlıyor onda...

Benim de kafa kâğıdına ait hayat hikâyem bazı eserlerimde gerçekçe ~~kısaca~~ yazılı olsa da bu kadarı yetersiz... Onları kalın ve dış sözlüklerden ibaret... Ne zaman, nerede ve nasıl dünyaya gelmişim; nasıl büyüdüm, büyüme, gelişme, gelişme devrelerimin dış görünüşleriyle tattığım yollar ve bulunduğum durumlar, hattâ bir gün nerede, ne zaman ve nasıl öleceğim... Bütün bunlar madde, kemiyet, kabuk ve zarf misali şeyler... Ve gözünde böyle değer sahibi değil...

Asıl ruh hayatımı, ruhumun kafa kâğıdını resimlendirmek isterdim.

Eserden bir bölüm.

Eserin son sahifesi.

BÖLÜMLER

ROMAN.....7

BU ROMAN.....15

HÂLİM.....23

EVVEL ZAMAN.....35

ÇEVREM.....41

İLK YILLAR.....49

ÇOCUKLUĞUM.....57

SİRKELİ BEZLER.....67

OKU - YAZ.....77

MEKTEP.....85

SEFERBERLİĞE DOĞRU.....99

FİLÂN - FALAN.....109

SEFERBERLİK.....121

BAHRİYE MEKTEBİ.....133

CUMHURİYET.....167

BÂBIÂLİ.....183

NECİP FAZIL KISAKÜREK
B ü t ü n e s e r l e r i

1) **HİKÂYELERİM** - Hikaye
2) **CİNNET MUSTATİLİ** - Hapishane Hatıraları
3) **BİR ADAM YARATMAK** - Piyes
4) **ÇİLE** - Şiir
5) **KAFA KÂĞIDI** - Otobiyografi
6) **O VE BEN** - Otobiyografi
7) **YUNUS EMRE** - Piyes
8) **AT'A SENFONİ** - İnceleme
9) **PARA** - Piyes
10) **SAHTE KAHRAMANLAR** - Konferans
11) **HAZRET-İ ALİ** - Din ve Tasavvuf
12) **TANRI KULUNDAN DİNLEDİKLERİM** - Fikir
13) **İHTİLÂL** - Fikir
14) **MOSKOF** - Tarih
15) **TOHUM** - Piyes
16) **AYNADAKİ YALAN** - Roman
17) **REİS BEY** - Piyes
18) **BATI TEFEKKÜRÜ VE İSLÂM TASAVVUFU** - Fikir
19) **BÂBIÂLİ** - Otobiyografi
20) **SOSYALİZM KOMÜNİZM VE İNSANLIK** - Fikir
21) **HİTÂBELER** - Hitabe
22) **PEYGAMBER HALKASI** - Din ve Tasavvuf
23) **İBRAHİM ETHEM** - Piyes
24) **HESAPLAŞMA** - Konferans
25) **ESSELAM** - Şiir
26) **DÜNYA BİR İNKILAP BEKLİYOR** - Konferans
27) **HAC** - Seyahat
28) **TARİH BOYUNCA BÜYÜK MAZLUMLAR** - Fikir
29) **TÜRKİYENİN MANZARASI** - Fikir
30) **KANLI SARIK** - Piyes

31) NUR HARMANI - Din ve Tasavvuf
32) İMAN VE İSLÂM ATLASI - Din ve Tasavvuf
33) MÜDAFAALARIM - Müdafaa
34) VELİLER ORDUSUNDAN 333 - Din ve Tasavvuf
35) BENİM GÖZÜMDE MENDERES - Biyografi
36) İDEOLOCYA ÖRGÜSÜ - Fikir
37) MÜMİN KÂFİR - Din ve Tasavvuf
38) KONUŞMALAR - Röportaj
39) ÇÖLE İNEN NUR - Din ve Tasavvuf
40) SON DEVRİN DİN MAZLUMLARI
41) ÖFKE VE HİCİV - Şiir
42) SABIR TAŞI - Piyes
43) ULU HAKAN - Tarih
44) BAŞBUĞ VELİLERDEN 33 - Din ve Tasavvuf
45) MUKADDES EMANET - Piyes
46) İMAN VE AKSİYON - Konferans
47) RABITA-İ ŞERİFE - Din ve Tasavvuf
48) DOĞRU YOLUN SAPIK KOLLARI - Din ve Tasavvuf
49) KÜNYE - Piyes
50) TASAVVUF BAHÇELERİ - Din ve Tasavvuf
51) PARMAKSIZ SALİH - Piyes
52) NAMIK KEMAL - Monografi
53) HÜCUM VE POLEMİK - Fikir
54) ABDÜLHAMİD HAN / SIR - Piyes
55) SİYAH PEL. ADAM / KUMANDAN - Piyes
56) AHŞAP KONAK - Piyes
57) PÜF NOKTASI - Piyes
58) YENİÇERİ - Tarih
59) REŞAHAT - Din ve Tasavvuf
60) BAŞMAKALELERİM 1 - Fikir
61) BAŞMAKALELERİM 2 - Fikir
62) BAŞMAKALELERİM 3 - Fikir
63) MEKTUBAT - Din ve Tasavvuf
64) GÖNÜL NİMETLERİ - Din ve Tasavvuf
65) EDEBİYAT MAHKEMELERİ - Fikir
66) HÂDİSELERİN MUHASEBESİ 1 - Fikir
67) HÂDİSELERİN MUHASEBESİ 2 - Fikir
68) HÂDİSELERİN MUHASEBESİ 3 - Fikir
69) RAPOR 1/2 - Fikir
70) RAPOR 3/4 - Fikir
71) RAPOR 5/6 - Fikir
72) RAPOR 7/8 - Fikir

73) RAPOR 9/10 - Fikir
74) RAPOR 11/12/13 - Fikir
75) SAVAŞ YAZILARI 1 - Günlük Fıkra
76) SAVAŞ YAZILARI 1 - Günlük Fıkra
77) ÇERÇEVE 1 - Günlük Fıkra
78) ÇERÇEVE 2 - Günlük Fıkra
79) ÇERÇEVE 3 - Günlük Fıkra
80) ÇERÇEVE 4 - Günlük Fıkra
81) ÇERÇEVE 5 - Günlük Fıkra
82) ÇERÇEVE 6 - Günlük Fıkra
83) KATİBİM / SEN BANA ÖLÜMÜ YENDİRDİN - Senaryo Roman
84) DEPREM (ÇİLE) - Senaryo Roman
85) VİLLA SEMER - Senaryo Roman
86) VATAN ŞAİRİ NAMIK KEMAL - Senaryo Roman
87) CANIM İSTANBUL - Senaryo Roman
88) UFUK ÇİZGİSİ / SON TÖVBE - Senaryo Roman
89) EN KÖTÜ PATRON / BATTAL GAZI - Senaryo Roman
90) SULTAN VAHİDÜDDİN - Fikir

İSTANBULA HASRET
YAHUDİLİK - MASONLUK - DÖNMELİK
DİNİNİZİ ÖĞRENİNİZ
VESİKALAR KONUŞUYOR
NASREDDİN HOCA
SAİD NURSİ
BÜYÜK DOĞU CEMİYETİ

KAFA KÂĞIDI

ÖTOBİYOGRAFİ

■

Bütün Eserleri

5

THG
043091
BHC

BÜYÜK DOĞU YAYINLARI
BASIM YAYIN PRODÜKSİYON LTD. ŞTİ
Ankara C. Vilayet Han 10/3 Cağaloğlu - İstanbul
(0212) 528 55 51 - 512 59 22 Faks: (0212) 514 82 52
www.bdy.com.tr / www.necipfazil.com.tr

ISBN 975-8180-33-2